

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра правових наук та філософії*

*Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України*

Головне територіальне управління юстиції у Вінницькій області

*Територіальне управління Державної судової адміністрації
України в Вінницькій області*

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА
ВЛАСНІСТЬ, КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬО-НАУКОВІЙ ТА
ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРАХ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ
ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ**

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

12 травня 2017 року

м. Вінниця – 2017

УДК [347.77/.78+316.77](08)

I-74

Рекомендовано до друку Вченою радою Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України, протокол № 4 від 22 червня 2017 року.

Кафедрою правових наук та філософії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, протокол №10 від 31 травня 2017 р.

Упорядники: Довгань О. Д., Беланюк М.В., Лапшин С.А., Радзівєвська О.Г., Яременко О. І.

I-74 Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові та прикладні аспекти: Матеріали круглого столу / 12 травня 2017 р., м. Вінниця / Упорядники : Довгань О. Д., Беланюк М.В., Лапшин С.А., Радзівєвська О.Г., Яременко О. І. – ВДПУ, НДІП НАПрН України, К., Видавничий дім «АртЕк» – 2017. – 227 с.

У матеріалах круглого столу висвітлено актуальні філософсько-правові та прикладні проблеми розвитку інформаційних ресурсів, інтелектуальної власності та комунікацій в освітньо-науковій та інноваційній сферах. Тези виступів учасників круглого столу із числа експертів і вчених, науково-педагогічних працівників, представників державних органів та громадських організацій надані у авторській редакції.

УДК [347.77/.78+316.77](08)

ISBN 978-617-7264-68-1

© НАПрН України, 2017

© ВДПУ, 2017

© Колектив авторів

ЗМІСТ

Пилипчук В.Г.

Проблеми розвитку науки, освіти та інновацій в сучасних умовах..... 6

Яременко О.І.

Наукова лабораторія інформаційно-правових проблем інноваційного розвитку та освіти..... 10

Лазаренко Н.І., Коломієць А.М.

Глобалізація та інформатизація як паралельні процеси в сучасному суспільстві..... 21

Безуглий А.І.

Наукова координаційна рада з інформаційно-правових питань освіти та інновацій..... 27

Довгань О.Д.

Інформаційна безпека: стан, проблеми, тенденції 31

Мазурик В.С.

Правові аспекти функціонування телерадіопростору Вінницької області..... 40

Білоус В.С., Лазаренко Н.І.

Впровадження інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського..... 49

Гриб В.І.

Інформаційне суспільство: характеристика і перспективи..... 61

Лапшин С.А.

Вплив засобів масової інформації на формування сучасного інформаційного суспільства в Україні..... 68

Конотопенко О.П.

Засоби і методи інформаційної війни в Українському просторі..... 76

Кононенко В.В.

Правове регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності в освітньо науковій діяльності..... 88

Лапшина І.М.

Розвиток критичного мислення молодших школярів як передумова формування інформаційної культури 96

Вальчук О.І.

Особливості інтелектуальної власності у сферах наукових досліджень..... 106

Кронівець Т.М.

Бази даних у системі вищої освіти: правовий вимір..... 112

Зінько І.Ю.

Освітня реформа в Україні в контексті формування інформаційного суспільства..... 118

Мельник Е.А.

Філософія впливу: примус в інституційному спілкуванні..... 124

Пилипенко Т.І.

Інформаційна складова глобалізації як виклик сучасній українській державі..... 130

Глуханюк Б.Л.

Особливості авторського права в освітній діяльності..... 136

Гура А.О.

Інформаційні права студентів за законодавством України..... 145

Федоришина І.С.

«Право бути забутим» в системі інформаційних прав: міжнародний та вітчизняний досвід регулювання..... 151

Беланюк М.В.

Проблеми правового запобігання інформаційному насильству..... 159

Кириленко О.Г., Білінець Н.Г.

Дослідження документних потоків України з інтелектуальної власності..... 165

Кислиця О.С.

Правова інституалізація електронного судочинства в Україні..... 169

Литвинова Л.А.

Бібліотечно-інформаційний продукт як службовий об'єкт авторського 177

права.....	
Маньгора В.В.	
Особливості дистанційної освіти на сучасному етапі.....	182
Мазур І.В., Ніколіна І.І.	
Політична еліта у контексті формування інформаційного суспільства в Україні.....	191
Остапець А.С.	
Правові засоби боротьби з академічним плагіатом: проблеми та перспективи.....	199
Пономарьова А.М.	
Офіційний документ як предмет злочину.....	205
Фаліштинська А.Р.	
Реклама як форма забруднення інформаційного середовища.....	208
Півень Т.О.	
Дитина як суб'єкт права інтелектуальної власності.....	216
Куліков Г.М.	
Реакція інформаційних ресурсів України та Російської федерації на Brexit.....	221

*Пилипчук В.Г.,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної
академії правових наук України,
директор НДІ інформатики і права
НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В основу проблем, винесених на розгляд круглого столу на тему: «Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові і прикладні аспекти» покладено три базові категорії: 1) наука, 2) освіта, 3) інновації.

Пропонується розглянути їх більш предметно.

Перше – наука.

Стосовно наукової і науково-технічної діяльності подекуди виникає низка риторичних питань: Чи потрібна ця діяльність для держави і суспільства? Чи варто розвивати нові наукові школи і технології? Чи не простіше все це купити за кордоном тощо. Історичний досвід США, Німеччини, Японії, Ізраїлю та низки інших країн свідчить, що ці держави стали провідними у світі та успішно виходили із кризових і повоєнних ситуацій саме завдяки розвитку власного наукового потенціалу.

Нині рівень фінансування наукових досліджень і розробок у країнах ЄС становить в середньому близько 3% ВВП і має тенденцію до збільшення. В Україні у 2014 – 2016 роках фінансування науки скоротилося майже у 2 рази і нині становить близько 0,16 % ВВП (за оцінками фахівців, критичний рівень фінансування, коли розпочинаються незворотні процеси, становить 0,75%).

Вказані та інші гострі проблеми були предметом всебічного розгляду в ході парламентських слухань у листопаді 2016 року. Лише протягом

останнього року після прийняття нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» ситуація почала дещо покращуватися.

Загалом, варто зазначити, що стан науки суттєво впливає на розвиток соціально-економічної сфери, обороноздатність та інші сфери життєдіяльності людини, суспільства і держави.

Друге – освіта.

Історичний аналіз свідчить, що в галузі освіти з кінця ХХ століття в Україні проводилась низка різноманітних трансформацій (як позитивних так і не завжди ефективних).

Протягом останніх років суттєві зміни відбувалися у законодавчому регулюванні освітянської діяльності, зокрема, прийнято нову редакцію Закону «Про вищу освіту», опрацьовуються питання щодо нової редакції Закону «Про освіту», проблемним залишається законодавче врегулювання професійної освіти тощо.

З цього приводу, за нашими оцінками, слід звернути увагу, що багато проблемних питань реформування освіти, медицини та низки інших галузей безпосередньо пов'язані та мають здійснюватися синхронно з процесами децентралізації, що потребує окремого комплексного розгляду.

Також варто зауважити, що в лютому 2017 р. в ході розширеного засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки було акцентовано увагу на необхідності *розглядати галузі освіти і науки* як реальний і досить *вагомий інвестиційний ресурс економічного зростання* та подолати спроби віднесення їх до суто соціальних витрат.

В цілому, на наш погляд, саме людський (кадровий) потенціал визначає перспективи та успішність будь-яких реформ і трансформацій, що власне і визначає роль та відповідальність сучасної освіти.

Третє – інновації.

В усьому світі, за оцінками експертів, розпочалася т.зв. «четверта хвиля індустріалізації». Вона ґрунтується саме на розвитку економіки з

використанням новітніх інформаційних та інноваційних технологій, продукції і послуг. Найбільшого прогресу у цій сфері досягли США, Японія, країни-члени Європейського Союзу, Китай. Зокрема, на рівні Європейського парламенту вже опрацьовується низка законопроектів, які стосуються використання штучного інтелекту, роботів тощо.

В Україні, за нашими оцінками, з кінця 1980-х – початку 1990-х років де факто відбувався зворотній процес – деіндустріалізація. Виняток переважно становило поширення з початку 2000-х років інформаційних технологій, інформаційних ресурсів, продукції і послуг.

Наслідки процесів деіндустріалізації відомі: зростання трудової міграції (мільйони працездатних громадян України працюють в інших державах), занепад і тінізація економіки тощо. Вказані міграційні процеси також почали відбуватися в галузі освіти і науки.

Нині уряд і парламент почали дещо більшої уваги приділяти системному розвитку економіки і власного виробництва. Є низка позитивних прикладів у цій сфері. Однак, проблеми деіндустріалізації та подальшого інноваційного розвитку залишаються вкрай актуальними і потребують окремого розгляду. При цьому, як свідчить аналіз, їх неможливо вирішити без сталого розвитку науки і освіти.

В контексті зазначеного видається за доцільне:

1) забезпечити належну організацію діяльності Наукової лабораторії інформаційно-правових проблем інноваційного розвитку та освіти, створеної на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського спільно з Науково-дослідним інститутом інформатики і права Національної академії правових наук України;

2) опрацювати питання щодо об'єднання зусиль навчальних закладів регіону і науки, обласної державної адміністрації та обласної ради, територіальних представництв державних органів та органів місцевого самоврядування в інтересах розвитку регіону та створити відповідну науково-координаційну раду;

3) в контексті децентралізації влади та розвитку єдиної системи нормативно-правової інформації в Україні вивчити питання щодо можливого створення регіональної бази даних нормативно-правових актів;

4) визначитись щодо можливого врахування позитивного досвіду інших регіонів та організації цільової підготовки фахівців на базі навчальних закладів Вінницької області для державних органів, органів місцевого самоврядування, закладів, установ, підприємств та організацій регіону.

Вказані та інші актуальні проблеми пропонується всебічно розглянути в інтересах розвитку регіону, суспільства і держави.

-----***-----

*Яременко О. І., завідувач кафедри
правових наук та філософії
ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського,
кандидат наук з державного
управління, доцент.*

НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ОСВІТИ

Інформація в сучасних умовах є ключовим ресурсом розвитку, основою суспільного прогресу, джерелом добробуту. А такі категорії як інформаційні продукти та послуги, інтелектуальна власність та інновації є базою економіки нового типу - економіки знань, в котрій більша частина валового внутрішнього продукту забезпечується завдяки діяльності з виробництва, обробки, зберігання і розповсюдження інформації і знань.

Щодо місця і ролі інформації, згадаємо відомий та свого роду унікальний історичний приклад, коли ще на початку 19 століття виключно завдяки вчасно отриманій інформації, Натан Ротшильд, виграшно зіграв на Лондонській та Паризькій біржах, заробив десятки мільйонів і став володарем більшої частки британської економіки. У 20 столітті п'ять найбагатших фірм США працюють саме в галузі інформації та комунікацій – Google, Apple, Microsoft, At-ti (інтернет-провайдер) та Fescebook.

У цій сфері дуже висока конкуренція. Наприклад, у лютому 2015 року влада РФ відкрила справу стосовно Google за скаргою головного російського конкурента корпорації – компанії Яндекс. Справа закінчилася сплатою Google 7,5 млн. доларів за нібито порушення антимонопольного законодавства.

Сучасні держави, які мають лідируючі позиції у світовій системі, активно впливають на розвиток інформаційно – інтелектуальної сфери шляхом правового регулювання та державного управління. До речі, 11 квітня Президент США підписав указ про посилення заходів кібербезпеки.

Ці два засоби державного впливу на суспільні процеси надзвичайно складні самі по собі, а по відношенню до нематеріальної сфери особливо. Проте без наукового регулювання процесів в інформаційній сфері досягти позитивного ефекту надзвичайно складно.

Американський соціолог Даніел Белл, який одним із перших передбачив настання інформаційного суспільства, зазначав: "Подібно тому, як фірма була ключовим інститутом в останні сотні років завдяки її ролі в організації масового виробництва товарів, університет чи будь-яка інша форма виробництва знання буде центральним інститутом у наступні сотні років завдяки своїй ролі джерела інновацій і знання".

Слід зазначити, що на сьогодні Україна, займає далеко не лідируючі позиції в процесах залучення науковців до суспільного розвитку загалом та інформаційної сфери зокрема. Серед зайнятого населення України частка вчених становить 0,49 %. Для порівняння:

- ✓ у Фінляндії цей показник становить 3,27 %;
- ✓ у Данії - 3,16 %;
- ✓ Ісландії - 2,96 %;
- ✓ Туреччині - 0,68 %.

Разом з тим, необхідно відмітити, що керівництво нашої держави усвідомлює роль науки в розвитку інформаційної сфери і здійснює ряд заходів у цьому напрямі. Стратегічно важливим кроком стало створення і функціонування НДІП НАПрН України, який на сьогодні є провідною спеціалізованою науковою установою, яка розвивається такі наукові школи як:

- ✓ інформаційне право;
- ✓ філософія інформаційного права;
- ✓ інформаційна безпека;
- ✓ правова інформатика.

Наукові здобутки Інституту лягли в основу низки законопроектів, стратегій, концепцій і програм, які стосуються інформаційної діяльності.

Велике значення для освітньої галузі мають методичні розробки Інституту щодо відповідних навчальних курсів для вищих навчальних закладів України.

Хочу наголосити, що наукові інтереси ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, зокрема, кафедри правових наук та філософії, кореспондуються із сферою наукової діяльності НДІП НАПрН України. У зв'язку з цим було підписано угоду про співпрацю, в рамках якої створено Наукову лабораторію інформаційно-правових проблем інноваційного розвитку та освіти. До основних завдань діяльності лабораторії відноситься:

1. Проведення наукових досліджень:
 - з інформаційного права;
 - права інтелектуальної власності;
 - інформаційного і правового забезпечення науково-педагогічної діяльності;
 - інтеграції науки і освіти та інноваційного розвитку.
2. Навчально–методична діяльність:
 - підготовка, видання та сприяння впровадженню у навчальний процес підручників;
 - навчальних і навчально-методичних посібників та інших видань з питань профілю діяльності Лабораторії;
3. Консультативно-експертна діяльність:
 - забезпечення відбору і реєстрації об'єктів інтелектуальної власності;
 - сприяння впровадженню інновацій у практичну діяльність та здійснення правового захисту авторських прав відповідно до законодавства;
 - здійснення наукової і правової експертизи за договорами з органами, закладами, установами, підприємствами та організаціями, а також надання інших платних послуг відповідно до законодавства;

- участь у розробці законопроектів та інших нормативно-правових актів з питань інформаційної сфери, освіти і науки та інноваційного розвитку.

4. Інноваційна діяльність:

- формування і поширення електронних баз даних з питань освіти і науки;

- участь у розробці та правовому забезпеченні застосування інформаційних технологій;

- продуктів, ресурсів і послуг.

5. Організаційна діяльність:

- організація і проведення конференцій, симпозіумів, семінарів, круглих столів, експертних зустрічей та інших заходів, у тому числі міжнародних;

- участь у науково-педагогічній діяльності, підготовці кадрів вищої кваліфікації, проведення стажування наукових і науково-педагогічних працівників ВДПУ та НДПП НАПрН України;

- забезпечення публікації результатів досліджень у фахових наукових виданнях ВДПУ та НДПП НАПрН України.

Окремо хочу зупинитися на декількох напрямках діяльності Лабораторії. Перш за все, це наукове обґрунтування правових аспектів розвитку інформаційної сфери на державному та регіональному рівні.

Згідно з нещодавно опублікованим Глобальним звітом про розвиток інформаційних технологій - 2016 (The Global Information Technology Report), Україна за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій посіла 64 рейтингову позицію серед 139 країн світу:

- за розвитком електронного урядування Україна займає 87 місце серед 193 держав - членів ООН;

- за електронною торгівлею - 58 місце серед 130 країн;

- за глобальним індексом кібербезпеки знаходиться у 17-й групі країн (серед 29 груп країн).

Отже, в інформаційній сфері України на сьогодні існує величезна кількість проблем, значна частина яких знаходиться у правовій площині.

Наведемо простий приклад. У 2007 р. було прийнято Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр.». Необхідно зазначити, що окремі положення цього закону є недосконалими. Одним із недоліків цього закону є те, що він частково містить не норми права, а щось на зразок історичних розвідок та констатації фактів, наприклад: *«Україна має власну історію розвитку базових засад інформаційного суспільства: діяльність всесвітньо відомої школи кібернетики; формування на початку 90-х рр. минулого століття концепції та програми інформатизації; створення різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій (далі - ІКТ) і загальнодержавних інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення»*. Але проблема навіть не в цьому. Закон містить і раціональні правові норми, які реально можуть змінити ситуацію в інформаційній сфері на краще. Однак, для впровадження в життя закону необхідна підзаконна, виконавчо-розпорядча діяльність. Але протягом багатьох років цей закон органи виконавчої влади фактично не реалізовували. Доказом цього є те, що підзаконний акт: «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», була затверджена КМ України тільки 5 травня 2013 р. тобто через 6 років після прийняття закону.

До зазначеного закону є проблеми щодо його дії в часі. Закон повинен мати правову силу поки не буде скасований або змінений. Тут же маємо доволі дивну ситуацію – в самому Законі зазначено, що він діє до 2015 року, на противагу цьому він залишається чинним на сьогодні. Як наслідок, Національна стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні не діє.

Подібна ситуація склалася із Законом «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Його прийнято у вересні 2011 р. В тексті закону передбачено стратегічні пріоритетні напрями інноваційної

діяльності на 2011-2021 рр. В той же час, Постанова КМ України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 рр.» була прийнята лише 28.12.2016 р., а План діяльності Держкомтелерадіо, який посилається на цей закон, 31.03.2016 р. і поширюється на період 2016-2018 рр.

Необхідно звернути увагу на ще один напрям, який потребує дослідження – це проблема недоліків в інформаційному законодавстві. Сюди, зокрема, відносяться питання інформаційної власності та інформаційної безпеки, захисту персональних даних та доступу до інформації.

Подальшого вивчення потребує також проблема ідентифікації фізичних осіб при користуванні електронними ресурсами та при отриманні електронних послуг.

Побудова довіри в електронному середовищі є необхідною передумовою для економічного та соціального розвитку у сучасному світі. Відсутність довіри, у тому числі, через правову та технічну невизначеність, змушує фізичних, юридичних осіб та органи влади з недовірою відноситись до здійснення транзакцій в електронній формі та впровадження електронних послуг. На наше переконання формування державної політики у сфері електронної ідентифікації має бути спрямоване на вирішення таких першочергових проблем:

- несформованість нормативно-правової бази, що регулює сферу електронної ідентифікації;

- невизначеність центрального органу виконавчої влади, відповідального за реалізацію нормативного та технічного регулювання цієї сфери;

- відсутність вимог до засобів електронної ідентифікації та довіри до них під час використання у сфері електронного урядування;

- відсутність дієвої політики захисту персональних даних громадян та розвитку механізмів запобігання крадіжки ідентичності.

В Україні вкрай необхідно прийняти Концепцію розвитку електронної ідентифікації фізичних і юридичних осіб у державних інформаційно-телекомунікаційних системах та ефективно її реалізовувати.

Серед напрямів діяльності Лабораторії є дослідження питання виконання інформаційного законодавства і на регіональному рівні. Основними проблемами тут є те, що не подолано цифрову нерівність у доступі громадян України до електронних комунікацій та інформаційних ресурсів, повільно зростає рівень комп'ютерної грамотності населення; низьким залишається рівень впровадження та використання можливостей ІКТ в місцеве управління, освіту, охорону здоров'я. Навіть не проводячи спеціальних досліджень, очевидним є те, що в більшості сільських рад немає технічної можливості виконувати закон України «Про доступ до публічної інформації». Якщо територіальні громади наближені до Вінниці мають власні офіційні сайти, наприклад, Лука – Мелешківська сільська рада Вінницького району, то інформацію про більшість сільських рад в мережі Інтернет видає Вікіпедія. Тобто ні рішення сесій, ні результати поіменного голосування, ні інша офіційна інформація про діяльність органів місцевого самоврядування недоступні в мережі Інтернет і не оприлюднюються згідно з вимогами чинного законодавства.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2012 року № 1134 розроблено Національну систему індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства по регіонах України.

Характеризуються таким чином:

Регіон	Рейтинг за індексом RITS	Індекс RITS	Субіндекс рівня розвитку інформаційних технологій (ІТ)	Субіндекс рівня використання інформаційних технологій (ІТ)
м. Київ	1	52,76	30,93	21,84

Region	Рейтинг за індексом RITS	Індекс RITS	Субіндекс рівня розвитку інформаційних технологій (ІТ)	Субіндекс рівня використання інформаційних технологій (ІТ)
Запорізька область	2	41,64	22,77	18,87
Одеська область	3	38,93	18,59	20,34
Івано-Франківська область	4	38,16	20,41	17,75
Хмельницька область	5	36,45	17,83	18,62
Черкаська область	6	36,07	19,70	16,37
Донецька область	7	35,97	17,56	18,41
Сумська область	8	35,43	19,65	15,78
Миколаївська область	9	35,39	19,28	16,11
Рівненська область	11	34,72	17,29	17,43
Харківська область	12	34,21	16,29	17,92
Кіровоградська область	13	34,12	16,76	17,36
Чернігівська область	14	33,26	15,80	17,46
Житомирська область	15	33,24	17,24	16,01
Полтавська область	16	32,98	16,65	16,32
Дніпропетровська область	17	32,85	15,98	16,87
Львівська область	18	32,68	16,13	16,55
Волинська область	19	32,58	17,21	15,37
Вінницька область	20	31,95	14,30	17,65
Київська область	21	31,95	17,00	14,95
АРК	22	31,69	15,46	16,23
Чернівецька область	23	31,61	16,40	15,21
Тернопільська область	24	31,52	15,12	16,41
Херсонська область	26	30,70	15,14	15,56
Луганська область	27	30,63	14,82	15,81

На сьогодні у Вінницькій області діє дві програми, що стосуються інформаційної сфери, які затверджені обласною радою: Регіональна програми сприяння розвитку інформаційного простору та громадянського суспільства у Вінницькій області на 2016-2018 рр. та регіональна програма інформатизації «Електронна Вінниччина» на 2016 – 2018 рр.

На нашу думку, для покращення ситуації у регіоні доцільно здійснити ряд заходів, одним із яких є створення єдиної комплексної Програми розвитку інформаційного суспільства. І тут лабораторія може надати практичну і наукову допомогу при її розробці.

Важливим напрямом діяльності лабораторії є дослідження і практична робота в галузі інформаційного і правового забезпечення освітньої та наукової діяльності. Тут також є велика кількість проблем. Перш за все в законодавстві не чітко прописаний правовий статус вченого. Законодавство оперує поняттями «вчений», «науковий працівник», науково-педагогічний працівник. Так, вчений - фізична особа, яка проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні (прикладні) результати. Науковий працівник - вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством науково-педагогічний працівник - вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, відповідно до трудового договору (контракту) в університеті, академії, інституті професійно провадить педагогічну та наукову або науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством.

Ще один актуальний напрям - розробка та впровадження програми підвищення обізнаності учасників освітнього процесу з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки та захисту інформації щодо захисту конфіденційної інформації, зокрема персональних даних, протидії загрозам її несанкціонованого використання.

Особливу увагу працівники лабораторії будуть звертати на науковий аналіз відносин в сфері інтелектуальної власності.

У ВР України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет», яким передбачено важливі новації:

«1. Забезпечення доказів в Інтернеті

На звернення заінтересованих осіб нотаріус має право забезпечувати докази в Інтернеті.

Забезпечення доказів в Інтернеті здійснюється шляхом складення нотаріусом відповідного протоколу, що містить опис інформації, розміщеної в Інтернеті, та до якого додаються документи, в яких зафіксована інформація, розміщена в Інтернеті”.

2. Суб’єкт авторського права і (або) суміжних прав або його уповноважений представник у разі виявлення інформації, що, на його думку, порушує його авторське право і (або) суміжні права в Інтернеті, незалежно від вжиття інших способів захисту своїх прав, має право звернутися до власника веб-сайту із скаргою, яка містить вимогу щодо видалення або унеможливлення доступу до цієї інформації.

Власник веб сайту, невідкладно, але не пізніше ніж через 24 години з моменту отримання від суб’єкта авторського права і (або) суміжних прав видалляє або унеможливорює доступ до інформації, щодо якої отримано скаргу.

За невиконання власником веб-сайту або постачальником послуг хостингу вимог щодо видалення або унеможливлення доступу до інформації, що порушує авторське право накладення штрафу від п’ятисот

до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім цього, особа може звернутися до постачальник послуг хостингу з вимогою видалити інформацію».

Сподіваємось, що плідна співпраця наукового та науково-педагогічного співтовариства надасть нового імпульсу розвитку інформаційно – інтелектуальної сфери.

-----***-----

*Лазаренко Н.І., ректор ВДПУ
ім. Михайла Коцюбинського,
кандидат педагогічних наук, доцент.*

*Коломієць А.М., проректор ВДПУ
ім. Михайла Коцюбинського,
доктор педагогічних наук, професор.*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ПАРАЛЕЛЬНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті проаналізовано зміст понять глобалізація, інформатизація як процеси, які характерні для сучасного суспільства. Визначено специфіку та вплив інформаційних ресурсів на всі сфери суспільного життя.

Ключові слова: глобалізація, інформатизація, засоби комунікації.

Нині в усьому світі відбувається активний процес глобалізації, що зачіпає не лише економіку й політику, а й інші сфери людської діяльності. Процес глобалізації збігається за часом з фундаментальним переходом до інформаційного суспільства, тобто до нової всепланетарної спільноти, заснованої на інформації. У цьому процесі дедалі більшу роль відіграють сучасні засоби комунікації та інформації. Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) втрачають значення державні кордони та визначення територіальної юрисдикції, засновані на географії. ІКТ створюють дійсно міжнародну й незалежну територію діяльності, на якій практично неможливо ефективного застосування того чи іншого національного законодавства.

Проблеми інформаційного суспільства стали предметом дослідження філософів, політологів, соціологів, фахівців гуманітарних і технічних наук. Швидкі темпи інформатизації суспільства зумовлюють кардинальні зміни в сфері виробництва та бізнесу, а також у соціальній сфері. Інформатизація суспільства – глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в сфері суспільного виробництва є збирання, накопичення, опрацювання, зберігання, передавання,

використання, продукування інформації, здійснювані на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також різноманітних засобів інформаційної взаємодії та обміну [1, с.458]. Процеси інформатизації та глобалізації сучасного суспільства базуються на сучасних технічних можливостях і властивості інформації, пов'язані з її стрибкоподібним зростанням, впливом нових інформаційних технологій на розвиток інших технологій, перетворенням інформації в основний предмет людської праці [2, с.20]. Все більше й більше людей стають членами інформаційного суспільства в якості учнів, виробників або споживачів.

У всьому світі люди сподіваються, що ІКТ приведуть до більш здорового способу життя, збільшення соціальних свобод, зростання рівня знань і продуктивності життєдіяльності. Не буде перебільшенням припустити, що майбутнім поколінням доведеться зіткнутися з необхідністю адаптуватися до нового соціального середовища, де не матерія та енергія, а інформація й наукові знання стануть основними чинниками, що визначають і стратегічний потенціал суспільства, і перспективи його розвитку.

Науковий і технічний прогрес, глобальний трансфер технологій, що створюються в найбільш розвинених країнах світу, служать одним з головних аргументів на користь провідної ролі освіти в ХХІ столітті. У той самий час рівень розвитку й використання сучасних технологій у різних країнах визначається не лише станом їх матеріальних ресурсів, а й здатністю даного суспільства виробляти, споживати й застосовувати нові знання. Це, в свою чергу, тісно пов'язано з рівнем розвитку освіти. Рушійною силою цих процесів служать ІКТ, де наукове знання та інформація все більшою мірою визначають нові шляхи зростання й підвищення добробуту та відкривають можливості для більш ефективного викорінення соціальних проблем.

Наразі ж спостерігаємо, що до численних традиційних проблем суспільства додалися ще й такі як інформаційна та цифрова нерівність.

Часто проблему інформаційної нерівності пов'язують з неоднаковим доступом до засобів масової інформації (ЗМІ), а цифрову нерівність – з неоднаковим доступом до можливостей, що створюються сучасними ІКТ. Обидві згадані проблеми є двома сторонами однієї глобальної соціальної проблеми залежності успіху людини від її вміння використовувати ІКТ та інформацію, вчасно одержану із ЗМІ.

Очевидно, що проблема інформаційно-цифрової нерівності тісно пов'язана з проблемою формування та розвитку інформаційної культури та з проблемою організації неперервної освіти населення. Тому не дивно, що лідери більшості країн світу, прагнучи підготувати своїх громадян до того, щоб гідно відповісти на виклики ХХІ століття, заявляють про намір організації неперервної освіти, «освіти впродовж життя», оскільки для інформаційного суспільства потрібні громадяни, які володіють необхідними знаннями й технологіями [3; с.4].

Методики навчання та розвитку, соціальні й професійні вимоги, глобалізація комунікативних, економічних і політичних проектів, пов'язаних з побудовою нового суспільства, – все це суттєво залежить від рівня залучення ІКТ в освітній процес. В іншому випадку суспільству загрожує хронічне відставання в цих областях і, по суті, неспроможність у розв'язанні тих завдань, які ставить перед нами ХХІ століття.

Нині ряд провідних країн світу ІКТ вважаються основним компонентом у підвищенні якості освіти шляхом внесення змін у навчальні курси, навчання новим практичним навичкам і розширення змісту знань. В інших країнах ІКТ використовуються в основному для полегшення доступу до освіти різних груп населення, або в більш вузьких цілях допомоги в самостійному навчанні за допомогою освітніх програм на радіо і телебаченні. Треті країни віддають перевагу використанню технологій для трансформації умов навчання або задоволення особливих потреб різних категорій учнів.

Як показала практика, ІКТ пропонують вражаючі можливості й перспективи застосування в процесі викладання і навчання, підтверджуючи тим самим, що людство перебуває на порозі освітньої революції, результатом якої стануть кардинальні зміни в усіх сферах людського життя.

З появою всесвітньої мережі Інтернет сучасна людина, як представник виду *Homo Sapiens*, на рубежі XX-XXI століть, фактично, перетворюється в унікальний новий вид – *Homo Cyberus*, а психолого-педагогічна наука збагатилася появою інноваційного соціально-педагогічного феномена – процесу кіберсоціалізації людини. Термін кіберсоціалізація був визначений як локальний процес якісних змін структури особистості, що відбувається в результаті соціалізації людини в кіберпросторі віртуального Інтернет-середовища, тобто в процесі використання його ресурсів і комунікації з віртуальними агентами соціалізації, що зустрічаються людині в глобальній мережі Інтернет (насамперед, в процесі листування по e-mail, на форумах, в чатах, блогах, телеконференціях і online-іграх).

У процесі кіберсоціалізації, а саме виходячи зі специфіки представленості та впливу факторів кіберпростору Інтернет-середовища на процес соціалізації особистості, у людини виникає цілий ряд нових очікувань та інтересів, мотивів і цілей, потреб і установок, а також форм психологічної та соціальної активності, безпосередньо пов'язаних з кіберпростором.

Повсюдне використання ІКТ в освіті вимагає формулювання кардинально нових етичних, психологічних, правових і моральних принципів застосування цих технологій у процесі навчання. Ці технології не просто множать наші інтелектуальні можливості, розкривають людському розуму нові горизонти й нові виміри, а й створюють упорядковану систему нової глобальної культури. Разом з тим, глобальна природа ІКТ не лише відкриває найширші можливості для поширення знань, а й збільшує небезпеку конфлікту між цінностями та нормами,

властивими різним культурам. Для того щоб глобальне інформаційне співтовариство розвивалось за принципом культуровідповідності, необхідно розробити ефективні механізми обміну інформацією, що стримують розмивання національної й культурної самобутності.

До числа найбільш важливих переваг в області запиту інформації, що надаються Інтернет, слід віднести збільшення доступності довідкових матеріалів і даних для всіх категорій користувачів. Інтернет є справді відкритою технологією, що дозволяє користувачам з будь-якими апаратними та програмними засобами витягувати з мережі необхідну інформацію незалежно від місця знаходження баз даних і знань. Тим самим, в рамках національних освітніх систем долається нерівномірність розподілу інформаційних баз, зазвичай сконцентрованих у великих центрах.

Інтернет-системи дозволяють зберігати велику кількість інформації різноманітного типу. У зв'язку з цим більшість дослідників згодні з тим, що потенційно найбільш багатим джерелом інформації в Інтернет можуть стати не розрізнені та орієнтовані на вузькі предметні галузі знань бази даних, а комплексні віртуальні бібліотеки. Саме віртуальні бібліотеки стають джерелом інформації, до яких найчастіше звертаються студенти.

Цифрова форма подання інформації в Інтернет і постійно зростаюча продуктивність обладнання уможливили обробку й поширення в мережі не лише текстів, а й аудіозаписів, зображень і відеофільмів, тому віртуальні бібліотеки Інтернет поступово трансформуються в мультимедіа, або цифрові бібліотеки.

Нині розвиток Інтернет перетворився на чинник глобального значення, що відкриває нові перспективи вдосконалення світової освітньої системи. Це відбивається як на технічній оснащеності освітніх установ, їх доступі до світових інформаційних ресурсів, так і на використанні нових видів, методів і форм навчання, орієнтованих на активну пізнавальну діяльність тих, хто навчається.

Проте стрімкий розвиток ІКТ, Інтернет, їх проникнення в систему освіти на всіх рівнях все більшою мірою переконує нас у тому, що вони самі по собі не в змозі вирішити головного завдання освітнього процесу: підвищення якості освіти. Для цього необхідні нові методичні та навчальні матеріали, широкий інформаційний обмін у сфері використання ІКТ в навчальному процесі, масштабна підготовка й перепідготовка викладачів усіх рівнів системи освіти.

Список використаної літератури:

1. Коломієць А. М. Тенденції розвитку вищої освіти / Коломієць А. М., Коломієць Д. І. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб.наук.пр. – Випуск 42 / Редкол.: І.А.Зязюн та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2015. – С.456-461.

2. Лазаренко Н. І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – Вип.47. – С.18-23.

3. Ничкало Н. Г. Інформаційне суспільство і розвиток субдисциплін педагогічної науки / Н. Г. Ничкало // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. – Київ – Вінниця: ДОВ „Вінниця”, 2012. – С.24-32.

4. Сисоєва С. О. Інтернет-технології: можливості для неперервної професійної освіти / Сисоєва С.О. // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць. – Львів: ЛДУ БЖД, 2006. – С.65-71.

Lazarenko N.I., Kolomiets A.M.

GLOBALIZATION AND INFORMATICS AS PARALLEL PROCESSES IN MODERN SOCIETY

The article analyzes the content of the concepts of globalization, informatization as processes that are characteristic of modern society. Specificity and influence of information resources on all spheres of public life are determined.

Key words: globalization, informatization, means of communication.

-----***-----

*Безуглий А.І. проректор
з науково-педагогічної роботи
та освітньої інноватики
ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського,
кандидат історичних наук, доцент*

НАУКОВА КООРДИНАЦІЙНА РАДА З ІНФОРМАЦІЙНО- ПРАВОВИХ ПИТАНЬ ОСВІТИ ТА ІННОВАЦІЙ

Виходячи із основних проблем, винесених на обговорення круглого столу на тему: «Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо-науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові і прикладні аспекти» необхідно зупинитися на деяких проблемах захисту інформації у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (ВДПУ).

Вищий навчальний заклад є тим унікальним середовищем (інноваційною сферою), де водночас створюється, поширюється і споживається інтелектуальний продукт. Цей продукт потребує правового захисту, зокрема чітких визначень відповідно до нормативно-правової бази.

З введенням відкритої, прозорої системи навчання, коли всі навчальні матеріали, наприклад, електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК), що розміщені у відкритому доступі на порталах кафедр або сайті університету, потребують захисту авторських прав, а також контролю за якістю цих матеріалів, обов'язкової перевірки матеріалів на плагіат, тощо. Розміщена друкована продукція в репозитарії (формування університетського репозитарію розпочато з 2013 р.) та електронних журналах потребує захисту авторського права та відповідної перевірки на плагіат. Це вимагає наявності в університеті ліцензованого програмного забезпечення, такого як: ОС Windows, MS Word, антивіруси, графічні редактори, Unplag, extAntiPlagiat тощо. Даний програмний продукт необхідно закупити для використання, а це потребує відповідних коштів (які, на жаль, відсутні). До того ж ці програми мають свій термін використання (термін дії ліцензії).

Наведемо деякі цифри як приклад. Для університету необхідно закупити програми з розрахунку на 600 ПК (наявний на 2017 рік комп'ютерний парк ВДПУ): ОС Windows на 1,2 млн. грн., програм для опрацювання текстових документів Microsoft Office на 1,08 млн. грн.), антивіруси NOD32 Antivirus на 300 000 грн., професійні програми MATLAB на 1,620 млн., антиплагіат extAntipIagiat за 5,5 тис. грн., програми захисту інформації на 2,4 млн. грн.

Захист інформації на серверах - це взагалі тема окремого виступу. Співпрацюючи з київською фірмою по захисту інформації «Інком», за їхніми розцінками, система захисту 1 сервера коштує близько 80 тис. грн. Нам потрібно захистити 4 сервери - це 320 тис. грн. Підготовка спеціаліста за цим профілею – 1,250 грн.). Окрім цього, необхідно придбати графічні редактори та ін. У підсумку сума витрат перевищує 7 млн. гривен. Оновлювати і закупати комп'ютерну техніку, а відповідно і програмне забезпечення до них нам забороняє славнозвісна Постанова КМ України від 01.03.14 р. № 65 «Про економію державних коштів та недопущення витрат бюджету».

Зазначене не дає можливості цивілізовано працювати, дотримуючись норм закону, оскільки доводиться використовувати контрафактні продукти.

Згідно із щорічним звітом, опублікованим Офісом торговельного представника США, Україна як і раніше залишається у списку країн, які порушують права інтелектуальної власності. У 2013 році Україна взагалі, отримала статус найбільш «піратської» країни, але не потрапила під санкції лише через складну політичну ситуацію. Не можна досягти великої мети, використовуючи брудні методи - це розуміють всі.

Для захисту прав інтелектуальної власності, насамперед, необхідно цими правами володіти, а також мати документальне підтвердження своїх прав. У квітні поточного року наші викладачі по Програмі Еразмус + проходили стажування у Еленій Гурі (Польща). На прохання польських колег наші викладачі з радістю поділилися науково-методичними комплексами, які були розроблені на кафедрі у ВДПУ. Відповідне прохання з боку наших стажерів було зустрійте словами: «Це інтелектуальна власність»(!) і отримали відмову.

Цей простий приклад засвідчив - ми ще не навчилися правильно розпоряджатися і захищати власне авторське право! Лише незначна кількість проектів, грантів, у разі їх презентування на конкурсах, частково захищені авторським правом.

На даний час, в університетському репозитарії розміщуються лише ті матеріали, які мають вихідні дані, що засвідчують їх авторство. Проте є проблема, депозитор не володіє методикою розміщення інформації на відповідному сайті. За нього це робить уповноважений працівник бібліотеки. Елементарна комп'ютерна безграмотність, яка долається дуже і дуже повільно.

Значним порушенням прав інтелектуальної власності є використання матеріалів мережі Інтернет, якою користується основна маса студентів і викладачів університету і відповідно потребує правового захисту, котрий в навчальних закладах відсутній.

На нашу думку, з метою координації та здійснення міжгалузевих досліджень з інформаційно-правових проблем інноваційного розвитку та освітньої діяльності, а також сприяння розвитку Вінниччини у цій сфері, варто було б створити Науково координаційну раду з інформаційно-правових питань освіти та інновацій, як дорадчий орган при ректораті ВДПУ.

Діяльність такої ради могла б охоплювати три рівні:

- внутрішньо організаційний – ВДПУ;
- міжвишівський - ВДПУ та інші ВНЗ;
- в інтеграції ВДПУ та органів місцевого управління та самоврядування

Вінницької області.

Раду може очолювати керівник Лабораторії (створена відповідно до Положення «Про Наукову лабораторію інформаційно-правових проблем інноваційного розвитку та освіти» та затверджена наказом Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського і Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України «Про створення наукової лабораторії» від 29 вересня

2016 р. № 153од / 12) або представник дирекції НДПП НАПрН України (за згодою).

До складу Наукової координаційної ради можуть входити найбільш кваліфіковані працівники Лабораторії, ВДПУ і НДПП НАПрН України, а також (за згодою) інших закладів, установ та організацій, представники державних органів та органів місцевого самоврядування.

Предметом її діяльності стане :

1) розгляд і схвалення пріоритетних наукових досліджень Лабораторії, підготовлених до друку наукових праць та інших видань, проектів нормативно-правових актів;

2) розгляд результатів реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та сприяння їх впровадженню у практичну діяльність, інші актуальні інформаційно-правові питання інноваційного розвитку освіти та регіону;

3) заслуховування наукових керівників фундаментальних і прикладних досліджень та розробок, керівників підрозділів Лабораторії з питань їх діяльності;

4) оцінювання результатів діяльності Лабораторії, її окремих підрозділів та ухвалення відповідних рекомендацій.

В ході круглого столу пропоную розглянути викладені вище проблеми та запропоновані пропозиції в наших спільних інтересах.

-----***-----

Довгань О. Д., д.ю.н., с.н.с., Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ

У статті проаналізовано особливості інформаційної безпеки в контексті розвитку інформаційної сфери. Визначено стан, проблеми, тенденції та перспективи діалектики інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформаційне середовище, інформаційна безпека, засоби захисту інформації.

Розвиток інформаційної сфери – це важливий напрям державної політики, безсумнівний курс розвитку України. Від здатності держави розробити та реалізувати ефективну інформаційну політику, доктрину, концепцію та стратегію значною мірою залежить її майбутнє існування.

Інформація та інформаційні ресурси стають стратегічним здобутком і найважливішими чинниками поступу людини, суспільства і держави. Інформаційна сфера дедалі більше впливає на політичну, економічну, соціокультурну, оборонну, інші складові розвитку суспільства й держави, а врешті-решт, на забезпечення національної безпеки в сучасних умовах.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» інформаційна безпека є окремою сферою забезпечення національної безпеки. Водночас вона також є невід’ємною складовою кожної із сфер національної безпеки. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки у разі досягнення належного рівня її інформаційної безпеки.

Тому в умовах викликів сьогодення та розвитку інформаційного суспільства проблема забезпечення інформаційної безпеки набуває якісно нового значення і в правовому вимірі виступає як невід’ємна складова сучасної системи управління на шляху до правової держави і як суттєвий

чинник формування громадянського суспільства, забезпечуючи поступальний розвиток його інформаційної основи – національних інформаційних ресурсів. Все це вимагає зміни філософії забезпечення інформаційної безпеки.

Це пояснюється перш за все застосуванням країною-агресором по відношенню до України технологій гібридної війни, у першу чергу в інформаційній сфері, що в свою чергу сформувало нові виклики та загрози інформаційній безпеці держави. Кібернетичні атаки на інформаційні ресурси держави стали невід'ємним компонентом такої гібридної війни. В таких умовах актуальними на сьогодні залишаються питання необхідності створення цілісної та узгодженої системи забезпечення інформаційного суверенітету, управління ризиками і можливостями новітніх викликів в інформаційній сфері, розбудови власних спроможностей надійних та достовірних державних комунікацій та створення тісної взаємодії між органами влади, формування інфраструктури національного інформаційного простору з метою створення умов для його інтегрування у світовий інформаційний простір, налагодження комунікаційного процесу між органами влади та споживачами інформації. Тому питання інформаційної безпеки, у т.ч. її складової - кібербезпеки, та їх правового забезпечення, у нашій державі має надзвичайно велике значення.

По-друге. Динаміка і тенденції розвитку сучасних викликів і загроз інформаційній безпеці України свідчать, що їх виявлення, припинення чи нейтралізація ускладнюється комплексом внутрішніх негативних факторів, до яких відносимо:

- неефективність державної інформаційної політики, в тому числі відсутність цілісної комунікативної політики як всередині держави, так і у зовнішніх зносинах *(заслуговують на підтримку оцінки, що в Україні фактично відсутня цілісна системна інформаційна політика, не має єдиної узгодженої стратегії розвитку інформаційної галузі, плану*

консолідованих дій та спільного бачення засобів реагування на серйозні загрози й виклики);

- неналежний стан національного законодавства з питань інформаційної безпеки України, відсутність концептуальних правових засад її забезпечення, надто повільні темпи проведення відповідних реформ;

- відсутність належної координації діяльності суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки, дублювання їх функцій, а також недостатньо ефективне співробітництво державних установ з громадянським суспільством;

- неефективне управління безпекою критичної інфраструктури, уразливість до кібератак її об'єктів та державних інформаційних ресурсів; критична зношеність її основних фондів та недостатній рівень їх фізичного захисту;

- недостатній розвиток національної інформаційної інфраструктури, насамперед, в зоні проведення антитерористичної операції;

- відсутність комплексної системи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах для сфери інформаційної безпеки України, зокрема, за напрямом протидії негативним інформаційним впливам.

Зупинимося на проблемах стану національного законодавства з питань інформаційної безпеки України. Перед цим зробимо деякі ремарки. Як не дивно, але факт, на сучасному етапі технології, а з ними зміст і особливості суспільних відносин, які базуються на їх використанні, змінюються та розвиваються набагато швидше, ніж нормативно-правове поле, яке має відношення до цього. Все це вимагає створювати правові норми, які будуть не фіксувати, а формувати майбутні суспільні відносини в інформаційній сфері, тобто працювати на випередження розвитку соціуму, а не фіксувати нормами права вже сформовані та усталені підходи до їх регулювання.

Крім того, для інформаційної сфери є критично важливою наявність відповідних політико-правових документів, затверджених на найвищому

державному рівні. Оскільки такі документи формують бажану модель предметної сфери і є важливим чинником формування наукової правосвідомості.

Що ми маємо реально на сьогодні в правовому полі. Далекі в історію заглиблюватися не будемо. Візьмемо період з 2014 року, після «Револуції гідності», анексії Криму, окупації окремих районів Донецької та Луганської областей. За цей період на державному рівні прийнято ряд нормативно-правових актів: Указ Президента України № 449/2014 від 1 червня 2014 р. [522], яким уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України». Вказаним документом, серед іншого, передбачено (передбачалося) приведення національного законодавства у відповідність із міжнародними стандартами з питань інформаційної та кібернетичної безпеки, вдосконалення системи формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України тощо.

Тепер зробимо невелику оцінку, прийнятих актів з питань кібербезпеки та інформаційної безпеки. Що ми бачимо. По кібербезпеці:

Прийнята Стратегія національної безпеки України (*травень 2015р.*) визначила загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів та безпеці критичної інфраструктури. При цьому до пріоритетів забезпечення кібербезпеки і безпеки інформаційних ресурсів Стратегією віднесено (розвиток інформаційної інфраструктури держави; створення системи забезпечення кібербезпеки, розвиток мережі реагування на комп'ютерні надзвичайні події (CERT); моніторинг кіберпростору з метою своєчасного виявлення, запобігання кіберзагрозам і їх нейтралізації; розвиток спроможностей правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів; забезпечення захищеності об'єктів критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів від кібератак, відмова від програмного забезпечення, зокрема антивірусного, розробленого у

Російській Федерації; реформування системи охорони державної таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, захист державних інформаційних ресурсів, систем електронного урядування, технічного і криптографічного захисту інформації з урахуванням практики держав - членів НАТО та ЄС; створення системи підготовки кадрів у сфері кібербезпеки для потреб органів сектору безпеки і оборони; розвиток міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кібербезпеки, інтенсифікація співпраці України та НАТО, зокрема в межах Трестового фонду НАТО для посилення спроможностей України у сфері кібербезпеки.)

Якщо детально розглянути ці пріоритети, то видно, що фактично був визначений реальний дороговказ, що потрібно робити і куди далі рухатися.

З набуттям чинності Стратегії кібербезпеки України (*січень 2016 року*) наша країна підтвердила наміри у напрямі розбудови національної системи кібербезпеки (на державному рівні задекларовано, що пріоритетами й напрямками забезпечення кібербезпеки в сучасних умовах є: розвиток безпечного, стабільного та надійного кіберпростору; кіберзахист державних електронних інформаційних ресурсів і критичної інформаційної інфраструктури; розвиток потенціалу сектору безпеки і оборони у сфері забезпечення кібербезпеки; боротьба з кіберзлочинністю тощо).

Далі було ухвалено низку доктринальних документів і підзаконних нормативно-правових актів, серед яких *Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України*, затверджена Указом Президента України від 14.03.16 р. № 92/2016 (визначає, що одним із основних завдань сектору безпеки і оборони є забезпечення інформаційної та кібербезпеки, створення національної системи кібербезпеки з використанням можливостей суб'єктів сектору безпеки і оборони для ефективної боротьби із кіберзагрозами воєнного характеру, кібершпигунством, кібертероризмом та кіберзлочинністю, розвитку мережі реагування на комп'ютерні надзвичайні події (CERT).), *Стратегічний оборонний бюлетень*, введений

в дію Указом Президента України від 06.06.16 р. № 240, *Положення про Національний координаційний центр кібербезпеки*, затверджено Указом Президента України від 07.06.16 р. № 242/2016, *Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави*, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.16 р. № 563. Указами Президента України від 16 січня №8/2017 введено в дію рішення РНБО України від 29 грудня 2016 року «Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури» та від 13 лютого 2017 року «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації» та інші.

На виконання Стратегії кібербезпеки України розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.16 р. № 440-р було затверджено план заходів на 2016 рік з реалізації зазначеної Стратегії. Крім цього, цілий розділ 4.4. Річної національної програми «Україна - НАТО» (*квітень 2017р.*) присвячено кібербезпеці.

Все це є підтвердженням важливості питань, що стосуються кібербезпеки, а зазначені акти по суті вказують на поштовх до розгортання національної системи забезпечення кібербезпеки.

Однак, на жаль, у нашій державі існує негативна тенденція щодо невжиття окремими суб'єктами, які наділені владними повноваженнями, планових заходів, затверджених на державному рівні. Тому, була відповідна реакція з боку держави і рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.16 р., уведеним в дію Указом Президента України від 13.02.17 р. № 32/2017, в якому акцентовано увагу на необхідності термінової підготовки законодавчих пропозицій щодо кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, посилення відповідальності за невиконання вимог законодавства стосовно захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах та законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також щодо запровадження відповідальності

за невиконання законних вимог посадових осіб Служби безпеки України, розробки низки правових новел у сфері кібербезпеки.

Окремо потрібно говорити про проект Закону України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України“, який було прийнято за основу Верховною Радою України у вересні 2016 р. Проте, зазначений проект далекий від досконалого, на що науковцями справедливо було звернуто увагу.

Нещодавно стало відомо, що вже існує доопрацьований проект для другого читання та прийняття в цілому. Нажаль замало залучають науковий світ до обговорення та проведення наукової експертної оцінки законопроектів.

Що ми маємо в цілому по інформаційній безпеці. До 2014 року діяла Доктрина інформаційної безпеки України від 8 липня 2009 року, яка втратила силу на підставі Указу Президента України від 6 червня 2014 року №504/2014. І майже 2,5 роки не було прийнято жодного документу на заміну, вже не кажучи про розробку та прийняття відповідного закону. Згодом, лише у лютому 2017 р. була схвалена нова Доктрина інформаційної безпеки України (*Указ Президента України від 25 лютого 2017 року №47/2017*). Що це за доктрина? Приведемо вислови експертів, які дали як позитивну, а здебільшого негативну оцінку.

«Доктрина – документ компромісу між інтересами суспільства й держави. Доктрина інформаційної безпеки України – це лише декларація. Документ є, але нічого не регулює».

На питання чого так довго розроблявся акт. У керівників МПП знайшлося пояснення: «...затягування з ухваленням Доктрини пояснюється бюрократизмом, а також бажанням зробити процес її розробки максимально прозорим». Це було сказано не дивлячись на такий стан в державі та тих подій, що відбуваються навколо України.

Більше коментувати з цього приводу не будемо, лише поставимо питання: Де було експертне середовище?, у т.ч. наукове, громадське

обговорення. Чи відповідає зміст (наповнення) доктрини її назві? Набагато з них ми відповіді не знайдемо.

Напевно, потрібно сьогодні (мабуть в черговий раз) піднімати питання щодо розробки нормативного акту (закону), яким буде визначено єдиний понятійно-категоріальний апарат, державну політику забезпечення інформаційної безпеки, об'єкти інформаційної безпеки та суб'єкти її забезпечення, правові зони відповідальності відомств, залучених до сфери забезпечення інформаційної безпеки, механізми координування їх діяльності щодо реагування на виклики та загрози національній безпеці в інформаційній сфері, порядок правового закріплення взаємовідносин державних безпекових структур із іншими органами та відомствами, віднесеними законодавством до суб'єктів забезпечення національної безпеки України та ін. Таким чином потрібно говорити про створення загальнодержавної системи забезпечення інформаційної безпеки.

Тому, прийняття цілого ряду нормативно-правових актів має не просто убезпечити країну та захистити її від ряду нових загроз, але і переформатувати роботу і спецслужб, й інших державних органів. Звичайно, це стане можливим за наявності політичної волі та комплексного бачення майбутнього розвитку країни.

Простого виходу із такої ситуації не має. Рішення повинно бути комплексним і комбінованим. Питання інформаційної безпеки, а також її складової кібербезпеки – це питання виживання країни і можливості її розвитку. Час стискається, світ змінюється і, якщо не вжити необхідних заходів сьогодні, через декілька років ми будемо не в змозі наздогнати ці процеси.

Список використаної літератури:

1. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 // Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

2. Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України від 15.03.16 р. № 96/2016 // Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

3. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затверджена Указом Президента України від 14.03.16 р. № 92/2016// Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

4. Стратегічний оборонний бюлетень, уведений в дію Указом Президента України від 06.06.16 р. № 240// Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

5. Положення про Національний координаційний центр кібербезпеки, затверджене Указом Президента України від 07.06.16 р. № 242/2016// Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

6. Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.16 р. № 563 // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-%D0%BF>

Dovgan Olexandr

INFORMATION SECURITY: STATE, PROBLEMS, TRENDS

The article analyzes the peculiarities of information security in the context of the development of the information sphere. The state, problems, tendencies and perspectives of the dialectic of information security are determined.

Key words: information environment, information security. Means of information protection.

-----***-----

*Мазурик В.С., представник
Національної ради з питань
телебачення та радіомовлення
у Вінницькій області*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕЛЕРАДІОПРОСТОРУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті йдеться про сучасні тенденції розвитку і модифікації телерадіопростору Вінницької області. Автор прагне продемонструвати, як взаємодіють між собою його структурні елементи, як змінюється законодавча база функціонування електронних ЗМІ та в який спосіб формується майбутнє комунікативне середовище.

Ключові слова: телерадіопростір, мовник, провайдер програмної послуги, ліцензія, мовна квота, структура власності.

Сучасний телерадіоінформаційний простір є складною динамічною системою, яка визначається значною кількістю структурних елементів, лінійним та нелінійним характером взаємозв'язків і взаємовідносин між її суб'єктами, а також постійно зростаючими потребами інформаційного суспільства. Він увібрав у себе аналогове ефірне теле- та радіомовлення, телевізійне мовлення у цифрових мережах, супутникове мовлення, проводове мовлення, діяльність провайдерів програмної послуги з ретрансляції програм у багатоканальних мережах. Важливою складовою телерадіопростору є конвергентний аудіовізуальний контент, який має безліч форм і різновидів: відео на замовлення, стримінг, ТБ-навздогін («catch-up TV»), IPTV та інші. Цей контент, або, як його ще іменують, «нові ЗМІ» [5, с.376] , поєднується в першу чергу способом доставки – мережею Інтернет.

Одразу зазначимо, що чинне законодавство у сфері телебачення і радіомовлення у своїй більшості регулює діяльність традиційних ЗМІ, практично не поширюючись (за невеликими винятками – наприклад, IPTV-телебачення) на конвергентний аудіовізуальний контент. Ця обставина

спричиняє чимало дискусій у медіа- та правничій спільноті [4] і зумовлює активізацію підготовки нових законів у сфері електронних засобів масової інформації, які змогли б замінити діючі. Крім того, сучасні тенденції європейського законодавства виводять на авансцену саморегулювання та співрегулювання ЗМІ, що має безпосередній вплив на процеси законотворення і практичного функціонування телерадіопростору в Україні.

Вітчизняний телерадіопростір є об'єктом дослідження та сферою наукових інтересів багатьох фахівців: М.Андрюшенка, В.Бугрима, В.Гояна, М.Житарюка, І.Мащенко, І.Михайлини, Б.Потятиника, Г.Почепцова, Ю.Шаповала, А.Яковця та ін. Окремі аспекти сучасного стану телебачення і радіомовлення у світлі соціології, права, теорії комунікацій, регіональних особливостей розглядались та аналізувались у журналістських розвідках А.Мніх, Д.Дуцик, М.Закусило, Я.Зубченка, З.Красовської, І.Долженкової, О.Герешка. Ці питання постійно знаходять своє відображення в інтерв'ю та публічних виступах членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення: Ю.Артеменка, С.Костинського, О.Герасим'юк, О.Черниша, У.Фещук.

Метою даної розвідки є аналіз функціонування телерадіопростору Вінницької області на зламі аналогової і цифрової епох крізь призму законодавчого регулювання та правовідносин у сфері електронних ЗМІ.

Серед основних завдань статті автор визначив такі:

- дати характеристику основних структурних елементів телерадіопростору Вінниччини;
- висвітлити зміни в правовій базі електронних ЗМІ області впродовж останніх років;
- дослідити тенденції, характерні для суб'єктів телерадіоінформаційного простору Вінницької області.

Базовим документом, який визначає принципи функціонування телерадіопростору, є Закон України «Про телебачення і радіомовлення».

Прийнятий у 1993 році, він зазнав величезної кількості змін та доповнень, більшість з яких прийшла на середину минулого десятиліття та 2014-16 роки. Новели останнього часу основну увагу звертають на забезпечення інформаційної безпеки України в умовах агресії та захист українського мовного середовища в теле- та радіоєфірі [6, с.260]. Як уже зазначалось, закон «Про телебачення і радіомовлення» не охоплює всіх аспектів діяльності сучасних електронних медіа. Тому найвірогідніше за все, він та Закон України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» будуть об'єднані в рамках нового закону – «Про аудіовізуальні послуги», проект якого підготовлений і невдовзі буде поданий до Верховної Ради України.

В статті 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» міститься визначення двох термінів: «ліцензії на мовлення» та «ліцензії провайдера програмної послуги». Саме ці документи надають право телерадіоорганізаціям здійснювати діяльність у сфері електронних ЗМІ. Зокрема, ліцензія на мовлення дефініціюється як *«документ державного зразка, який видається Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та засвідчує право ліцензіата відповідно до умов ліцензії здійснювати мовлення, використовувати канали мовлення, мережі мовлення, канали багатоканальних телемереж»* [1]. Ліцензія провайдера програмної послуги визначає право її власника надавати програмні послуги з використанням ресурсу багатоканальних телемереж. Різниця принципова: провайдери програмної послуги не здійснюють мовлення, вони ретранслюють пакети програм у власних багатоканальних телемережах. Відтак, мова йде про два типи ліцензіатів – мовників і провайдерів - кожен з яких має ліцензії встановленого зразка.

За даними Державного реєстру суб'єктів інформаційної діяльності у сфері телебачення і радіомовлення станом на липень 2017 року у Вінницькій області зареєстровано 47 телерадіоорганізацій. З них: 33 мовники та 17 провайдерів програмної послуги [2]. Як впливає із

статистичних даних, деякі ТРО одночасно мають ліцензії як мовників, так і провайдерів.

В залежності від організаційно-технологічних особливостей розповсюдження програм ТРО області поділяються за наступними видами мовлення:

Ефірне телемовлення – 1;

Багатоканальне (цифрове) телемовлення – 2;

Кабельне телемовлення – 4;

Ефірне радіомовлення – 25;

Проводове радіомовлення – 1.

До цього переліку мовників входять виключно регіональні та місцеві компанії, які мають «прописку» саме у Вінницькій області. Проте на її теренах працюють також загальнонаціональні мовники (14 у телевізійній та 13 у радіійній сфері), а також регіональні мовники, зареєстровані в інших областях України (5 радіоорганізацій).

Окремо слід сказати про колишню Обласну державну телерадіокомпанію «ВІНТЕРА». Впродовж багатьох років саме ця компанія була найбільшим регіональним мовником Вінницької області. В обласному та багатьох районних центрах Вінниччини функціонували канали мережі, що працювали під логотипом «ВДТ». Ситуація кардинально змінилась з прийняттям у 2014 році Закону України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України». На базі колишніх національних теле- та радіокомпаній України, обласних державних телерадіокомпаній та низки інших організацій було утворено Національну Суспільну телерадіокомпанію України. Відтак ОДТРК стала її філією під назвою «Вінницька регіональна дирекція «ВІНТЕРА» і наразі не входить до переліку компаній з вінницькою реєстрацією. Ця ТРО здійснює діяльність на підставі ліцензій, виданих Національною радою України Національній Суспільній телерадіокомпанії, зберігши на якийсь час вже звичний логотип «ВДТ».

1. Ефірне аналогове телебачення

Сфера аналогового ефірного телемовлення на Вінниччині репрезентована 14-ма загальнонаціональними мовниками та двома регіональними: Філією НСТУ Вінницькою регіональною дирекцією «ВІНТЕРА» та МКП Інформаційно-телевізійним агентством «ВІТА». Особливістю області у царині розповсюдження телевізійних (як і радійних) сигналів є її моноцентричний характер – передавачі всіх названих ТРО зосереджені в обласному центрі. Частина передавачів розташована також на вежі с. Баланівки Бершадського району, у містах Могилеві-Подільському, Ямполі та Козятині; ВРД «ВІНТЕРА» зберегла свою мережу в області (хоча в урізаному вигляді); у південних районах встановлено чимало мікроретрансляторів, завдяки яким транслюються програми НСТУ та Студії «1+1».

2.Цифрове телебачення.

З 2011 р. на території області функціонує наземна ефірна цифрова мережа. У п'яти населених пунктах (міста Вінниця, Погребище, Ямпіль, села Баланівка Бершадського та Володимирка Шаргородського району) встановлені цифрові передавачі (мультиплекси) МХ-1, МХ-2, МХ-3, МХ-5. Кожен такий передавач транслює 8 цифрових програм, всього в цифровій мережі Вінниччини 32 програми.

З компаній Вінницької області ліцензії Національної ради мають ІТА «ВІТА» та Вінницька громадська телерадіокомпанія «Вінниччина», свою програму в «цифрі» транслює Філія ПАТ НСТУ «Вінницька регіональна дирекція «ВІНТЕРА».

3.Кабельне телемовлення.

На відміну від ефірного, кабельне мовлення здійснюється у мережах провайдерів програмної послуги і доступне для перегляду лише їх абонентам. Станом на липень 2017 року на Вінниччині функціонує 4 канали кабельного мовлення – «Еверест» та «Укрмедіа-проект» в обласному центрі, «Краяни» у Могилеві-Подільському та «Імпульс» у

с.Клембівці Ямпільського району. Свого часу цей вид мовлення був набагато популярнішим; свої студії донедавна були у Жмеринці, Ямполі, Хмільнику, Барі, однак ситуація змінилась і кабельне мовлення на мапі області значно скоротилось. За інформацією представництва Національної ради у Вінницькій області компанія «Імпульс» також планує анулювати свою ліцензію на кабельне мовлення.

4. Супутникове телемовлення.

Компанії Вінницької області супутникового мовлення не здійснюють.

5. Ефірне радіомовлення.

Найбільшим сегментом телерадіопростору Вінниччини є саме ефірне радіомовлення. Крім загальнонаціональних та регіональних мовників (серед яких компанія з Вінницької області – ТРК «Подільські комунікації» (м. Ладижин) на території області діють 26 місцевих компаній. Така ситуація виникла після 2000-го року, коли катастрофічне зледеніння повністю знищило мережу проводового радіо. Після цього проводове радіомовлення вже не відновлювалось, натомість були вилаштовані ефірні передавачі на УКВ та FM-частотах практично в усіх районах області. Впродовж 2002-2004 рр. районні редакції ефірного радіомовлення одержали ліцензії і з того часу вже декілька разів їх продовжували.

6. Проводове радіомовлення.

В зв'язку з обставинами, зазначеними вище, на території Вінницької області залишилась єдина компанія, яка здійснює діяльність в якості проводового мовника – Радіокомпанія «Місто над Бугом» (м. Вінниця).

7. Компанії-провайдери програмної послуги.

До 17-ти місцевих компаній-провайдерів, які вибудували мережі у 13 населених пунктах Вінниччини, долучились суб'єкти інформаційної діяльності з інших регіонів України: ТОВ «ВОЛЯ-Кабель», ТОВ «Діджітал Скрінз», ТОВ «Датагруп Медіа» (усі - м. Київ), ТОВ «Українська телекомунікаційна група» (сmt. Калинівка, Київської області). Найбільше

компаній-провайдерів зафіксовано в обласному центрі – 4, по 2 функціонують у Ладжині, Ямполі, Могилеві-Подільському та Гайсині.

У 2015-2016 рр. Національна рада значно спростила бланк ліцензії провайдера програмної послуги. Тепер у ній не виписуються всі програми, які ретранслює провайдер, а лише обов'язкові – т.з. універсальна програмна послуга (УПП). У жовтні 2016 р. Верховна Рада України проголосувала законопроект № 3504 «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (щодо уточнення умов розповсюдження програм телерадіоорганізацій у складі універсальної програмної послуги)». Новий закон уточнив поняття «універсальна програмна послуга» і визначив категорії програм, які входять до неї: програми суспільного телерадіомовника, програми регіональних та місцевих мовників, а також парламентського телеканалу «Рада» [1]. На виконання положень Закону Національна рада на початку 2017 року визначила перелік програм універсальної програмної послуги для кожного населеного пункту області, в якому здійснюють діяльність провайдери програмної послуги. Порівняно з попереднім періодом, кількість обов'язкових каналів зменшилась у два з половиною рази [3, с.85].

Частина 2 статті 42 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» зобов'язує компанії-провайдери здійснювати ретрансляцію програм та передач лише за умови відповідності їх змісту вимогам законодавства України, Європейської конвенції про транскордонне телебачення та у разі їх включення до переліку програм, що ретранслюються, за рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [1]. Пакети програм, які провайдери пропонують своїм абонентам, впродовж останніх трьох років зазнали значних модифікацій. Ухвалами судів та рішеннями Національної ради України встановлено обмеження на розповсюдження в Україні 80 телевізійних програм (країна походження переважної більшості з них - Російська Федерація). В умовах гібридної війни це стало дієвим

інструментом реалізації положень Доктрини інформаційної безпеки України щодо захисту телерадіоінформаційного простору держави.

Слід також звернути увагу на низку законодавчих нововведень у сфері мовлення. 8 листопада 2016 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (щодо частки пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах». Новела визначає, що телерадіоорганізації при здійсненні радіомовлення повинні забезпечувати частку пісень (словесно-музичних творів) державною мовою в обсязі не менше 35 % загального обсягу пісень, поширених протягом доби, а також не менше 35 % загального обсягу пісень, поширених у кожному проміжку часу між 07.00 та 14.00 і між 15.00 та 22.00. Тим самим було зроблено рішучий крок до виправлення ситуації з музичним контентом багатьох радіостанцій, коли відсоток українських музичних творів там не сягав 10-15 %, а вже у травні 2017 р. Верховна Рада України запровадила мовні квоти на телебаченні. Згідно із законом частка передач та фільмів українською мовою у телеефірах має складати не менше 75 %. Для місцевих та регіональних мовників частка української мови має складати не менше 50 %. Восени цього року закон про квоти на телебаченні набере чинності.

Найближчим часом телерадіопростір області зазнає чималих змін. Аналогове ефірне телебачення остаточно припинить існування. Скоріше за все, така ж доля чекатиме на проводове радіомовлення. Відбудуться модифікації у структурі споживачів інформації електронних ЗМІ: вже зараз частка абонентів компаній-провайдерів постійно знижується (за винятком лідерів цього ринку в області). Відтак збільшується кількість телеглядачів цифрової багатоканальної мережі, супутникових каналів, інтернет-телебачення. Ці тенденції з часом можуть лише посилитись.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» : Закон України від 21 грудня 1993 р.; Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/page>.
2. Державний реєстр суб'єктів інформаційної діяльності у сфері телебачення і радіомовлення; Офіційний веб-сайт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nrada.gov.ua/derzhavnyj-reyestr-sub-yektiv-informatsijnoi-diyalnosti-u-sferi-telebachennya-radiomovlennya/>.
3. Красноступ Г.М. Універсальна програмна послуга: визначення поняття та засади правового регулювання / Г.М.Красноступ // Інформація і право.-2015.-№2(14).- С.84-91.
4. Приступенко Т.О. Правові засади діяльності ЗМІ в Україні / Т.О.Приступенко; Право та ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo-media.at.ua/publ/5-1-0-36>.
5. Стівенс, Мітчел. Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет / Пер. з англ. Н.Єгоровець. – К.: Вид-во Видавничого дому «Києво-Могилянська академія», 2008.- 407 с.
6. Форос А.В. Право та законодавство у сфері забезпечення інформаційної безпеки / А.В.Форос // Правова держава.-2011.-№13.- С.257-262.

Mazuryk Vadym

LEGAL ASPECTS OF FUNCTIONING OF TV AND RADIO SPACE IN VINNYTSIA REGION

The article deals with the current trends in the development and modification of the TV and radio space in Vinnytsia region. The author tries to demonstrate how its structural elements interact with each other, how the legislative ground of the functioning of the electronic media is changing and in what way the future communicative environment is formed.

Keywords: TV and radio space, Broadcasters, Software service provider, License, language quota, ownership structure.

-----***-----

*Білоус В.С., директор бібліотеки
ВДПУ ім. М.Коцюбинського*

*Лазаренко Н.І., ректор
ВДПУ ім. М.Коцюбинського
кандидат педагогічних наук, доцент.*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ У БІБЛІОТЕЦІ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

У статті проаналізовано питання діяльності бібліотеки щодо адаптації науково-педагогічних працівників університету до реалій цифрового простору. Акцентовано увагу на створення та функціонування інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці. Відмічено новизну та роль бібліотеки у впровадженні наукометричних методів вимірювання.

Ключові слова: інновації у бібліотеці, електронні ресурси, електронна бібліотека, інформаційні комунікації, цифровий простір, наукометричні методи, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Сьогодні важливим для України є необхідність збільшення рівня присутності науки у глобальному науково-інформаційному просторі, підвищення рівня її впливовості у світі. Університети розвивають інституційні політики та стратегії щодо контролю та якістю результатів досліджень з метою їх розповсюдження, відкритості, доступності та наукового впливу. Сьогодні актуальним є питання збільшення внеску бібліотек вищої школи у розвиток інституціональних місій і цілей, впровадження нового спектра послуг, спрямованих на підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору формування позитивного іміджу установи у країні та світі [6, с.15].

Адаптація навчального закладу до цифрового ландшафту є необхідністю, яка ефективно реалізується у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, керуючись не лише технологічною та економічною доцільністю, але й нормативно-правовими актами [1].

Глобалізація інформаційно-комунікаційних технологій, трансформація вищої освіти вимагають від бібліотеки вищого навчального закладу якісного бібліографічно-інформаційного обслуговування, формування інформаційного поля та оперативного доступу до інформації користувачів освітянської галузі, впровадження інноваційних технологій у бібліотечну діяльність.

Питанню діяльності бібліотеки та створення інноваційно-комунікаційних бібліотечних сервісів присвячено чимало робіт, дана тема розглядається на наукових конференціях, семінарах, висвітлюється на сторінках фахових видань. Дана проблематика знаходиться у полі зору вчених та практиків бібліотечної справи Бондаренко Т., Бруй О., Головахи С., Колесникової Т., Назаровця С., Сербіна О., Ярошенко Т. та багатьох інших.

За умов інформатизації суспільства та реформування вищої школи відбуваються суттєві зміни та активізація не лише інформаційного ресурсу, а й всього потенціалу бібліотеки, максимальне наближення її до потреб і сподівань користувачів. Мета статті – показати на досвіді роботи освітянської книгозбірні впровадження інноваційно-комунікаційних сервісів у бібліотеці та їх роль щодо адаптації університетської науки у світовому інформаційному просторі.

Бібліотеки сучасного вищого навчального закладу різноманітними ефективними формами та методами роботи прагнуть, щоб рівень наданих ними послуг відповідав європейським стандартам, активно розвивають нові напрями діяльності, беруть на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених інституцій, адаптують

університетську науку у світовий інформаційний простір. Це супроводжується впровадженням нових сервісів, які найбільш затребувані користувачами у ході наукових досліджень.

Якісні зміни, які на часі відбуваються у бібліотечно-інформаційному середовищі, характеризуються загальними тенденціями, пов'язаними з: широким розповсюдженням електронних ресурсів; впровадженням та розвитком нових інформаційних технологій, які забезпечують процеси створення електронних ресурсів, цифрового збереження та доступу до бібліографічної, текстової, візуальної та іншої інформації; тенденцією збільшення віддалених користувачів; підвищенням вимог до послуг, які надаються бібліотеками.

Активне зростання затребуваності бібліотеки як інформаційного посередника між користувачем та безмежним світом інформації обумовлено багатьма факторами, серед яких можна виділити наступні: розвиток інтеграційних процесів національної освіти у європейське і світове освітнє товариство; запобігання інформаційній ізолюваності учених та прискорення їх інтеграції до світової наукової спільноти.

Бібліотеки, як науково-інформаційні центри ВНЗ, створюють інноваційно-комунікаційні сервіси, які: забезпечують інформаційну підтримку науково-дослідницької діяльності; впроваджують в практику діяльності нові моделі наукової комунікації (інституційні репозитарії, видавництво е-журналів, освітні платформи та ін.); інтегрують результати наукових досліджень до світових БД науково-технічної інформації; вимірюють вплив та видимість результатів наукових досліджень ВНЗ у світі; сприяють формуванню бренду вченого.

Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського позиціонується як гетерогенна бібліотека: поряд з традиційними паперовими ресурсами активно формується потужна електронна бібліотека. На разі інформаційно-бібліографічні ресурси бібліотеки становлять понад 500 тис. одиниць зберігання.

Акценти університетської бібліотеки спрямовуються на подальше формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету. Тенденцією просування бібліотеки у цифровому середовищі є створення цифрових колекцій, формування контент-стратегії бібліотеки [3, с.9].

В університетській бібліотеці створено електронну бібліотеку, активно формуються електронні документи, надається доступ до світових інформаційних ресурсів. Наразі електронний каталог бібліотеки нараховує майже 300 тис. бібліографічних записів, серед яких бази даних: книга; повні тексти; медіа ресурси; праці викладачів; автореферати та дисертації тощо.

Бібліотека сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу та формуванню бренду вченого. Відповідно до потреб користувача, бібліотека постійно удосконалює технології акумуляції суспільно значущої інформації, забезпечує широкий доступ до власних ресурсів, послуг і продуктів, гармонійно поєднує традиційні та електронні форми у бібліотечному сервісі, виступає навігатором та посередником у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності.

З метою повноцінного забезпечення фахових потреб студентів та наукових працівників освітянської галузі здійснюється доступ до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів як власного виробництва, так і придбаних, бібліотека застосовує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних технологій, активно впроваджує їх в бібліотечні процеси. Велика увага акцентується на напрямках наукової комунікації в електронному середовищі, що базується на феномені «відкритого контенту».

У бібліотеці започатковано комплекс електронних послуг, спрямованих на забезпечення інформаційних потреб наукових співробітників, аспірантів, викладачів та студентів вищих навчальних

закладів, впроваджуються нові цифрові послуги із супроводу університетської науки: організація інституційного репозитарію; бібліотечне видавництво; інтеграція наукових публікацій до міжнародного наукового інфопростору; вимірювання впливу та видимості результатів наукових досліджень ВНЗ.

Вагомим джерелом інформації виступає сайт бібліотеки, який є інтерактивним інструментом з надання інформаційних послуг користувачам, багатофункціональним інструментом для просування електронних ресурсів, організації доступу до них, наданні різних продуктів та послуг.

Всесвітня мережа Інтернет надає можливість науковим працівникам університету зробити результати досліджень доступними у відкритому доступі. З цією метою є потреба науковим працівникам університету розміщувати наукові праці у відкритому доступі. Одним із шляхів цього є Інституційний репозитарій – джерело забезпечення вільного доступу до наукових матеріалів університету та сприяння підвищенню престижу університету. Працівниками бібліотеки розроблені та затверджені вченою радою університету: Положення про Електронну бібліотеку, Положення про Електронний каталог бібліотеки, Положення про «Інституційний репозитарій (електронний архів) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (ІrVSPU)». Інституційний репозитарій, окрім зазначених регламентуючих документів, керується такими:

- Закон України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" (№ 32/95-ВР від 27.01.1995);
- Закон України "Про авторське право і суміжні права" (№ 3792-12 від 23.12.1993);
- Закон України "Про Національну програму інформатизації" (№ 74/98-ВР від 04.02.1998) та Закон України "Про Основні засади розвитку

інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" (№ 537-V від 09.01.2007;

- Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" від 22.05.2003 № 851;
- Закон України "Про захист інформації в автоматизованих системах (№ 80/94-ВР від 05.07.1994);
- ГОСТ 7.1-2003. «Библиографическая запись. Библиографическое описание» (міждержавний стандарт);
- ГОСТ 7.82-2001. «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов» (міждержавний стандарт).

ІrVSPU передбачає зберігання матеріалів в електронному сховищі даних на сервері бібліотеки (університету) та організацію он-лайн доступу до нього через веб-інтерфейс. Створюється за допомогою програмного забезпечення відкритого доступу DSpace, що дозволяє інтегрувати електронний репозитарій у міжнародні реєстри ROAR, OpenDOAR та інші.

Відкритий доступ не відміняє авторського права. Особисті немайнові права автора не відчужені і зберігаються за автором незалежно від способу публікації. Виняткове право на твір автор реалізує, добровільно ухвалюючи рішення про представлення своєї публікації в Інтернеті та підписуючи Угоду, в якій зазначається ступінь захисту матеріалу (вільне використання, обмежене використання, тільки для читання) та згода на включення матеріалів у відповідну рубрику (колекцію).

Інституційний репозитарій включає електронні повнотекстові документи з фондів бібліотеки, що не мають обмежень на авторське та суміжні права, або надаються бібліотеці правовласниками на основі «Правил прийому, обліку і розміщення електронних наукових та навчально-методичних матеріалів у бібліотеці» та розміщуються на сайті бібліотеки. Твір не може бути розміщений у репозитарії, якщо він порушує права людини на таємницю її особистого та сімейного життя, завдає шкоди

громадському порядку, здоров'ю та моральному стану особистості, містить інформацію, що охороняється державою.

Інтернет-ресурси бібліотеки сьогодні є інструментами організаційного, інформаційно-бібліографічного та культурно-просвітницького інформування користувачів бібліотеки. Інтернет-простір бібліотеки розширено за рахунок використання хмарних технологій, зокрема Google+. Бібліотека використовує Google-drive для обміну та спільного формування файлів. Постійно вдосконалюється структура блогу бібліотеки, створюються флеш-альбоми та Google-альбоми [1]. Використання у роботі web-технологій надає користувачам різнопланову інформацію на основі БД ЕК, активно пропагувати фонди за допомогою віртуальних сервісів. Сучасне бібліотечне інформаційне середовище, сформоване на платформі Web.2.0, створює нові можливості для організації інтерактивної інформаційної взаємодії бібліотеки з користувачами за рахунок використання соціальних мереж. Мережеві інформаційні ресурси забезпечують бібліотеці роль інформаційно-освітнього центру. Бути в мережі – вкрай важливо для сучасного студента та викладача. Бібліотека реагує на потребу часу, постійно присутня в інформаційному медіапросторі, шукає нові шляхи поширення наукових та технологічних знань, використовує існуючі можливості Інтернету, у т. ч. соціальні мережі, які сьогодні є одними з найпопулярніших і затребуваних засобів комунікації. Соціальні мережі – це перспективні інструменти для інформування про бібліотечні заходи, активізації комунікації «бібліотека-читач», механізм оперативного зворотного зв'язку та низка інших можливостей [4].

Освітнянська книгозбірня бере активну участь в системі інформаційних обмінів. Продовжується корпоративна взаємодія з бібліотеками різних систем і відомств зі створення Центрального всеукраїнського та регіонального корпоративних каталогів. Спільно з освітянськими бібліотеками беремо участь у формуванні інтегрованого інформаційного

ресурсу з психолого-педагогічної тематики та «Зведеної бази даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології», здійснюється реферування статей для реферативного продукту БД «Україніка наукова».

Надаючи інформаційну підтримку навчальній, науковій та виховній діяльності, бібліотека прагне бути активним партнером на всіх стадіях життєвого циклу наукових досліджень вчених університету, сприяє підвищенню рейтингу вищого навчального закладу та формуванню бренду вченого. Відповідно до читацьких потреб, бібліотека постійно удосконалює технології акумуляції суспільно значущої інформації, забезпечує широкий доступ до власних ресурсів, послуг і продуктів, гармонійно поєднує традиційні та електронні форми у бібліотечному сервісі, виступає навігатором та посередником у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності. Якісні зміни, які відбуваються у бібліотечно-інформаційному середовищі, характеризуються загальними тенденціями, пов'язаними з: широким розповсюдженням електронних ресурсів; впровадженням та розвитком нових інформаційних технологій; тенденцією збільшення віддалених користувачів; підвищенням вимог до послуг, які надаються бібліотеками.

Бібліотека, як сучасний науково-інформаційний центр університету, визначає стратегію розвитку нового комунікаційного середовища: змінює орієнтацію діяльності в медіа середовищі зі створення контент-стратегії; позиціонує себе як надійне та безпечне джерело інформації, використовуючи для цього всі продукти та послуги, застосовує технології соціального медіа маркетингу, обміну, самоорганізації тощо. Стратегія діяльності бібліотеки ВНЗ вбачається у напрямі інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, Web of Science, Google Scholar та ін.), сприяння

впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних [5, с.25].

Бібліотека взяла на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених інституту у світовому інформаційному просторі. Перебудовуючи власну діяльність на максимальний розвиток сервісів із підтримки наукових публікацій, освітянська книгозбірня надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, розвиває сервіси із підтримки наукових публікацій, надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, консультації щодо реєстрації в наукометричних БД, допомагає створити профіль вченого, установи та наукового видання. інформує про умови публікацій, про систему наукометричних показників тощо [2].

Для наукових працівників університету проведено міні семінари-тренінги з базових питань інформетрії, зокрема бібліометрії. Фахівці бібліотеки проводять індивідуальні та групові заняття з інформаційної культури та надають консультації з культури публікації (оформлення наукових статей, визначення ключових слів, складання списків літератури), консультації щодо реєстрації в наукометричних БД, створюють відео ролики, презентації з бібліографічної культури, бібліометрики, знайомлять вчених університету з особливостями інтеграційних процесів з метою покращення розвитку публікаційної активності та цитування наукових публікацій.

Бібліотека допомагає зареєструватися у наукометричних БД (Google Scholar, Scopus) та міжнародній наукометричній базі даних «Index Copernicus», створити профіль вченого, установи та наукового фахового видання у «Бібліометриці української науки», надсилає списки щодо активізації авторських профілів та їх корегування тощо, створює відео ролики, презентації з бібліографічної культури, бібліометрики, знайомить вчених університету з особливостями інтеграційних процесів для покращення розвитку публікаційної активності та цитування наукових

публікацій. Першочергове завдання вбачалося у тому, щоб фахові збірники увійшли до якомога ширшого кола реферативних та наукометричних баз наукової літератури, а у перспективі – до бази Scopus. Науковці університету активізували цю роботу та зареєструватися в інформаційно-аналітичній системі (наприклад «Бібліометрика української науки» в середовищі Google Академія), що містить інформацію про публікаційну активність і цитованість їхніх праць. Створення та підтримка в активному стані наукових профілів в онлайн мережі – запорука зростання наукової впливовості. Бібліотека систематично проводить моніторинг наукометричних БД, здійснює редакцію авторських профілів та наукових колективів (університету, факультетів, кафедр, наукових періодичних видань).

Отже, інноваційні перетворення у змісті, формах та методах діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського впливають на покращення навчально-виховного процесу та наукової діяльності навчального закладу, приносять помітні соціально значимі результати.

Впроваджуючи в роботу нові форми і методи, поєднуючи традиційні та електронні ресурси, індивідуальні та корпоративні методи роботи, бібліотека здійснила масштабне коло завдань з інформаційного забезпечення наукових працівників, провела цикл заходів, спрямованих на допомогу науково-дослідній діяльності університету. Питання забезпечення вчених необхідними потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами, інтеграції наукових публікацій та збільшення рівня представництва університетської науки у міжнародному інформаційний просторі становить пріоритетний напрям діяльності бібліотеки вищого навчального закладу.

Формуючи модель сучасної бібліотеки ВНЗ, персонал бібліотеки займає активну позицію у створенні єдиного інтерактивного інформаційного середовища, центру навчального, наукового та соціального

життя університету і пропонує ряд нових бібліотечних послуг та продуктів, є важливим структурним підрозділом, надійним партнером наукового працівника університету. Впровадження в практику бібліотечної діяльності визначених інноваційно-комунікаційних сервісів підвищує значимість окремого вченого, закладу – Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та позитивно впливає на авторитет української науки в цілому.

Список використаної літератури:

1. Білоус В.С. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / В.С. Білоус, Н.І. Лазаренко, А.М. Коломієць // Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» (м. Полтава, 13-14 березня 2017 р.) : [тези]. – Полтава, 2017. – С.11-12.
2. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Тетяна Колесникова // Вища школа. – 2014. – № 4 (118). – С. 7–26. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/2416> (дата звернення 30.06.2015).
3. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі / Олена Мар'їна // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 4. – С.8-12.
4. Міжнародна наукова конференція "Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору". – Режим доступу: <http://www.nauka-online.org/content/mizhnarodna-naukova-konferenciya-biblioteka-nauka-komunikaciya-formuvannya-nacionalnogo>
5. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С.24-26.
6. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С. 12-15.

Belous Valentina, Lazarenko Natalia

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE AND COMMUNICATIVE SERVICES IN THE LIBRARY OF VINNYTSIA STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY NAMED AFTER MIKHAILO KOTSYUBYNSKY

The article raised the questions about library activity connected with the digital space adaptation of scientific and pedagogical employees of the University. The attention is focused on the establishment and functioning of innovative communicative services in the library. The novelty and the role of the library in the implementation of scientometric methods of measurement are noted.

Key words: innovation in the library, electronic resources, electronic library, information communication, digital space, scientometric methods, the library of Vinnytsia State Pedagogical University.

-----***-----

*Гриб В.І., доцент кафедри
правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат філософських наук*

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ХАРАКТЕРИСТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано поняття та історію самого терміну «інформаційне суспільство», його істотні характеристики та суперечливий характер майбутнього інформаційного суспільства. Здійснено філософський аналіз поняття «інформація», що є актуальним в рамках заявленої теми дослідження. Визначено, що інформаційне суспільство - це лише один з можливих та найбільш бажаних і стійких станів соціуму, якого можна досягнути завдяки спільним зусиллям представників більшості держав планети. Такі зусилля плануються і координуються на міжнародних зустрічах з проблем глобального інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, суспільство знань, постмодернізм, синергетика, соціосинергетика.

Історія терміну «інформаційне суспільство» охоплює майже 50-річний період з часу виникнення до піку популярності на межі тисячоліть і аж до спаду його популярності в останньому десятиріччі. На початку 90-х років минулого століття відбулося зростання функціональних можливостей комп'ютерних засобів і телекомунікаційних мереж та їх вдалий симбіоз (конвергенція) з інформаційними продуктами та інформаційними системами у формі всесвітнього Інтернету (на основі гіпертекстового механізму — «всесвітнього павутиння»). Це створило ілюзію швидкого настання реального «інформаційного суспільства» і викликало справжню ейфорію серед політиків, інвесторів та бізнесменів. Це був пік популярності та зростання застосування даного терміну [2;7;13].

До найбільш істотних характеристик інформаційного суспільства відносять: наявність загальнодоступних сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій; створення в суспільстві для всіх людей умов, що сприяють вільному обміну, пошуку, розповсюдженню і виробництву інформації і знань за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій; бажання людей використовувати комп'ютерні засоби для більш повного розкриття свого потенціалу, їх прагнення до освоєння нових комп'ютерних технологій; наявність доступних апаратних і програмних засобів, необхідних людям для ефективного отримання інформації та знань, які розповсюджуються в глобальних інформаційних мережах [9, с.15-23]; структурні зміни в економічній сфері, викликані зростаючим значенням ролі інформації в суспільстві і збільшенням числа людей, зайнятих обробкою і виробництвом інформації; випереджальні темпи розвитку інформаційного сектора в порівнянні з іншими секторами економіки [10, с.115-118]; посилення ролі теоретичного знання в житті суспільства; перехід до подання і передачі даних в дискретному вигляді з використанням кодування, подальша мініатюризація апаратних засобів обчислювальної техніки і збільшення швидкості обробки і передачі даних; спрямованість процесів інформатизації та модернізації суспільства на підвищення інтелектуального рівня людей і гуманістичну перебудову всієї життєдіяльності людини, ліквідацію бідності і голоду, забезпечення екологічної стійкості біосфери.

Найбільш важливою умовою переходу до інформаційного суспільства є свобода, а саме: відкритість, право на пошук, отримання і обмін інформацією та ідеями за допомогою будь-яких засобів незалежно від кордонів. Адже кожен повинен мати можливість брати участь в інформаційному суспільстві. Без цього інформаційна революція не відбудеться, а інформаційне суспільство, яке сподіваються створити практично всі держави світу, виявиться недосяжним ідеалом. Отже перехід до інформаційного суспільства може бути здійснений лише спільними

зусиллями всіх країн, і таке суспільство має бути глобальним за своїм характером. Нажаль в даний час інформаційного суспільства не існує в жодній країні світу, хоча окремі держави досягли значного успіху в справі розвитку і впровадження сучасних інформаційних технологій в соціальну практику. Можна сказати, що наявність сучасних інформаційних технологій і розвинених глобальних мереж є необхідною, але ще не достатньою умовою переходу до інформаційного суспільства.

На сучасному етапі досліджень інформаційне суспільство постає як деяка ідеальна модель майбутнього соціального устрою [8; с.11]. Очікується, що численні проблеми, породжені постіндустріальним суспільством, можуть бути подолані в рамках глобального інформаційного суспільства [6, с.30-35]. Однією з таких проблем, наприклад, є екологічна криза, подолання якої може бути досягнуто лише спільними зусиллями всіх країн.

Однак, навіть на рівні модельних уявлень з'ясовується суперечливий характер майбутнього інформаційного суспільства. Ці суперечності виявляються вже на стадії його формування. Наприклад, вимоги відкритості та вільного доступу до інформації вступають в протиріччя з прагненням перетворити інформацію у звичайний товар. Проникнення відносин приватної власності в публічну сферу призвело до захоплення засобів масової інформації та державних інститутів і їх використання представниками монополій в своїх інтересах. Збір інформації про життя людей, спочатку націлений на поліпшення якості їх життя, призводить до можливості тотального стеження за всіма членами суспільства в інтересах приватних компаній і корпорацій. Не реалізованою виявилась також надія на скорочення світової економічної нерівності між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються за рахунок доступу до сучасних інформаційних технологій. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій насправді призводить до поглиблення цифрового розриву між розвиненими країнами

і країнами, що розвиваються і дає все більші переваги країнам-розробникам нових комп'ютерних технологій.

Незважаючи на всі ці протиріччя, світова спільнота висуває в якості основного завдання ХХІ століття побудову глобального інформаційного суспільства "для всіх», заснованого на спільному використанні знань і вільному, незалежно від кордонів, доступі до інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій. Виходячи з цього, можна стверджувати, що становлення інформаційного суспільства є одним з основних напрямків сучасного історичного процесу.

Збільшення циркулюючої в глобальних мережах інформації є однією з істотних ознак становлення інформаційного суспільства. Тому філософський аналіз самого поняття «інформація» є актуальним в рамках заявленої теми дослідження. На перший план, при вивченні інформації, замість кількісних характеристик виходять такі її властивості як якість, емерджентність, здатність спонукати до дії, актуальність, комунікаційні властивості і цінність. Ці властивості використовуються для впливу на суспільну свідомість і свідомість окремих людей із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Часто поряд з поняттям «інформаційне суспільство» використовують поняття «суспільство знань» або «когнітивне суспільство», підкреслюючи роль теоретичного знання в житті сучасного суспільства. Але, незважаючи на всю важливість знання, все ж таки головну роль в постіндустріальному суспільстві, яке стає інформаційним, відіграє інформація. Саме інформація поширюється засобами комп'ютерних технологій і безпосередньо впливає на суспільну свідомість. Глобальні інформаційні мережі стають аналогом нервової системи людського організму завдяки тому, що саме ними поширюються різноманітні дані та інформація. Їх подальший розвиток може привести, як очікує М.М. Моїсеєв, до утворення «Коллективного Розуму», який виконує щодо всього людства функцію, аналогічну функції головного мозку в організмі людини [12, с.3-10].

Найважливішими досягненнями сучасної науки є принцип універсального еволюціонізму та уявлення про механізм саморозвитку складних систем, до яких відноситься і людське суспільство. Застосування ідей синергетики в питаннях вивчення суспільства призвело до появи нового методу дослідження – соціосинергетики [1; с.3]. Всі закономірності, притаманні складним системам, що саморозвиваються, притаманні й суспільству в цілому. Це означає для соціальних систем постійну зміну динамічного і хаотичного етапів розвитку, причому результат хаотичного етапу розвитку принципово непередбачуваний. Тому втрачають сенс теорії, в яких стверджується можливість управління розвитком суспільства, але залишається можливість сприяти реалізації бажаних тенденцій суспільного розвитку і протистояти небажаним тенденціям. Немає гарантії, що інформаційне суспільство обов'язково прийде на зміну постіндустріальному, але світова спільнота може сприяти реалізації тих тенденцій, які, в кінцевому підсумку, приведуть до реалізації бажаної моделі соціального устрою. Цим пояснюється важливість аналізу можливих шляхів подальшого розвитку суспільства: різні футурологічні теорії дають нам багатоваріантну картину можливого майбутнього соціального устрою.

Якщо погодитися з тим, що інформаційне суспільство буде якісно відрізнятися від постіндустріального суспільства, то згідно з сучасними науковими уявленнями процес його становлення повинен включати в себе хаотичний етап розвитку. Сучасний стан суспільства за своїми характеристиками відповідає якісним уявленням про хаотичний етап розвитку системи. Саме цей сучасний період розвитку іноді називають постмодернізмом[5, с.87-99]. Вихід з хаотичного періоду розвитку повинен супроводжуватися когерентною поведінкою більшості елементів системи, що саморозвивається. Коли йдеться про людське суспільство - це означає узгоджену дію більшості держав планети, яка може завершитися переходом до інформаційного суспільства або іншого стійкого стану.

Наприклад, можливий варіант розвитку, за якого прогрес у сфері інформаційно-комунікаційних технологій буде супроводжуватися поглибленням цифрової та економічної нерівності між розвиненими і відсталими країнами [4, с.45-50]. У суспільстві буде спостерігатися подальше відокремлення працівників, пов'язаних з інформаційними технологіями, в особливе «інформаційне співтовариство». Поступова концентрація таких «спільнот» в найбільш розвинених країнах світу призведе до припинення прогресу за межами цих країн.

Таким чином, інформаційне суспільство - це лише один з можливих та найбільш бажаних і стійких станів соціуму, якого можна досягнути завдяки спільним зусиллям представників більшості держав планети. Такі зусилля плануються і координуються на міжнародних зустрічах з проблем глобального інформаційного суспільства [7; с.13].

Отже, в процесі розвитку соціуму неминучі катастрофи і біфуркації. Антиентропійними факторами соціуму є наука, освіта, культура. Перед техногенною цивілізацією постає проблема пошуку обмежень і засобів стримування, які допоможуть пом'якшити руйнівні наслідки біфуркацій на певних фазах еволюції. Багато дослідників у світі вважають, що саме інформаційне суспільство, яке йде на зміну техногенній цивілізації покликано вирішити цю проблему. Повноцінне інформаційне суспільство не може утвердитися само по собі, без цілеспрямованого впливу людей, без затвердження нових наукових парадигм і нового світогляду, які народжуються в результаті обговорення і вирішення розглянутих проблем.

Список використаної літератури:

1. Баранцев, Р. В. Имманентные проблемы синергетики / Р. В. Баранцев // Вопросы философии. 2002. -№ 9. - С. 91-101.
2. Белл, Д. Грядущее постиндустриальное общество: Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. М.: Academia, 1999, -783 с.
3. Бранский, В. П. Социальная синергетика как постмодернистская философия истории / В. П. Бранский // Общественные науки и современность. 1999. -№6.-С. 117-127.
4. Вершинская, О. Н. Информационное неравенство как социологическая проблема / О. Н. Вершинская // Информационное общество. 2001. - № 4.1. С. 45-50.

5. Гриб В.І. Постмодернізм: основні способи філософствування і орієнтації в культурі / В.І.Гриб // Постмодернізм: переоцінка цінностей. Збірник наукових праць. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2001. – С.87-99.

6. Гриб В.І. Глобальне інформаційне суспільство: проблема становлення / В.І.Гриб // Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук - прогрес майбутнього, Збірник наукових праць. Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2017. – С. 30-35.

7. Європа та Глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській раді. Брюссель, 26 травня 1994 р. (Europe and the Global Information Society. Recommendations to European Council. Brussels, 26 May 1994). В зб. "Європа на шляху до інформаційного суспільства. Матеріали Європейської Комісії 1994 — 1995 рр. Київ, Державний комітет зв'язку та інформатизації України. Вид. «Зв'язок», 2000

8. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 608 с.

9. Коломієць А.М. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства / А. Коломієць // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний наук.-практ. журнал.–Харків: НТУ «ХП», 2007. – №1. – С.15-23.

10. Конотопенко О.П., Євтушенко Н.В. Основні напрямки функціонування глобальної економічної системи / О.П.Конотопенко// Вісник інституту історії , етнології і права: збірник наукових праць. Вінниця, 2014. – Т.12. – С. 115-118.

11. Мануель Кастельс, Пекка Хіманен. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. Київ, Вид. «Ваклер», 2006. — 232 с. (The Information Society and Welfare State — The Finnish Model. Oxford University Press, 2002).

12. Моисеев, Н. Н. Логика динамических систем и развитие природы и общества / Н. Н. Моисеев//Вопросы философии. 1999. -№4. - С. 3-10.

13. Окинавская хартия глобального информационного общества. (Окинава, 22 июля 2000 года). Законодавство України, документ 998_163. (Okinawa Charter on Global Information Society. Okinawa, July 22, 2000)

Gryb Vitalii

INFORMATION SOCIETY: CHARACTERISTIC AND PROSPECTS

A concept and history of the term “information society”, his substantial description and contradictory character of the future information society are analyzed in the article. The philosophical analysis of the concept “information” is carried out, which is actual within the framework of the current topic. It stands to reason that information society is the only possible and the most desirable and proof state of society, that can be attained with the help of common efforts of representatives all around the world. Such efforts are planned and coordinated during international meetings where global information society problems are discussed.

Keywords: information, informative society, society of knowledge, post-modernism, synergetic.

-----***-----

*Лапшин С.А., доцент кафедри
правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат історичних наук*

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглядається роль засобів масової інформації у формуванні сучасного інформаційного суспільства української держави. Визначено пріоритетні напрямки державної політики та перспективи її реалізації.

Ключові слова: ЗМІ, громадська думка, інформація, преса, інформаційне суспільство.

У цивілізаційному контексті сучасне суспільство характеризують як постіндустріальне або інформаційне. Дане поняття є соціологічною концепцією, яка визначає головним фактором розвитку суспільства інформацію. Характерними рисами інформаційного суспільства є:

- пріоритетне значення інформації в порівнянні з іншими ресурсами;
- домінування інформаційного сектора в загальному обсязі ВВП;
- формування як головна цінність людини — економії часу за рахунок використання нових телекомунікаційних і комп'ютерних технологій;
- інформація, знання й кваліфікація суб'єкта стають головними факторами влади й управління [7, с.2].

Незалежність засобів масової інформації (далі - ЗМІ), що трансформувалася з розвитком нових засобів комунікації у свободу масової інформації, цілком справедливо вважається головним принципом функціонування преси, радіо та телебачення у правовій державі. Вона є обов'язковим елементом режиму демократії та необхідною умовою забезпечення для індивідів та їх об'єднань політичного плюралізму та культурної різноманітності.

Роль засобів масової інформації у формуванні інформаційного суспільства, питання впливу ЗМІ на процес демократичного розвитку держави і становлення інститутів громадянського суспільства знайшли відображення у роботах науковців: В.В. Березенко, М.Т. Дзюба, М.І. Горлач, А.Г. Костирев, Н.О. Мороз, І.О. Прилуцький, В.О. Приступенко, Д.В. Яковлев. Вітчизняні дослідники – А.З. Москаленко, В.І. Шкляр, М.І. Скуленко, В.М. Бебик, О.В. Зернецька, А.І. Ручко, Г.Г. Почепцов – аналізують окремі аспекти означеної проблематики, але, як правило, згадують їх при розробці інших тем.

Метою нашого дослідження є аналіз та особливості впливу ЗМІ у формуванні інформаційного суспільства в Україні.

Виходячи з даної мети поставлено такі завдання:

- визначити роль ЗМІ у побудові інформаційного суспільства на сучасному етапі розвитку людської цивілізації;
- проаналізувати стан інформаційного законодавства України, яке стосується діяльності системи засобів масової інформації;
- означити проблеми доступу до інформації як важливого фактора формування інформаційного суспільства.

Значення ЗМІ для суспільства і функціонування держави важко переоцінити. Основне завдання їх полягає в інформуванні знань людей щодо різних питань життєдіяльності держави й суспільства, що зумовлено потребою забезпечення сталості влади. Неоціненною є роль ЗМІ як посередника в діалозі між різними соціально-політичними силами, між владою і суспільством.

Громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації, набуття державою ознак правової, відстоюючи матеріальну і духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів громадян [3, с. 118].

Разом з цим, свобода слова і вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються законодавством. Зокрема, Конституцією України і іншими законодавчими актами гарантовано право кожного громадянина вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку відкриту за режимом доступу інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації: «Друковані засоби масової інформації є вільними. Забороняється створення та фінансування державних органів, установ, організацій або посад для цензури масової інформації. Не допускається вимога попереднього погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян, крім випадків, коли посадова особа є автором поширюваної інформації чи дала інтерв'ю». Згідно із ст. 2 Закону України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” держава гарантує економічну самостійність та забезпечує економічну підтримку діяльності друкованих засобів масової інформації, запобігає зловживанню монопольним становищем на ринку з боку видавців і розповсюджувачів друкованої продукції. Заходи, спрямовані на забезпечення економічної підтримки діяльності друкованих засобів масової інформації, та органи державної виконавчої влади, які здійснюють цю підтримку, визначаються Кабінетом Міністрів України [5].

ЗМІ виконують такі функції: пізнавальну (задоволення інформаційних потреб суспільства), забезпечення гласності, контролю і спостереження за діями суб'єктів влади, політичної соціалізації (участь у процесі засвоєння індивідом політичних знань, норм і цінностей суспільства), формування громадянськості, підтримку або критику програм і діяльності держави, державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, партій тощо. Крім загальних функцій, засоби масової інформації мають ще свої специфічні функції,

властиві лише їм. До них належать функції редагування (відбір і коментування інформації) та оцінювання, що істотно впливає на формування громадської думки та суспільних настроїв.

Реалізуючи право на свободу слова, ЗМІ можуть самостійно виявляти негативні явища й факти діяльності державних та інших формувань, давати оцінку подіям внутрішнього та міжнародного життя. Це – своєрідна трибуна громадської думки, важливе джерело відображення настроїв мас, а отже, і показник результативності заходів, уживаних державою [6, с. 207].

Не дивлячись на те, що частка державної власності на друковані ЗМІ скоротилася приблизно до чверті, а на телевізійні та радіоканали – приблизно на 20 %, виконавча влада має значні можливості впливати на ЗМІ, використовуючи механізми реєстрації та ліцензування, а на електронні ЗМІ, крім того, за допомогою розподілу частот та розцінок на окремі технічні послуги.

Водночас, широкого розповсюдження набула також практика вибіркового податкового тиску на опозиційні ЗМІ. Особливо серйозні проблеми виникли із незалежністю ЗМІ, що перебувають у приватній власності. Проявилась тенденція до створення потужних медіа-груп, які об'єднують по кілька популярних комерційних ЗМІ і відіграють помітну роль в інформаційному середовищі. Проте їх фінансова залежність зумовлює недостатню об'єктивність, упередженість у подачі інформації, вихід замовлених передач.

Реалізація принципу свободи журналістської творчості у приватних ЗМІ іноді входить у протиріччя з бізнесовими інтересами підприємницьких структур та їх власників. Держава не здійснює повною мірою свої функції щодо регулювання діяльності ЗМІ. Зокрема, не були створені рівні умови економічної діяльності, які стимулювали б конкуренцію ЗМІ та захищали їх від проявів монополізму, враховуючи національні інтереси держави і вітчизняного ринку. Замість цього з боку держави, її фіскальних та інших

контролюючих органів часом проявляється неприпустимий вибірковий і тенденційний підхід до ЗМІ [6, с.209].

Українські ЗМІ на законодавчому рівні одержали свободу слова, свободу від цензури, політичну і професійну незалежність від держави, проте не знайшли стійкої матеріальної бази для вільної самостійної діяльності, тобто в поточний момент відсутній правовий механізм забезпечення та реалізації прав і свобод ЗМІ.

В умовах недостатньої розвиненості громадсько-політичних структур та відсутності ефективної державної політики в галузі масової інформації «незалежні» ЗМІ в умовах економічної залежності фактично змушені висвітлювати не об'єктивну інформацію, а приватні або корпоративні інтереси у просторі мас-медіа своїх власників. При цьому не без їх участі впроваджується міф про те, що саме ЗМІ є «четвертою владою», якою у справжній демократичній державі повинна бути громадська думка, що сформована самим суспільством та його громадсько-політичними структурами. За таких умов державній владі, яка дійсно прагне об'єктивно інформувати громадян і сприяти формуванню громадянського суспільства, необхідно забезпечити на нормативно-правовому рівні реалізацію прав і свобод ЗМІ. Очевидно, що успіх даної діяльності залежить від комплексу заходів - нормативно-правових, організаційно-технологічних, економічних та ін. [1, с.256].

На жаль, українське суспільство і навіть журналістський пул, у період формування незалежної України не помітили серйозні недоліки для свободи слова, закріплені у ст. 34 Конституції України, в якій ця свобода *«може бути обмежена законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей...»* [4]. Ухвалена Верховний Радою України (січень 1997 р.) Концепція (Основи державної політики) національної безпеки України містить чимало сумнівних положень, які

можна вільно тлумачити на користь цензури засобів масової інформації. Як загрози національній безпеці визначаються: *«невваженість державної політики та відсутність необхідної інфраструктури в інформаційній сфері; інформаційна експансія з боку інших держав»*. Одним з напрямків державної політики визначається *«усунення негативних факторів розповсюдження інформаційного простору; розробка та втілення необхідних засобів і режимів отримання, зберігання, розповсюдження та використання суспільно значущої інформації»* [3, с.122]. Таким чином, було створено небезпечний прецедент, коли державна влада може засекречувати інформацію (незважаючи на ст. 38 Закону про державну таємницю, яка передбачає відповідальність за безпідставне засекречування інформації) та проводити таємні операції проти інститутів громадянського суспільства, в т.ч. ЗМІ [2].

Зауважимо, що повноцінне формування інформаційного суспільства як типу людської цивілізації неможливе без обміну інформацією, яку збирають, опрацьовують і доносять до громадян ЗМІ. Незалежний розвиток ЗМІ є не лише передумовою, але й показником цивілізаційного розвитку суспільства.

На жаль, але і на даному етапі можна констатувати, що в Україні діє авторитарна модель взаємодії політичної та медіа-систем, ознаки якої вбачаються в тому, що: 1) залишається потужним державний контроль над системою ЗМІ; 2) функції ЗМІ підпорядковані інтересам забезпечення впливу держави та залежних від неї власників на суспільство; 3) мінімізовано ефективність ЗМІ як засобу критики та контролю за владними інститутами, як каналу комунікаційного діалогу між суспільством та владою; 4) наявна нерівність можливостей доступу до інформації між різними групами населення. Зазначені ознаки значною мірою перешкоджають розвитку інформаційного суспільства в Україні [7, с.11-12]. Зауважимо, що значна частина українських ЗМІ орієнтована не на задоволення комунікативно-інформаційних та просвітницько-виховних

потреб суспільства, а на формування суспільної свідомості в інтересах політичних сил, захищає приватні чи корпоративні інтереси певних фінансово-економічних груп.

Також інформаційно-культурний простір України перебуває під впливом закордонних інформаційних каналів, заповнений культурними зразками не найкращої якості, чужими ідеалами й цінностями [8, с.47].

Не дивлячись на певні кроки у даному напрямку Україна до цього часу не запровадила дієвих заходів захисту власного інформаційно-культурного простору від зовнішньої експансії – особливо в рамках гібридної війни Російської Федерації. Зокрема, відсутні законодавчі норми щодо регулювання діяльності ЗМІ з урахуванням важливої ролі ЗМІ для розвитку духовності та формування в суспільстві духовних цінностей та орієнтацій. Системно і постійно порушується мовне законодавство, що не сприяє утвердженню державної української мови і принижує національні почуття свідомої частини українців.

Важливою умовою формування в Україні інформаційного суспільства має стати реалізація ефективної державної інформаційної політики, яка б створювала необхідні умови для повноцінного функціонування у суспільстві вітчизняних ЗМІ як важливого чинника формування і зміцнення національної свідомості громадян України, формування усіх інститутів незалежної держави. Основними напрямками державної інформаційної політики мають бути законодавчий і адміністративний захист національних ресурсів і інформаційного простору.

Список використаної літератури:

1. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. О.М. Бандурки : монографія. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
2. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» : Закон України від 26 січня 1993 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 13. – Ст. 111.
3. Кипич І.В. Роль ЗМІ в розвитку правової держави, демократії та громадянського суспільства в сучасній Україні / І.В. Кипич // Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць . 1994-. - 2012. - Вип. 68 . 624 с. – С. 117-123.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. – Ст. 141.

5. Красноступ Г.М. Правові гарантії незалежної діяльності журналістів в Україні / Г.М. Красноступ ; Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/8393>.

6. Мороз Н.О. Роль засобів масової інформації у формуванні громадянського суспільства України/ Н.О. Мороз // Гуманітарний журнал. – 2012. – №2-3. – С. 205-210.

7. Лапшин С.А. Методика проведення фокус-груп // Методичні рекомендації для студентів спеціальності „Журналістика”. / Укладач – Лапшин С.А. – Вінниця: „Нілан-ЛТД”, 2013. – 28 с.

8. Коломієць А.М. Сучасні методологічні підходи в організації вищої педагогічної освіти / А.М. Коломієць, Н.І. Лазаренко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. – Одеса, ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2016. – №3 (110). – С. 47-52.

Lapshin Sergij

THE INFLUENCE OF THE MEDIA ON THE FORMATION OF THE MODERN INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE

The article illustrates the role of the media in forming the modern informational society in Ukraine. The foreground directions of state policy and the prospects for its implementation were recognized.

Keywords: media, public opinion, information, media, informational society.

-----***-----

*Конопенко О.П. доцент
кафедри правових наук
та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат філософських наук*

ЗАСОБИ І МЕТОДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

У статті розглянуто засоби і методи ведення інформаційної війни. На прикладах показано маніпулятивні технології та прийоми, їх вплив на психіку, свідомість та поведінку людини. Обґрунтовано важливість результатів дослідження та впровадження для розуміння дискурсу, інструментів та методів ведення сучасних інформаційних воєн, а також для здійснення ефективної державної політики протидії інформаційним агресіям.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційний простір, інформаційна зброя, пропаганда, інформаційна безпека, маніпуляція, інформаційне протиборство.

Сьогодні процес інформатизації суспільства, його державних та суспільних інститутів, розвивається стрімко і як правило непередбачено і некеровано. Суспільство, на наш погляд, з великим запізненням починає осмислювати політичні, економічні, соціальні, військові, психологічні та інші наслідки. Широке використання в процесі інформатизації персональних комп'ютерів уже сьогодні дозволило створити в технологічно розвинутих державах світовий інформаційний простір, в якому створюється, накопичується, розподіляється, передається, приймається, перетворюється та знищується інформація. Безсумнівним є те, що використання нових прогресивних інформаційних технологій в суспільному житті, в виробництві та управлінні, можливості швидкого обміну науково-технічною, економічною, навчальною та іншою інформацією, є неабияким добром. Але подібно тому як досягнення

ядерної фізики породили загрозу ядерних війн, таке створення єдиного інформаційного простору стало джерелом практично нерозв'язних або важко розв'язних проблем. Безсумнівно, що технологічно розвинуті держави, в крайньому випадку деякі, будуть намагатися збільшити політичну, економічну та військову перевагу за рахунок досягнення переваг в рівні інформатизації. І як наслідок – встановлення та ведення глобального інформаційного контролю над менш розвинутими державами, проведення в загальному інформаційному просторі ідеологічної та культурної експансії. Протиріччя, які виникають внаслідок зазначеного, можуть і будуть приводити до війн, інформаційних війн, тільки на перший погляд менш жахливих, ніж звичайні. Ці війни можуть вестись із використанням інформаційної зброї, ступінь же захищеності інформаційного простору держави характеризується її інформаційною безпекою.

Війна інформації на сьогодні стала одним з найнебезпечніших видів зброї. Користуватися компроматами, виливанням бруду, підкиданням неправдивої інформації, намагання за допомогою інформації ввести в оману стало для багатьох сенсом життя. Інформація має вплив на маси, тобто за умови вдалого маніпулювання свідомістю мас можна досягти практично будь-якої мети: знищити опонента, прибрати з дороги конкурентів чи розпалити війну, як це було не раз у світі. На тлі останніх подій, які відбуваються в Україні можна зрозуміти, що основна боротьба між політичними опонентами відбувається за допомогою інформації, тобто Україна є полем інформаційної війни.

Зважаючи на роль інформації у сучасному світі, американський дослідник М.Маклюєн (ще 30 років тому) виводить цікаву думку про те, що економічні зв'язки та відносини все більше набувають форми обміну знаннями, а не товарами і тому істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації. На думку Г.Почепцова, інформаційна цивілізація

виражає себе не скільки у фізичному просторі, скільки в інформаційному, віртуальному просторі [1].

Мета інформаційної війни – послабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента та посилити власні. Вона передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та психологічній галузях.

Очевидно, що інформаційна війна – складова частина ідеологічної боротьби. Такі війни не призводять безпосередньо до кровопролиття, руйнувань, при їх веденні немає жертв, ніхто не позбавляється їжі, даху над головою.

Уперше термін «інформаційна війна» було згадано в 1985 р. у Китаї. В основу теоретичних підходів китайських спеціалістів у сфері інформаційної боротьби покладено погляди давньокитайського воєнного діяча Сунь-Цзи, який узагальнив досвід інформаційного впливу на противника. В трактаті «Мистецтво війни» Сунь-Цзи писав: «У будь-якій війні, як правило, політика зводиться до захоплення держави в цілому... Здобути сотні перемог у бою – це не межа мистецтва. Підкорити супротивника без бою – ось це вершина мистецтва» [2].

У книзі Прокоф'єва "Інформаційна війна і інформаційна злочинність" інформаційна війна визначається як дії, початі для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, процесам, що базуються на інформації і інформаційних системах супротивника при одночасному захисті власної інформації, процесів, що базуються на інформації і інформаційних системах[3].

Основні методи інформаційної війни – блокування або спотворення інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивника.

Інформаційна війна розглядає інформацію як окремий об'єкт або як потенційну зброю та вигідну ціль. Інформаційну війну можна розглядати як якісно новий вид бойових дій, активну протидію в інформаційному

просторі. Інформаційна війна – це атака інформаційної функції, незалежно від засобів, які застосовуються.

У веденні стратегічних інформаційних війн застосовується специфічна зброя. Ця зброя не наносить фізичної шкоди, але може призвести до справжньої війни.

Інформаційна зброя – сукупність спеціалізованих (фізичних, інформаційних, програмних, радіоелектронних) методів і засобів тимчасового або безповоротного виводу з ладу функцій або служб інформаційної інфраструктури в цілому або окремих її елементів.

Інформаційна війна виникає з нових підходів до застосування інформації, визначення її ролі та місця. Можна виділити два трактування поняття інформаційної війни: гуманітарну і технічну.

Наприклад, М.Павлютенкова зазначає, що у гуманітарному сенсі інформаційна війна становить собою активні методи трансформації інформаційного простору, що знаходить свій вираз у системі нав'язування моделей світу, які покликані забезпечити бажані типи поведінки, атаках на структури породження інформації – процеси міркувань. У той же час технічне трактування даного поняття полягає у тому, що за допомогою спеціальних програм руйнується обладнання, програмне забезпечення тощо.

Безперечним є той факт, що формування інформаційного суспільства стає не лише фактом, а все більше починає впливати на формування державної політики інформаційної безпеки. Досягнення тих чи інших цілей виявилось можливим із застосуванням лише інформаційних технологій, які б чинили вплив на суспільну свідомість. Одним з проявів застосування даного методу є сильний часовий пресинг на суб'єктів державного управління, який не залишає їм часу на прийняття виваженого, такого, що відповідає національним інтересам рішення. Відтак, досягнення певних геополітичних та інших важливих цілей уможлиблюється за допомогою невійськових методів.

Сумний досвід неприділення належної уваги даним питанням спричинив до розпаду СРСР, могутньої держави, яка до 1991 року разом із США утворювали біполярну систему світу.

Зазначимо, що четверта влада – ЗМІ – відіграла значну роль в укоріненні у свідомості пересічного громадянина терміну "інформаційна війна". При чому під останнім, ЗМІ, як правило, розуміють використання компромату через засоби масової інформації, здебільшого електронні. Ідеальним засобом для цього є Інтернет, який дає можливість розповсюджувати будь-яку інформацію без будь-яких обмежень.

Що стосується іншого розуміння – технічного – то тут обов'язковою умовою є те, що ведення інформаційної війни є результатом узгодженої діяльності з використання інформації як зброї ведення бойових дій у будь-якій сфері життєдіяльності. При цьому інформаційна війна включає наступні дії:

- здійснення впливу на інфраструктуру систем життєзабезпечення - телекомунікації, транспортні мережі, електростанції тощо;
- промисловий шпіонаж – порушення прав інтелектуальної власності, розкрадання патентованої інформації, викривлення або знищення важливих даних, проведення конкурентної розвідки;
- хакінг – злам і використання особистих даних, ідентифікаційних номерів, інформації з обмеженим доступом тощо.

Коли йдеться про інформаційну війну, то слід говорити про існування рішучої і небезпечної діяльності, пов'язаної із реальними бойовими діями. Більш того, за даного випадку постає необхідність у виокремленні декількох підвидів інформаційних війн: кібернетична війна, електронна війна, психотронна війна, психотропна війна, штабна війна, психологічна, енергоінформаційна війна.

Таке розуміння інформаційної війни надає можливість погодитись із визначенням поняття інформаційної війни, яке міститься у керівних документах збройних сил США.

Згідно з Доктриною проведення інформаційних операцій інформаційна війна – дії, що вчиняються для досягнення інформаційної переваги у підтримці національної воєнної стратегії через вплив на інформацію та інформаційні системи супротивника при одночасному забезпеченні безпеки власної інформації і інформаційних систем. Одним з прикладів є існування спеціальної програми запису всіх телефонних дзвінків, що виходять за кордон США на спеціальну апаратуру. За допомогою даної програми всі телефонні дзвінки, що виходять за межі країни, записуються, а потім пропускаються через спеціальний пристрій, який за допомогою пошукових систем за ключовими словами здійснює виявлення та ідентифікацію важливої інформації.

Відтак, існування розвиненої системи інформаційної безпеки закладе фундамент для стійкого функціонування системи національної безпеки. На думку деяких дослідників, стрімкий розвиток інформаційних технологій спричинить у майбутньому появу нових за змістом видів війн, які відбуватимуться без жодного пострілу. Особливо наголосимо, що сучасні інформаційні війни спрямовані здебільшого на дезорієнтацію людини, зміну її світогляду, підміну цінностей і перетворення на інформаційного споживача, тобто інформаційного раба.

Цілі інформаційної війни є дещо іншими, ніж війни у звичному розумінні. Якщо за умов ведення звичайної війни, головною метою є фізичне знищення противника та ліквідація його збройних сил, то за умови ведення інформаційної війни відбувається широкомасштабне порушення роботи фінансових, транспортних і комунікаційних мереж і систем, руйнування економічної інфраструктури і підкорення населення країни, зміни світоглядних настанов, зародження сумніву в необхідності та доцільності існування в рамках самостійної, суверенної держави.

На сьогодні термін "інформаційна війна" використовується у двох площинах:

- у широкому розумінні – для визначення протиборства в інформаційній сфері в засобах масової інформації для досягнення різних політичних цілей;

- у вузькому розумінні – для визначення воєнного протиборства, у військовій інформаційній сфері для досягнення односторонніх переваг в отриманні, зборі, обробці та використанні інформації на полі бою (в операції, битві).

У вітчизняній практиці в широкому розумінні частіше використовують термін "інформаційне протиборство", у вузькому розумінні - "інформаційні воєнні дії".

Інформаційне протиборство – це форма боротьби сторін в інформаційному просторі з використанням політичних, економічних, дипломатичних, військових та інших методів, способів та засобів, для впливу на інформаційне поле супротивника та захисту власного інформаційного поля в інтересах досягнення поставлених цілей.

Враховуючи зазначене визначення, можна стверджувати, що інформаційне протиборство включає три незмінні складові: вплив, аналіз, безпосереднє протиборство.

Основним елементом, від якого залежить ефективність компанії, є аналіз, мета якого полягає в оцінці, стратегічному прогнозуванні та плануванні в аспектах внутрішньополітичного та зовнішньополітичного становища. Що ж стосується "інформаційної війни" то, як всеохоплююча, цілісна стратегія, вона обумовлена все зростаючою значимістю та цінністю інформації у питаннях командування, управління та політики. Також можна послуговуватись визначенням "інформаційної війни" як "комунікативної технології по впливу на масову свідомість з короткочасними та довготривалими цілями".

Інформаційна війна має наступальні та оборонні складові, але, починаючи з цільового проектування та розробки своєї архітектури командування, управління, комунікації, комп'ютерів та розвідки, яка

забезпечує особам, які приймають рішення, відчутну інформаційну перевагу у різноманітних конфліктах. Інформаційна війна може бути спрямована проти трьох елементів: комп'ютер, програмне забезпечення, людина.

Однією з головних цілей інформаційної війни є придушення в людині морального творчого початку.

На міжнародній арені інформаційні війни ведуться: між державами та блоками держав; між міжнародними корпораціями, транснаціональними корпораціями та міжнародними фінансовими групами; між міжнародними корпораціями, ТНК і міжнародними фінансовими групами з державами; між терористичними організаціями та державами; між міжнародними корпораціями, ТНК і міжнародними фінансовими групами; між злочинними організаціями; між злочинними організаціями та державами.

Технології інформаційної ери певним чином зрівняли індустріальні, постіндустріальні та доіндустріальні країни: всі вони мають доступ до інструментарію, необхідного для ведення інформаційної війни, а отже, є як суб'єктами, так і об'єктами інформаційної війни, а отже і забезпечення інформаційної безпеки.

Мета інформаційної війни – послабити моральні та матеріальні сили супротивника або конкурента і зміцнити власні. Вона передбачає вжиття заходів пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах. Очевидно, що інформаційна війна – складова частина ідеологічної боротьби. Такі війни не призводять безпосередньо до кровопролиття, руйнувань, при їх веденні немає жертв, ніхто не позбавляється даху над головою. І це породжує легковажне ставлення до них. Тим часом руйнування, яких завдають інформаційні війни в суспільній психології, психології особи, за масштабами і за значенням цілком сумірні зі збройними війнами, а часом і перевищують їх наслідки.

Головне завдання психологічної війни полягає в маніпулюванні масами. Метою такої маніпуляції є:

- внесення в суспільну та індивідуальну свідомість ворожих шкідливих ідей та поглядів;

- дезорієнтація та дезінформація мас;
- послаблення певних переконань, устоїв;
- залякування свого народу образом ворога;
- залякування супротивника власною могутністю.

Одним із головних методів ведення інформаційно-психологічної війни є пропаганда, тобто поширення різних політичних, філософських, наукових, художніх, інших мистецьких ідей з метою впровадження їх у громадську думку та активізації і тим самим використання цих ідей у масовій практичній діяльності населення. Водночас до пропаганди належать повідомлення, які поширюються для справляння вигідного впливу на громадську думку, провокування запрограмованих емоцій та зміни ставлення до певної ситуації або поведження певної групи людей, безпосередньо чи опосередковано вигідного організаторам. Яскравим прикладом ведення пропагандистських кампаній є діяльність ідеолога та пропагандиста фашизму Йозефа Геббельса, який проголосив такі принципи пропаганди:

- пропаганда має бути спланована і вестися з однієї інстанції;
- тільки авторитет може визначити, має бути результат пропаганди істинним чи фальшивим;
- чорна пропаганда використовується, коли біла неможлива або вона не має належного ефекту;
- пропаганда має характеризувати події та людей відмінними фразами чи гаслами;
- для кращого сприйняття пропаганда повинна викликати інтерес в аудиторії і передаватися через привабливе увазі середовище комунікацій [4].

Можна виокремити такі основні методи інформаційної агресії проти України: 1) дезінформування та маніпулювання; 2) пропаганда; 3)

диверсифікація громадської думки; 4) психологічний та психотропний тиск; 5) поширення чуток. Дезінформування та маніпулювання інформацією – метод, який передбачає обман чи введення об'єкта спрямувань в оману щодо справжності намірів для спонукання його до запрограмованих суб'єктом дій. Найчастіше у світовій практиці застосовуються такі форми дезінформування та маніпулювання інформацією:

- тенденційне викладення фактів – форма дезінформування, яка полягає в упередженому висвітленні фактів або іншої інформації щодо подій за допомогою спеціально підібраних правдивих даних;

- дезінформування «від зворотного», що відбувається шляхом надання правдивих відомостей у перекрученому вигляді чи в такій ситуації, коли вони сприймаються об'єктом спрямувань як неправдиві;

- термінологічне «мінування», яке полягає у викривленні первинної правильної суті принципово важливих, базових термінів і тлумачень загальносвітоглядного та оперативно-прикладного характеру;

- «сіре» дезінформування, що передбачає використання синтезу правдивої інформації з дезінформацією;

- «чорне» дезінформування, яке передбачає використання переважно неправдивої інформації [5].

Метою методу диверсифікації громадської думки є розпорошення уваги правлячої еліти держави на різні штучно акцентовані проблеми і тим самим відволікання її від вирішення першочергових завдань суспільно-політичного та економічного розвитку з метою забезпечення нормального функціонування суспільства і держави.

Нині відсутня розроблена на концептуальному рівні концепція (система теоретико-методологічних засад, положень) забезпечення інформаційної безпеки. Більш того, аналіз сучасної геополітичної обстановки і безпекотрансформаційних процесів дозволяє зробити висновок, що проти України здійснюються широкомасштабні інформаційні

акції, спрямовані на дискредитацію, дезорганізацію, підрив іміджу, інформаційну кластеризацію і дестабілізацію нашої держави. І, передусім, цей вплив чиниться на систему державного управління [6]. Саме тому першочерговим завданням усіх державних, громадських, наукових, експертних, журналістських інституцій є розробка термінових ефективних заходів щодо нейтралізації інформаційно–диверсійної діяльності Російської Федерації проти України та протидії її подальшому розгортанню. Крім того, виклики, що постали перед Україною, потребують вжиття негайних заходів щодо розробки нової Доктрини національної безпеки України, модернізації всієї системи інформаційної безпеки держави.

Список використаної літератури:

1. Почепцов Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу : <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33291>.
2. Ліпкан В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / В. Ліпкан, Ю. Максименко, В. Желіховський. – Режим доступу : http://mobile.pidruchniki.com/15800119/politologiya/ponyattya_zmist_zagroz_informatsiyuniy_bezpetsi.
3. Сливка В. Інформаційна війна проти України: міф чи реальність? [Електронний ресурс] / В. Сливка. – Режим доступу : <http://intkonf.org/slivka-vv-informatsiyna-viyna-proti-ukrayini-mif-chi-realnist/>.
4. Жуковская Д. Йозеф Геббельс – теоретик СМІ Третього Рейха [Электронный ресурс] / Д. Жуковская.– Режимдоступа : http://www.historicus.ru/joseph_Gebbels_teoretik_SMI_Tretyego_Reiha/.
5. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс] / В. Петрик. – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=3222>.
6. Горбань Ю.О.Інформаційна війна проти України та засоби її ведення Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/20.pdf>.
7. Информационная война [Текст] ./ Расторгуев С.П.. - М. 1998г. - 143с.

Konotopenko Oleksandr

MEANS AND METHODS OF THE INFORMATION WARE IN THE UKRAINIAN SPACE

The article deals with the means and methods of the information ware. The examples show manipulative technologies and techniques, their influence on the mentality, consciousness and human behavior. The article illustrates the

importance of the results of the research and implementation for understanding the discourse, tools and methods of conducting modern information wars, as well as for effective state policy of counteracting information aggression.

Key words: information ware, propaganda, information space, information weapon, information security, manipulation, information confrontation.

-----***-----

*Кононенко В.В. доцент
кафедри правових наук
та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат історичних наук*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОСВІТНЬО-НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовані правові аспекти використання об'єктів інтелектуальної власності в освітньо-науковій діяльності. У роботі проаналізовано новітні наукові дослідження з зазначеної проблеми, розкрито особливості створення та використання об'єктів інтелектуальної власності науково-педагогічними та науковими працівниками, обґрунтовано необхідність створення ефективної системи правового регулювання обігу об'єктів інтелектуальної власності в освітній та науковій діяльності.

Ключові слова: правове регулювання, об'єкти інтелектуальної власності, науковий працівник, науково-педагогічний працівник, освітньо-наукова діяльність.

Педагогічна та наукова діяльність в освітніх і наукових закладах та установах неодмінно пов'язана з використанням об'єктів інтелектуальної власності. Сучасний науково-технічний прогрес, швидкий розвиток науки вимагає організувати навчальний процес з підготовки фахівців із використанням усього передового досвіду, що озброїть майбутніх працівників необхідними науково-теоретичними знаннями та практичними навичками, які будуть застосовуватись у професійній діяльності, а вчений чи науково-педагогічний працівник завжди будує свою наукову діяльність, використовуючи отриманий попередній науковий досвід.

Метою статті є аналіз правового регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності в освітньо-науковій діяльності. У дослідженні

заплановано виконати такі завдання: проаналізувати новітні наукові дослідження з зазначеної проблеми, охарактеризувати нормативно-правову базу правового регулювання використання об'єктів інтелектуальної власності в освітній та науковій діяльності, визначити основні недоліки вітчизняного законодавства щодо правового регулювання зазначеного виду правових відносин.

Основними джерелами, що використані в роботі стали: Конституція України (1996 р.), Цивільний кодекс України (2003 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (2015 р.), Закон України «Про авторське право та суміжні права» (1993 р.), Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (1994 р.), Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» (1993 р.) та інші нормативно-правові акти.

Як зазначено у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання [1]. На нашу думку, якщо у освітній діяльності найчастіше використовуються об'єкти авторського права, суміжних прав та наукового відкриття, то у науковій – акцент більше зроблений на використанні наукового відкриття, винаходу, корисної моделі та промислового зразка. Д.Смерницький вважає, що у даному випадку, в першу чергу, розглядається така складова інтелектуальної власності, як «промислова власність», адже саме вона приносить основний ефект економічного зростання шляхом втілення науково-технічних розробок у промислове виробництво, а проблема створення комплексної системи правового та організаційного забезпечення наукової діяльності та забезпечення прав інтелектуальної власності є надто актуальною [2, с. 43]. О. Ісаєнко звертає увагу на те, що зважаючи на існуючу невідповідність українського законодавства вимогам сучасних ринкових відносин, особливо гостро стоїть питання ефективного захисту прав інтелектуальної

власності в освітній галузі [3]. Невизначеність у законодавстві багатьох аспектів регулювання правовідносин у сфері, що стосується інтелектуальної діяльності наукових і науково-педагогічних працівників, та відсутність належного захисту приватних прав власності на результати інтелектуальної діяльності, допускає високий рівень правопорушень в цій сфері. А. Шпак вважає, що чинні нормативні акти є розрізненими, подекуди неконкретними, а їм усім не вистачає цілісності в регулюванні питань охорони права інтелектуальної власності у сфері освіти [4, с. 232].

Законодавство України про освіту прямо не вказує на необхідності охорони об'єктів інтелектуальної власності у процесі освітньої діяльності, акцентуючи увагу, що дана діяльність передусім має відповідати законам України. Проте у ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що вищі навчальні заклади здійснюють заходи із запобігання академічному плагіату – оприлюдненню (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та / або відтворенню опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання [5]. Ст. 45 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» визначає, що держава забезпечує правову охорону інтелектуальної власності та створює умови для її ефективного використання [1]. Виходячи з цього, вважаємо, що проблему використання об'єктів інтелектуальної власності в освітній та науковій діяльності доцільно досліджувати у двох ракурсах: правового використання об'єктів інтелектуальної власності, що утворені іншими суб'єктами інтелектуальної діяльності та правового режиму використання об'єктів інтелектуальної власності, що безпосередньо утворюються в процесі освітньо-наукової діяльності.

У ст. 54 Конституції України визначено фундаментальні принципи створення та використання об'єктів інтелектуальної власності, за якими «громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських

прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Правовий режим використання цих об'єктів визначається, у першу чергу, автором» [6]. У ст. 23 Конституції України зазначено, що «кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [6]. У ст. 426 Цивільного кодексу України зазначено, що використання об'єкта права інтелектуальної власності іншою особою здійснюється з дозволу особи, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, крім випадків правомірного використання без такого дозволу, передбачених цим Кодексом та іншим законом [7]. Таким чином, і Конституція України, і Цивільний кодекс України, не зважаючи на принцип належності особистих немайнових та майнових прав творця (за винятками встановлених законами України), закріплює право можливості правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності без його дозволу. Проте Цивільний кодекс України чітко визначає правовий режим використання без дозволу автора лише об'єктів авторського права. За ст. 444 воно полягає у використанні цитат з правомірно опублікованого твору або ілюстрацій у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах, призначених для навчання, за умови дотримання звичаїв, зазначення джерела запозичення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі, та в обсязі, виправданому поставленою метою з зазначенням імені автора твору та джерела запозичення [7]. Не викликає заперечень використання в освітній та науковій діяльності наукового відкриття, оскільки за автором закріплено лише право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву, тобто особисті немайнові права.

Ст. 23 Закону України «Про авторське право та суміжні права» гарантує вільне відтворення примірників твору для навчання без згоди автора чи іншої особи, яка має авторське право через відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті; репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них за умови, коли: а) обсяг такого відтворення відповідає зазначеній меті; б) відтворення твору є поодиноким випадком і не має систематичного характеру [8]. Також допускається, відповідно до ст. 42 даного закону, використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксація, відтворення і доведення до загального відома без згоди виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення з метою навчання чи наукових досліджень [8]. Проте використання об'єктів суміжних прав без згоди суб'єктів суміжних прав є можливим лише за умови дотримання особистих немайнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» допускається використання запатентованого винаходу (корисної моделі) з науковою метою або в порядку експерименту [9]. Не визнається порушенням прав і використання без комерційної мети, з науковою метою або в порядку експерименту промислового зразка відповідно до ст. 22 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» [10] та топографії інтегральної мікросхеми відповідно до ст. 22 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [11].

Чинне законодавство допускає також некомерційне використання (а отже із освітньою та науковою метою) без дозволу автора знаку для товарів і послуг (ст. 16) [12]. Не є використанням, а отже порушенням прав на географічне зазначення походження товару будь-яке словесне чи

зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора, якщо таке використання зроблено з освітньою та науковою метою [13].

Таким чином, і наукові і науково-педагогічні працівники зобов'язанні у процесі своєї діяльності дотримуватися національного законодавства, що визначає правовий режим використання об'єктів інтелектуальної власності, права на які належать іншим особам. Так, у процесі наукової діяльності вчений відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» зобов'язаний неухильно дотримуватися норм права інтелектуальної власності [1].

У процесі освітньої та наукової діяльності наукові та науково-педагогічні працівники у свою чергу стають суб'єктами права інтелектуальної власності, у тому числі – творцями. Саме в результаті їхньої діяльності утворюються різноманітні об'єкти інтелектуальної власності. З одного боку це питання тісно пов'язано з виконанням своєї трудової функції, з іншого – з правом кожного на творчу діяльність, яке гарантоване ст. 54 Конституції України, результатом якої є створення об'єкта інтелектуальної власності. Питання охорони прав працівника на об'єкти інтелектуальної власності, що утворюються в процесі виконання трудового договору, врегульовано ст. 429 Цивільного кодексу України, згідно з якою особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де (або у якій) працює працівник. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який

створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де (або у якої) він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Проте жоден нормативно-правовий акт не визначає коло об'єктів, майновими правами на які володіє, наприклад, вищий навчальний заклад. Якщо вважати, що навчальний заклад володіє майновими правами на навчальну чи робочу програму, що створена науково-педагогічним працівником у процесі освітньої діяльності, то чи може володіти навчальна установа майновими правами на лекцію, що також є об'єктом авторського права і створюється в процесі виконання своїх безпосередніх обов'язків? На нашу думку, це питання може бути врегульовано тільки в трудовому договорі.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» вчений має право здобувати визнання авторства на наукові і науково-технічні результати своєї діяльності, проте у свою чергу він при здійсненні наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності зобов'язаний поважати право на інтелектуальну власність [1].

Таким чином, вважаємо, що національне законодавство визначає лише загальні принципи використання об'єктів інтелектуальної власності та фактично не зосереджує свою увагу на питаннях їх використання в освітній та науковій діяльності. Найбільш повно врегульований правовий режим використання об'єктів авторського права та суміжних прав, а питання використання в освітній та науковій діяльності нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності фактично не врегульоване.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page4?text=%B3%ED%F2%E5%EB%E5%EA%F2%E0%EB%FC%ED%EE%BF>. – Назва з екрана.
2. Смерницький Д. Забезпечення прав інтелектуальної власності в органах виконавчої влади / Д. Смерницький // Правова інформація. – 2013. – № 3 (39). – С. 41-49.
3. Ісаєнко О. Захист результатів інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників / О. Ісаєнко [Електронний ресурс] // Theory and methods of educational management. – 2013. – № 12. – Режим доступу:

http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_12/5.pdf. – Назва з екрану.

4. Шпак А. Правові засади охорони права інтелектуальної власності у сфері освіти / А. Шпак // Право і безпека. – 2014. – № 4 (55). – С. 230-233.

5. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page5>. – Назва з екрана.

6. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

7. Цивільний кодекс України від від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran2281#n2281>. – Назва з екрана.

8. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page2>. – Назва з екрана.

9. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» 15.12.1994 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12/page2>. – Назва з екрана.

10. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» 15.12.1993 р. // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>. – Назва з екрана.

11. Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 05.11.1997 р. // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

12. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15.12.1993 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>. – Назва з екрана.

13. Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16.06.1999 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/752-14>. – Назва з екрана.

Kononenko Valeriy

LEGAL REGULATION OF THE USAGE OF INTELLECTUAL PROPERTY IN EDUCATION AND RESEARCH ACTIVITIES

The article analyzes the legal aspects of regulation of the usage of intellectual property in educational and research activities. The paper analyzes the latest research on this problem, the features of the creation and usage of objects of intellectual property by research and teaching staff, the need to establish an effective system of legal regulation of intellectual property in educational and research activities.

Keywords: legal regulation, objects of intellectual property, research and teaching staff, education and research activities.

-----***-----

*Лапшина І.М., доцент
кафедри дошкільної
та початкової освіти
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат історичних наук*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Автор аналізує комплекс педагогічних умов, що впливають на успішність формування інформаційної культури дітей молодшого шкільного віку, пропонує з урахуванням етапів уроку доречні прийоми навчально-пізнавальної діяльності щодо вироблення у школярів критичного мислення як передумови формування інформаційної культури.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційно-комунікативна компетенція, розвиток критичного мислення, технології початкової освіти, прийоми формування критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку.

Докорінні зміни, що відбуваються нині в українському суспільстві, у тому числі й освіті, вимагають глибокої перебудови педагогічної і психологічної науки відповідно до нових реалій суспільного життя, перспектив соціально-економічного і науково-технічного розвитку нашої держави. Характерною ознакою сучасної епохи є перехід суспільства від індустріального до постіндустріального, нині – до інформаційного. Інформаційні технології дедалі глибше проникають в усі сфери людської діяльності, стають продуктивною силою суспільства. Тому в найближчому майбутньому саме від рівня інформаційної культури молодого покоління залежатимуть науковий, технічний, соціально-економічний потенціал народного господарства України та добробут її народу.

Актуальність дослідження вбачається у тому, що сучасна парадигма освіти визнає інформатизацію провідним принципом наскрізної освіти.

Саме інформатизація освіти як невід'ємна складова загальної інформатизації суспільства має розв'язати завдання підготовки нового покоління для його продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Щороку збільшується кількість інформації, доступної людству. Щоб ці гігантські обсяги інформації та знань були ефективно використані для розв'язування реальних проблем, необхідно здійснювати інтенсивну інформатизацію суспільства, що передусім вимагає виховання у школярів основ інформаційної культури.

Вітчизняні науковці вивчають загальні питання теорії і практики інформатизації навчально-виховного процесу (Р.Гуревич, М.Жалдак, М.Кадемія, В.Клочко, А.Коломієць, Л.Шевченко), правові і моральні аспекти інформатизації, психолого-педагогічні проблеми формування інформаційної культури особистості (С.Варбанець, В.Імбер, О.Коршунова, Н.Морзе, О.Яременко), роль інформаційних технологій, вплив глобальних інформаційних мереж на розвиток загальної культури (В.Кудін, М.Левшин, Ю.Машбиць), стан інформаційних ресурсів України в сфері культури й освіти (Г.Гордійчук, Р.Гурін, Б.Малорян) тощо.

Фахівці наголошують, що систематична увага педагогічних працівників сучасних закладів освіти має бути спрямована на формування основ інформаційної культури, починаючи із молодшого шкільного віку, що передбачатиме формування у дітей початкових умінь користувача сучасної комп'ютерної техніки, володіння культурою обробки, передачі, збереження та доцільного використання інформації.

Діти, на відміну від дорослих, швидко опановують світ інформаційних і телекомунікаційних технологій, світ електронних книг, віртуальних бібліотек та інших мультимедійних засобів. Через кілька років вся інфраструктура виробництва, управління, і передусім освіти, зміниться. Це і буде освітнім результатом інформатизації школи.

Термін „інформаційна культура” вживається науковцями для позначення досягнутого рівня організації інформаційних процесів, ступеня

задоволення людей в інформаційному спілкуванні. Він передбачає оволодіння різноманітними інформаційними технологіями, вміннями здобувати, критично мислити і творчо використовувати інформацію [1, с.3].

Незалежно від суб'єктів, стосовно яких визначається поняття “інформаційна культура” (учень, студент, фахівець), воно розглядається не як рівень оволодіння певної галузі знань або діяльності (подібно культури мовлення, правової, педагогічної, моральної, естетичної, побутової і тому подібне), а як чинник, який суттєво впливає на вимоги щодо розвитку особистості; взаємозв'язки між різними науками, змінює їх питому вагу у розв'язанні соціальних завдань.

Категоріями інформаційної культури людини слід вважати її вміння адекватно формулювати свої запити, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел доступних інформаційних ресурсів, вміти обирати, опрацьовувати і створювати якісно нову інформацію.

Фахівці виділяють наступні компоненти інформаційної культури: загальнонавчальна культура – комплекс взаємозалежних загальнонавчальних знань і вмінь для успішного засвоєння інших предметних знань і вмінь; культура діалогу; комп'ютерна культура [2, с.405].

До першого компоненту належать вміння швидко читати, адекватно аналізувати інформацію, складати план, реферувати і конспектувати, складати анотації, використовувати документи, каталоги, вміння міркувати, доводити, обґрунтовувати і т. ін. З цієї точки зору, загальнонавчальна культура як компонент інформаційної, являє собою комплекс навичок у роботі з книгою, що містить усвідомлений вибір тематики читання, систематичність і послідовність, вміння знаходити потрібну літературу за допомогою бібліографічних посібників; користуватися довідково-бібліографічним апаратом, орієнтуватися в книзі з метою максимального засвоєння і глибокого сприйняття прочитаного,

застосовувати раціональні прийоми роботи з книгою тощо. Тому перший компонент, на нашу думку, точніше назвати інформаційно-бібліографічною культурою.

Культура діалогу тісно пов'язана з мовною, комунікативною, психологічною культурами. Комп'ютерну культуру варто було б назвати комп'ютерною компетентністю, і вона також, поза всяким сумнівом, належить до інформаційної культури.

Доречним є доповнення змісту поняття „інформаційна культура” такими взаємопов'язаними аспектами, як інформаційна поведінка, інформаційна компетенція, інформаційна етика. Зазначені аспекти розкривають як аксіологічні, так суто прагматичні контексти формування інформаційної культури особистості. Інформаційна поведінка, з одного боку, відтворює активність особистості як суб'єкта в процесі пізнання, його вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. З іншого – інформаційна поведінка значною мірою залежить від доступності і комфортності використання інформаційних ресурсів, інформаційних каналів і засобів для їх використання, тобто інформаційно-технологічних можливостей, які надаються суспільством особистості, яка бажає реалізувати свої інформаційні потреби у повсякденному житті, навчанні та професійній діяльності.

Таким чином, визначимо інформаційну поведінку особистості як спосіб дії, сукупність зусиль, застосовуваних для одержання, опрацювання і освоєння наявної інформації, одержання нових знань.

Формування основ інформаційної культури у молодших школярів можливе шляхом створення вчителем в ході навчально-виховної роботи певних дидактичних передумов. Такими передумовами, на нашу думку, виступають:

- стимулювання інтересу дітей до персоналій світу дитячої літератури (художньої, наукової, довідкової), яку вони вивчають, ознайомлення школярів із біографією письменників, науковців,

популяризаторів науково-пізнавальної інформації;

- опанування учнями інтегрального алгоритму читання, розвиток критичного мислення школярів у процесі опрацювання науково-пізнавальної інформації;

- засвоєння читачами основних правил раціонального читання;
- розвиток вміння користуватися різними джерелами інформації.

Фахівці початкової освіти зауважують, що механічне запам'ятовування та репродуктивне відтворення прочитаної інформації не стимулюють розвиток інформаційної культури школярів. Необхідно навчити їх уважно аналізувати прочитане, визначаючи абсолютно нову інформацію й ту, що була вже знайома, акцентуючи інформацію, яка потребує подальшого дослідження. Таким чином, важливим чинником формування інформаційної культури молодших школярів є розвиток у них критичного мислення.

З точки зору філософії, критичне мислення – це вміння логічно мислити та аргументувати. Воно дозволяє міркувати про свої власні думки і причини, які стоять за власною позицією. Школяр має розуміти те, яким чином він прийшов до розв'язання певної навчальної задачі. Ці роздуми базуються на логіці та надійній достовірній інформації, яка збирається з багатьох джерел.

Важливими характеристиками критичного мислення є глибина, послідовність, самостійність, гнучкість і швидкість: вміння проникати в суть, бачити проблему там, де іншим усе здається цілком зрозумілим; вміння дотримуватися логічних правил, не суперечити самим собі, обґрунтовувати висновки; вміння ставити питання, знаходити нові підходи до їх з'ясування; вміння змінювати спосіб розв'язання проблеми, знаходити нові шляхи, бути вільним від шаблону; спроможність швидко впоратися з пізнавальними завданнями [3, с.7].

Поняття „критичне” припускає й оцінювальний компонент: чи вдало вибрано джерела, чи ретельно проаналізовано інформацію, чи правильно зроблено висновки, чи правильне рішення ухвалено тощо.

Розвиток критичного мислення у молодших школярів слід розпочинати із реалізації системи стимулюючих запитань до сприйнятої (прослуханої або прочитаної) інформації. Адже вміють ставити питання тільки ті, хто вміє міркувати. Питання допоможуть пояснити факти, проаналізувати інформацію, синтезувати ідеї, оцінити та зіставити свої уявлення з реальними об'єктами. При підготовці до уроків, вчителю необхідно продумати, які типи запитань він буде ставити й коли, який розвивальний потенціал цих запитань:

- запитання, які викликають інтерес і привертають увагу учнів (Про що ви згадуєте, коли чуєте слово ...?);

- запитання, що допомагають проаналізувати рівень знань учнів (Хто? Що? Коли? Де? Як? Що вам відомо про ... ? Що б хотіли уточнити про ... ?);

- запитання, які повертають до основної теми обговорення (Як це відбувалося? Як розвивалися події? Чи можете ви дати визначення ... ? Який висновок ти зробив, виходячи з ...? Які ідеї ти міг би запропонувати? Що може статися, якщо ти об'єднаєш...? Які, на ваш погляд, є інші способи розв'язання даної проблеми?);

- запитання, які допомагають вести урок (Чи пам'ятаєте ви про предмет нашого дослідження?);

- запитання, що сприяють зануренню учнів у тему (Чи можливо об'єднати ці відомості в групі? За якими ознаками? Як це може бути прикладом того, що...? Яке відношення має це до того...? Чому це є важливим? Чому це відбулося? Що є найголовнішим у ...?);

- запитання, що переключають увагу учнів (Чому ви так вважаєте?);

- запитання, що апелюють до емоцій учнів (Чи згодні ви...? Які аргументи ви можете навести? Які пропозиції можете надати? Яким чином

ці події можуть бути зв'язані? Яке рішення ти використовуватимеш, щоб оцінити...?).

Подамо максимально ефективні прийоми розвитку критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку з урахуванням етапу комбінованого уроку у початковій школі. На етапі актуалізації базових знань учні пригадують, що вони знають з теми, перевіряють і встановлюють рівень власного знання; вчитель встановлює мету навчання. Доцільно це організувати із впровадженням прийому „**Асоціативний куш**”: на класній дошці або на інтерактивній дошці вчитель разом з учнями зображує схему. Щоб організувати пізнавальну діяльність учнів, вчитель має написати ключові поняття теми на дошці та обвести їх у коло; поставити учням запитання: „Які асоціації виникають у вас, коли ви чуєте слово ...”? Далі з допомогою методу „мозкового штурму” вчитель записує всі слова, що спадають на думку учням, не оцінюючи і не перефразовуючи їх; за допомогою стрілок встановлюються зв'язки між словами (гілками „куща”). Разом із учителем школярі визначають напрями проблеми, де ще потрібна додаткова інформація: ставлять знаки питання над тими словами, в яких вони не впевнені.

На етапі пояснення нового матеріалу може бути використаний прийом „**Структурований огляд**”. Це коротка, п'ятихвилинна лекція, де представлені ключові поняття теми. В учнів вона збуджує зацікавленість і бажання активно брати участь в уроці. Щоб організувати навчально-пізнавальну діяльність учнів, вчителю потрібно продумати і записати, які поняття, необхідні для уроку, будуть знайомі учням, на які запитання вони зможуть відповісти; підготувати наочний матеріал (карти, діаграми, муляжі, пов'язані з темою), які б викликали зацікавленість учнів; прочитати інтерактивну лекцію, в ході якої поставити запитання, на які зможуть відповісти. Закінчити лекцію потрібно запитанням: „Дізнаємося, що ми вже знаємо з цієї теми?” [4, с.25].

Ефективним прийомом розвитку критичного мислення є прийом „Знаємо – хочемо дізнатися - дізналися”. Учитель заповнює на класній дошці або на інтерактивній дошці разом з учнями таку таблицю:

Що ми знаємо?	Чого хочемо дізнатися?	Чого дізналися?

Заповнення цієї таблиці дасть учням можливість навчатися активно і зацікавлено, легко пригадувати те, що вони вже знають, вчитися формулювати запитання, формувати нові знання.

Продуктивним прийомом стимулювання інтересу до навчально-пізнавальної діяльності на етапі повторення й закріплення вивченого є прийом „Дошка запитань”. На частині класної дошки або на інтерактивній дошці вчитель просить учнів записувати будь-які запитання, що виникають в них у процесі роботи з різними джерелами інформації (підручником, енциклопедією, довідником, Інтернетом тощо). Ці запитання можна озвучувати або ні, підписувати або ні. Щоб стимулювати учнів, вчитель може деякі запитання розміщувати на дошці сам, показуючи приклад. Наприкінці уроку вчитель пропонує учням прочитати запитання і знайти вдома відповіді на найбільш цікаві, зауваживши, що робота буде оцінюватися як пошукова, творча, тобто вищим балом. Якщо „Дошка запитань” присвячена певній темі, то відповідям на запитання можна присвятити урок тематичного оцінювання.

Корисними для розвитку критичного мислення вчителі початкової школи також називають такі прийоми: „Читання з позначками („Що я вже знаю?” (V), „Що нового я дізнався?” (+), „Що мене здивувало?” (?), „Яка інформація не співпадає з моїми уявленнями?” (-))”; „Читання або узагальнення в парах”; „Читаємо та запитуємо”; „Взаємне навчання”; „Спрямоване читання”; „Запитання до автора” та ін.

Інформаційне суспільство передбачає ситуацію, коли таким ресурсом, як інформація, здатна оперувати більша частина громадян. Тому вимоги до сучасної системи освіти такі, щоб випускники шкіл володіли

навичками роботи з різними джерелами інформації, у тому числі інформаційно-комунікаційними, на рівні компетентного користувача в комп'ютерному інформаційному середовищі [5, с.33]. Проте інформаційна культура передбачає не лише наявність у школярів вмінь знаходити, зберігати і передавати певну інформацію, але й ретельно її аналізувати, оцінювати щодо новизни та практичної значущості. Тому важливою передумовою формування у молодших школярів інформаційної культури є розвиток у них критичного мислення – вміння глибоко, самостійно, швидко й стратегічно аналізувати й усвідомлювати певну інформацію.

Список використаної літератури:

1. Коломієць А. Формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів /А.Коломієць // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – №3. – С.3-6.
2. Коломієць А. Інформаційна культура як системоутворюючий чинник професійної культури вчителя /А.Коломієць //Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців / Зб.наук.пр. –Вип.9.– Київ–Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2006. – С.402-409.
3. Мазнев О. Новий інформаційний вік: проблема навчання й освіти / О.Мазнев // Рідна школа. – 2005. – №4. – С.6-9.
4. Тягло О. Критичне мислення: Навчальний посібник. / О.В.Тягло – Харків: Видавнича група „Основа”, 2008. – 189 с.
5. Лапшин С. Національно-патріотичне виховання студентів ВНЗ /С.Лапшин // Вісник інституту історії, етнології і права: Збірник наукових праць. – Вип.14. – Вінниця, 2016. – С.33-36.

Lapshina Irina

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AMONG YOUNG STUDENTS AS A PRELIMINARY OF INFORMATION CULTURE FORMATION

The author analyzes a complex of pedagogical conditions which influence the success in the formation of an informational culture among children of junior school age, proposes, taking into account the stages of the lesson, appropriate methods of educational and cognitive activity concerning the

development of critical thinking among students as a prerequisite for the information culture formation.

Key words: information culture, informational and communicative competence, development of critical thinking, technology of elementary education, methods of formation of critical thinking among children of junior school age.

-----***-----

Вальчук О.І., асистент

кафедри правових наук та філософії

ВДПУ ім. М. Коцюбинського,

кандидат історичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті на основі аналізу законодавства України проаналізовано особливості інтелектуальної власності у сфері наукових досліджень. Сформульовано пропозиції щодо покращення ситуації у даній сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, наукові дослідження.

У більшості пострадянських країн питання комерціалізації науки досі залишається у зародковому стані. В Україні механізм державної підтримки просування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності на світові ринки практично відсутній. За межами уваги держави залишається комерціалізація технологічних, науково-технічних і конструкторських розробок як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Для успішного і швидкого подолання існуючого стану речей потрібно розв'язати низку ключових проблем. Деякі з них ми спробуємо розглянути детальніше.

У першу чергу, вдосконалення потребує законодавча база, що регулює охорону промислової та непромислової форм інтелектуальної власності. Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються Конституцією, окремими нормами цивільного, господарського, кримінального, митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та процесуальних кодексів, законами, указами Президента України, постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, відомчими нормативно-правовими актами. Сьогодні спеціальне законодавство України у сфері промислової власності включає п'ять законів: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про

охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», а в сфері авторського права і суміжних прав – 4 закони: «Про авторське право і суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [1]. На думку українських юристів, національне законодавство з питань інтелектуальної власності необхідно адаптувати до законодавства Європейського Союзу, привести його у відповідність з існуючими міжнародними нормами [2, с. 215].

Також нагальною потребою є формування та апробація єдиної концепції з підвищення попиту на об'єкти інтелектуальної власності та запровадження цивілізованих форм конкурентної боротьби у цій сфері.

Не менш важливим є питання перегляду ролі вченого-дослідника в колективі науковців. За радянських часів вчені, які працювали у великих наукових установах, були частиною командно-адміністративної системи управління та підпорядковувалися жорстким обов'язковим процедурам та механізмам погодження наукових та управлінських питань. По завершенню кожного робочого місяця вони гарантовано отримували стабільну і досить високу заробітну плату, яка не завжди відповідала результатам їхньої наукової праці. В умовах ринкової економіки власникам інтелектуального продукту для його вигідної та ефективної реалізації необхідні якісно інші знання та досвід, яких українським науковцям досі бракує. Зауважимо, що результати інтелектуальної діяльності важливі не лише для морального та економічного задоволення їх власників. Сучасні світові тенденції свідчать про значний їх потенціал як одного з найважливіших джерел зростання економічних показників держави.

Комерціалізація інтелектуальної власності є однією з основних форм реалізації об'єктів інтелектуальної діяльності в ринковій економіці шляхом продажу виключних майнових прав на них на договірній основі [3, с. 40].

Перешкодою на шляху належного захисту та поширення об'єктів інтелектуальної власності у сфері наукових досліджень є також стереотипне сприйняття значною частиною населення науки як елемента невиробничої сфери. Зауважимо, що дослідники дійшли висновку, що й у соціально-гуманітарних науках авторське право щодо об'єктів інтелектуальної власності, як результатів творчої діяльності людини, охоплює також право на цей результат [4, с. 12].

Для формування нової моделі права інтелектуальної власності необхідна активна участь та взаємодія як державних органів так і наукових установ, яка передбачатиме залучення науковців до законотворчих процесів, забезпечення спільної діяльності науково-дослідних закладів з питань інтелектуальної власності та судових і правоохоронних органів. Провідними науковими установами загальнонаціонального значення в сфері науки та інновацій в Україні є: Національна академія наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія аграрних наук України та Національна академія медичних наук України.

Детально спеціальні функції та завдання окремих наукових установ було розглянуто в проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. Її розробники зазначають, що Національна академія наук України (НАН України) є істотною складовою Національної системи інтелектуальної власності. Виходячи зі статусу НАН України, її роль у просуванні цінностей суспільства, заснованого на знаннях та ефективному використанні інтелектуальної власності є провідною. Науковими установами НАН України щорічно впроваджуються в різні галузі економіки України тисячі новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси

і системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти. НАН України надає важливого значення науково-технічному розвитку високотехнологічних галузей виробництва. Наукові розробки НАН України представлені на міжнародних виставках і ярмарках, зокрема Ганновер-Мессе, Ізмірському ярмарку, Харбінській міжнародній виставці науково-технічних досягнень тощо.

Національна академія правових наук України та її установи беруть безпосередню участь в розробці та реалізації низки найважливіших загальнодержавних програм щодо правового забезпечення інноваційного розвитку, інвестиційної діяльності, захисту прав інтелектуальної власності, підвищення правової культури населення, розвитку юридичної освіти, адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Завданням Національної академії аграрних наук України є наукове забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу України, у тому числі, розроблення на основі нових знань об'єктів інтелектуальної власності – наукових продуктів для інноваційного розвитку агропромислового комплексу, використання яких має сприяти збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Активно ведеться робота з правової охорони та управління інтелектуальною власністю і трансферу технологій у Національній академії медичних наук України (далі – НАМН України). НАМН України є важливою складовою Національної системи інтелектуальної власності, до компетенції якої відноситься визначення пріоритетних напрямів розвитку медичної науки, координування та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень в галузі медицини і фармації. Діяльність з охорони інтелектуальної власності та трансферу технологій в наукових установах НАМН України спрямована на контроль та організаційно-методичне керівництво патентно-інформаційними дослідженнями,

складання звітних документів науково-дослідних та дисертаційних робіт, виявлення об'єктів інтелектуальної власності, їх правовий захист, правове забезпечення трансферу медичних технологій [5].

За рівнем наукового потенціалу Україна на початку 90-х років минулого століття не поступалася провідним європейським державам. Однак, сьогодні кількість дослідників на мільйон населення стала в 2,6 рази меншою, ніж у ЄС [6]. Крім того, відсутність належного фінансування перспективних новітніх проектів, нових технологій та розробок не дозволяє вивести їх на етап комерційної реалізації.

Таким чином, основними завданнями держави на сучасному етапі розвитку українського суспільства є активізація процесів модернізації, адаптації до європейського законодавства, а в окремих питаннях й створення належної правової охорони та використання інтелектуальної власності, підтримка винахідництва національних заявників, становлення ринку інтелектуальної власності. Усе це дозволить підвищити науково-технічний потенціал України, її інноваційну перспективність та привабливість національної економіки для інвестицій.

Список використаної літератури:

1. Нормативні і правові акти // Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html
2. Бошицький Ю.Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання / Ю.Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – №1. – С. 213-217.
3. Майданик Л. Поняття та механізм комерціалізації інтелектуальної власності в праві України / Л. Майданик // Юридична Україна. – 2014. – №7. – С. 39-45.
4. Бахмат Н.В., Матвейцова Л.Б. Поняття інтелектуальної власності у наукових дослідженнях / Н.В. Бахмат, Л.Б. Матвейцова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей. – Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 42. – Ч. 3. – С. 5-15.
5. Проект Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sips.gov.ua/ua/project-ip-strategy28082014
6. Попович О. На яке майбутнє може сподіватися українська наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/03/17/223188/>

**FEATURES OF INTELLECTUAL PROPERTY
IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH**

The article analyzes the peculiarities of intellectual property in the field of scientific research on the basis of analysis of the Ukrainian legislation. It formulates proposals for improvement of the situation in this area.

Key words: intellectual property, copyright, scientific research.

-----***-----

*Кронівець Т.М., старший викладач
кафедри правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат юридичних наук*

БАЗИ ДАНИХ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРАВОВИЙ ВИМІР

У статті здійснено правовий аналіз створення, функціонування та охорони баз даних в системі вищої освіти, узагальнено правові характеристики цього інформаційного продукту.

Ключові слова: бази даних, вища освіта, вищий навчальний заклад, інформаційне суспільство, суспільство знань.

Інформаційна революція щоденно змінює світ. Переваги і недоліки цього системного явища вже починають усвідомлюватись українським соціумом. Інформаційне суспільство вибудовується розмиваючи кордони, створюючи єдиний простір для розвитку освіти, науки, бізнесу та ін. Варто зауважити, що останнім часом дослідники дедалі частіше звертаються до дослідження передумов створення «суспільства знань», як наступного етапу розвитку цивілізації після інформаційного суспільства [1].

Мова ведеться поки що тільки на рівні філософських засад з метою вибудовування наукової концепції. Так, П. Ф. Дракер в своїй праці «Постекономічне суспільство» (опублікована в 1993 році), визначає соціоутворююче значення знання, характеризує його не просто як силу, а як силу, здатну створити нове суспільство [2].

Дослідники вважають, що саме розуміння глибоких суперечностей і загроз у розвитку інформаційного суспільства зумовлює активність інших вимірів нового суспільного порядку. Результатом таких наукових розвідок стало формування на межі століть концепції суспільства знань. Однак якщо поняття «інтелектуальний капітал», «економіка, заснована на знаннях» усталилися в категоріальному апараті й стали загальноновизнаними, то

поняття «суспільство знання» донедавна не могло посісти гідне місце в науці.

Одним із важливих критеріїв, що характеризують функціонування інформаційного суспільства є правові особливості створення, функціонування та охорони інформації у різних її формах. У межах даного дослідження нас цікавлять правові особливості використання баз даних в системі вищої освіти.

При визначенні правових засад створення, функціонування та охорони баз даних необхідно враховувати їх правову природу. Аналіз правових, технічних та організаційних особливостей їх функціонування дає підстави стверджувати, що бази даних слід розглядати як об'єкт регулювання інформаційного, адміністративного, освітнього, цивільного та кримінального права.

Науково-теоретичним підґрунтям дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з інформаційного, адміністративного та освітнього права тощо. Так, правові проблеми інформаційних процесів, які відбуваються в суспільстві, знаходять своє відображення у дослідженнях провідних вітчизняних правників: І. В. Арістової, О.А. Баранова, К.І. Белякова, Р.А. Калюжного, І.Ф. Коржа, В.Г. Пилипчука.

Бази даних як об'єкт охорони авторського права є предметом досліджень багатьох науковців. Однак, особливий інтерес викликають роботи Л.Т. Комзюк, С.Й. Литвин, О.І. Яременка.

Правовим підґрунтям створення та функціонування баз даних є нормативно-правові акти, що визначають правові засади їх функціонування, права та обов'язки суб'єктів, що вступають у правовідносини з приводу створення, наповнення, використання, охорони та захисту баз даних тощо.

Так, у Європейському Союзі (далі – ЄС) з 1996 року діє Директива №96/9/Єс «Про правовий захист баз даних» [3]. В ній визначається понятійно-категоріальний апарат, розмежовано поняття баз даних і

комп'ютерних програм, що використовуються для їх функціонування, визначено права суб'єктів, що взаємодіють у процесі створення, функціонування баз даних, вказано строк дії захисту тощо.

Проаналізуємо правову природу баз даних на прикладі правового забезпечення однієї із основних баз даних, що використовується для забезпечення процесів вищої освіти, а саме Єдиної державної бази з питань освіти (далі – ЄДЕБО). Її створення та нормативне закріплення стало важливим етапом розвитку правових засад інформаційного забезпечення системи освіти в Україні. ЄДЕБО створено Міністерством освіти і науки України на виконання Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» [4]; Постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти» [5]. Формування ЄДЕБО відбувається на підставі Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти, затвердженого вищевказаною Постановою Кабінету Міністрів України [5].

В контексті правового регулювання інформаційного забезпечення діяльності ВНЗ та всієї системи вищої освіти важливим, на нашу думку, є пропозиція [6] створення єдиної державної бази обліку і використання інформаційно-освітніх комп'ютерних програм і продуктів, куди вноситимуться програми, що відповідають вимогам до подібних інформаційних продуктів, пройшли тестування, забезпечують досягнення ефективних показників у освітній діяльності.

Для забезпечення ефективного функціонування такої бази даних в межах правового поля доцільно розробити відповідний документ, що визначатиме понятійний апарат програм та продуктів, вимоги до їх технічних та інших характеристик, систему контролю якості та межі відповідальності розробника, замовника, користувача таких продуктів.

В суспільному житті використання подібних баз даних характерне для автономізації багатьох процесів. І поряд з численними перевагами суспільство зіткнулося із цілою низкою правових колізій та прогалін, що

призводять до порушення прав суб'єктів інформаційних правовідносин. Функціонування ЄДЕБО, призвело до докорінної зміни системи освіти, однак має свої переваги і недоліки. Вважаємо, що одними із найважливіших переваг є об'єктивність, неупередженість і прозорість при проведенні вступної кампанії, об'єднання в єдину систему інформації про здобувачів вищої освіти, недопущення втрат бюджетних коштів, припинення шахрайських схем купівлі дипломів і т.д. Однак, існують і недоліки, що потребують вдосконалення на законодавчому рівні.

Недоліки можна згрупувати по кількох рівнях: правовому (недосконалість нормативно-правового акту, що регулює роботу бази, недосконалість правочинів, що визначають правовідносини між замовниками, виконавцями та користувачами послуг у сфері створення, використання та охорони баз даних, прогалини у сфері притягнення до відповідальності за інформаційні правопорушення); організаційному (недосконале кадрове забезпечення, низька оплата праці адміністраторів), технічному (невідповідність технічних характеристик наявним вимогам, що призводить до некоректної роботи системи в години критичного навантаження при масових запитах користувачів), методичному (відсутність окремих блоків, не завжди зручний інтерфейс, помилки при введенні інформації), фінансовому (вартість підключення всіх блоків є значною для невеликих ВНЗ). Більшість цих недоліків можна усунути шляхом передбачення відповідних норм в акті, що врегульовує роботу такої бази даних. Крім того, не врегульованими залишаються питання припинення використання автоматизованих інформаційних систем, зокрема тих, які недосконало працюють, і відповідальності за некоректну роботу бази даних.

Дослідники слушно зауважують про декларативність нормативного документа, який дозволяє використовувати інформаційно-аналітичну систему для автоматизації певних процесів [7, с.5]. Вказуючи, що такий нормативно-правовий акт ніяким чином не прив'язаний до самої системи

(тобто система може змінюватись, доповнюватись новими функціями без необхідності внесення доповнень в нормативно-правовий акт), підкреслюють, що це не перешкоджає використанню систем, які некоректно функціонують через програмні помилки, і призводить до порушення норм права. Сучасне законодавство взагалі не містить поняття помилки в програмі і не торкається такого питання як законність чи незаконність використання певної системи для автоматизації процесів. Разом з тим в судовій практиці вже з'являються випадки вирішення справ, пов'язаних із порушенням прав і законних інтересів суб'єктів інформаційних правовідносин, що виникають через системи, які некоректно працюють [7, с.6].

Порушення прав користувачів, зокрема здобувачів вищої освіти, у сфері використання баз даних набувають системного характеру. Найпоширенішими випадками є відсутність доступу до бази даних через технічні чи організаційні причини, несанкціоноване використання інформації з бази даних, невчасне виправлення інформації в базі даних, неможливість видалення інформації про себе з бази даних (право на електронну смерть). Вирішення цих питань потребують уваги правової спільноти, детального дослідження та напрацювання законодавчих пропозицій.

Список використаної літератури:

1. Knowledge Societies: Information Technology for Sustainable Development / Mansell R. & When U. (Eds.). – Oxford : Oxford University Press, 1998. – Electronic version. – URL: https://books.google.com.ua/books?id=zAwMVDmeQUcC&pg=PA99&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false (date of access:15.10.2016);
2. Дракер П. Посткапиталистическое общество / П. Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / под ред. В.Л. Иноземцева. – Москва, 1999. – 392 с.;
3. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради "Про правовий захист баз даних"[Електронний ресурс]// Європейський Союз; Директива, Міжнародний документ від 11.03.1996 № 96/9/ЄС // Джерело доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_241.](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_241;);
4. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні: [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 30 вересня 2010 р. № 926 // Джерело доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/926/2010> ;

5. Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти [Електронний ресурс]: Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення, Перелік від 13.07.2011 № 752 // Джерело доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-п.>;

6. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 03 лип. 2014 р. № 1565-VII // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Джерело доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1565-18>;

7. Амелин Р.В. Правовые аспекты разработки и применения автоматизированных информационных систем в государственном и муниципальном управлении : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14 / Р.В. Амелин ; Саратов. гос. ун-т им. Н.Г. Чернышевского. – Саратов, 2010. – 27 с.

Kronivets T.M.

BASES OF DATA IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM:

LEGAL MEASUREMENT

In the article the legal analysis of the creation, functioning and protection of databases in the system of higher education is carried out, the legal characteristics of this information product are generalized.

Key words: databases, higher education, higher educational institution, information society, knowledge society.

-----***-----

*Зінько І.Ю., доцент
кафедри правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат історичних наук*

ОСВІТНЯ РЕФОРМА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано стан освітньої галузі в Україні та основні заходи щодо її реформування в контексті формування інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, освітнє середовище, реформа.

Формування сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства неможливе без відповідної системи освіти, яка забезпечує ефективний навчально-виховний процес. У широкому розумінні поняття освіта — це реалізована людиною здатність до вищої, творчої діяльності. Труднощі продуктивного використання не можуть відтіснити як малозначущі самі знання, процес їх створення. Офіційна статистика сьогодні не має адекватного вимірника рівня освіти індивіда, а може характеризувати лише формальний її аспект — кількість тих, хто навчався протягом певного періоду часу (закінчив той чи інший навчальний заклад).

У зв'язку з цим надзвичайно гостро в сучасних умовах постає питання реформування усіх рівнів освіти в Україні.

Над проблемою реформування освітньої галузі працювали Бондар М.І., Кремень В.Г., Ніколаєнко С.М., Степко М.Ф., Коваленко О.Е. та ін.

У сучасному світі дедалі поширеним стає усвідомлення того, що освіта є основою економічного і суспільного добробуту як суспільства в цілому, так і кожної окремої людини. У той же час, в Україні існує розрив між якістю, яку може забезпечити наявна система освіти, і тими вимогами, що постають перед освітою у зв'язку з проблемами формування інформаційного суспільства.

Основні завдання даної статті: дослідити проблему реформи освіти та визначити, якими шляхами буде досягнута її реалізація, з'ясувати переваги та недоліки.

З огляду на роль освіти в суспільстві постає усвідомлення, що власний добробут залежить від самих індивідів, від їх прагнення до знань. У той же час, попитом на ринку праці все більше користується високоспеціалізоване знання, яке вимагає тривалого і самовідданого навчання. До того ж, технології швидко змінюються і потребують постійного оновлення знань, перекваліфікації, вміння вчитися самостійно. Через це здобуття освіти стає хоча і вигідною, але дорогою інвестицією. Якщо освіта дійсно якісна, від цих інвестицій виграють усі – і окремі громадяни, і суспільство в цілому. Отже, якість навчального процесу і доступність освіти залежать від наявності освітніх технологій масового використання та своєчасного оновлення інфраструктур.

Фундамент для доступності освіти створюється за рахунок сучасної мережі потужних електронних засобів збереження і передачі інформації. Міжнародний досвід свідчить, що призначені на освіту суспільні ресурси в першу чергу повинні вкладатися в розвиток інфраструктури. Саме таким чином призначені для освіти гроші платників податків, розпорядником яких є держава, витратимуться більш ефективно.

Забезпечення доступності освіти передбачає вирішення державою таких проблем:

- запровадження прозорого й об'єктивного механізму оцінювання знань;
- запровадження ринково-економічних механізмів здобуття освіти (кредитування отримання освіти, цільові державні програми, участь державних і приватних підприємств у підготовці працівників з вищою освітою для свого кадрового забезпечення) [1, с.291-295].

Сучасна українська система освіти характеризується фактичною відсутністю відповідальності навчальних закладів за кінцеві результати

освітньої діяльності. Не розвинені достатньою мірою незалежні форми і механізми участі громадян, працедавців, професійних співтовариств у вирішенні питань освітньої політики, зокрема в процесах незалежної суспільної оцінки якості освіти. Існуючі, наприклад, у вищій освіті підходи до оцінки якості освітньої діяльності є переважно формальними (чого варті показники якості знань, які оцінюються за кількістю "п'ятирок" і "четвірок" на контрольних заходах).

Сьогодні зміст освіти в середній українській загальноосвітній школі не забезпечує цих нових базових вмінь. У той же час навчального матеріалу, який мають засвоювати учні, забагато. Це пояснюється тим, що через низьку заробітну плату вчителів існує тенденція збільшення навчального навантаження, замість оновлення змісту і підвищення інтенсивності навчального процесу. В результаті збільшується кількість годин, що їх учні і вчителі проводять разом у школі. Оскільки навчальні програми містять забагато інформації, у школярів не залишається часу на те, щоб вчитися самостійно діяти і мислити. Через це падає інтерес до навчального процесу як з боку втомлених і низько оплачуваних вчителів, так і з боку перенавантажених учнів. Замість того, щоб вчити ризикувати, брати на себе відповідальність за свої вчинки, така освіта вчить уникати труднощів, ухилятися від роботи [2, с. 115-118].

Потрібна системна реформа освіти, яка має бути предметом суспільного консенсусу, розуміння того, що освіта — це один з основних важелів цивілізаційного поступу й економічного розвитку.

Реалізація цих єдиних для всієї освіти завдань має здійснюватися різними шляхами — через розмаїття освітніх інституцій, форм і методів навчання, запровадження сучасного менеджменту.

Основними напрямками реформи в дошкільній освіті є: забезпечити доступ до послуг піклування й освіти для всіх дітей віком від народження до шести років з активним залученням сімей; передбачити різні форми надання послуг піклування й освіти для дітей віком від народження до

шести років як в умовах закладу освіти (center-based), так і в умовах домашнього виховання (home-based), та розробити потрібне нормативно-правове забезпечення; забезпечити впровадження інклюзивної освіти.

Основними напрямками реформи в середній освіті є: узгодження з типовими європейськими нормами загальної тривалості навчання в школі (12 років) і тривалості навчального року; перехід з одного рівня освіти на інший має здійснюватися лише із застосуванням зовнішнього незалежного оцінювання; передбачити з 2017 року повний перехід старшої школи на профільну підготовку, а також створення навчальних закладів III ступеня нових типів; забезпечити здобуття освіти I ступеня за місцем проживання, використовуючи різні форми, зокрема сімейну, індивідуальну тощо [7, с.21-22].

Основними напрямками реформи у вищій освіті є: забезпечити виконання Закону «Про вищу освіту» - перехід на триступеневу систему вищої освіти; забезпечити можливість переходу на трирічний бакалаврат за тими спеціальностями, де це не знижуватиме якість підготовки у рік першого випуску 12-річної школи; передбачити в університетах «нульовий» курс для осіб, які потребують підвищення якості середньої освіти для отримання доступу до вищої [8, с.247-248].

Основними перевагами даної освітньої реформи є:

- 1) збалансування програми і розвантаження учнів. Зменшити кількість предметів, щоб інформація не дублювалася;
- 2) відповідність європейській практиці;
- 3) до 9 класу - однаковий базовий стандарт для всіх;
- 4) рівень знань абітурієнтів підвищиться, як результат, суттєво знизиться попит на дорогі спеціалізовані підготовчі курси та репетиторів;
- 5) бакалаврат за деякими спеціальностями скоротять до 3 років ;
- 6) вища освіта більше не буде настільки затребуваною (18-річні випускники багатьох спеціальностей зможуть працювати за профілем одразу після школи);

7) запровадять нові предмети, які будуть корисними у сучасному світі – програмування, фінансова грамотність, психологія взаємин, підприємництво тощо;

8) акцент не на теорії, а на практиці. У проекті нового базового Закону «Про освіту» визначено 10 груп компетентностей, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку та працевлаштування, і котрі мають стати основою школи;

9) школи отримають широку автономію (у проекті також зазначено: «Держава гарантує академічну, організаційну, кадрову та фінансову автономію закладів освіти», а також школи зможуть самостійно формувати освітні програми, складати навчальні плани, обирати підручники, розвивати навчально-матеріальну базу і т.д.);

10) прозорість фінансування шкіл (заклади освіти будуть зобов'язані оприлюднювати всі кошти, які надходять з бюджету та з інших джерел, а якщо батьки бажають віддати дитину в приватний заклад, держава спрямує туди кошти, виділені на навчання цієї дитини);

11) збільшиться зайнятість вчителів, а отже, зменшиться рівень безробіття.

Основними недоліками освітньої реформи є:

1) недофінансування освіти;

2) навчання повинно розпочинатися обов'язково у 6 років. Для великої кількості дітей це може стати стресом, якщо вони неготові йти до школи;

3) втратять свій статус навчальні заклади I і II рівня акредитації;

4) існує ризик формального підходу до запровадження 12-річної освіти. Тобто лише косметичні зміни, без зміни якості навчання. Можливе саботування з боку вчителів, які з недовірою ставляться до будь-яких нововведень уряду;

5) концепція та проект базового Закону «Про освіту» все ще знаходяться на стадії опрацювання.

Таким чином, протягом двадцяти років незалежності система української освіти практично не реформувалася. Логіка суспільного розвитку сьогодні вимагає структурного системного реформування освіти. Послідовне, еволюційне реформування системи освіти країни повинно відбуватися одночасно з радикальними змінами у ставленні до освіти. Утвердження пріоритетності освіти вимагає принципів змін не лише в нормуванні фінансових витрат, а й у свідомості людей та суспільства загалом.

Список використаної літератури:

1. Матвієнко П.В. Сучасний стан науково-освітньої політики в Україні // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2007. – № 3. – С. 291-305.
2. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти, стратегія, реалізація, результати. – К. – 2005. – 448 с.
3. Медвідь Л.А. Національна освіта незалежної України ХХІ століття: тенденції, проблеми // Початкова школа. – 2002. – № 1. – С. 1-4.
4. Стан і перспективи розвитку загальної середньої освіти в Україні // Голос України. – 2007. – 13 січня. – С. 4.
5. Бондар М.І. «Пріоритети трансформації української освіти» // Мандрівець. – 2002. – № 5. – С. 34-40.
6. Титиш Г. «Лілія Гриневич: Неможливо навчати сучасних дітей так, як навчали нас// Українська правда життя. – 2016. – №4. – С.3.
7. Коломієць А. М. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства / А.М.Коломієць // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний наук.-практ. журнал. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – №1. – С.15-23.
8. Лапшин С.А. Дефінітивний аналіз проблеми формування політичної культури студентської молоді /С.А.Лапшин //Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. - №35. – Вінниця: ВДПУ, 2011. – С.246-251.

Zinko Irina

EDUCATION REFORM IN UKRAINE IN THE FORMATION OF THE INFORMATION SOCIETY

The article analyzes the state of education in the Ukraine and fundamental measures to reform it in the context of the informational society.

Keywords: informational society, educational environment, reform.

-----***-----

Мельник Е.А. доцент кафедри
правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат філософських наук

ФІЛОСОФІЯ ВПЛИВУ: ПРИМУС В ІНСТИТУЦІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Стаття присвячена проблемам дослідження чинників впливу на особистість, який має місце у діловому спілкуванні. Вказано на формотворчу особливість впливу, що проявляється у вигляді прихованого примусу та змінює емоційний стан особистості, поведінку, мету діяльності.

Ключові слова: вплив, маніпуляція, примус, переконання.

Спілкування є невід'ємним аспектом існування людини, важливою передумовою формування її як соціальної істоти, взаємодії з різноманітними спільнотами, а також необхідною умовою існування суспільства. У процесі спілкування відбувається інтелектуальна та емоційно-чуттєва взаємодія індивідів, досягається єдність і злагодженість їх дій, що зумовлює формування спільних настроїв і поглядів, взаєморозуміння, згуртованості й солідарності. Вони необхідні в колективній діяльності, оскільки становлять культурно-комунікативну основу соціального життя суспільства.

Спілкування нагадує своєрідну піраміду, яка складається із чотирьох граней. В процесі спілкування можна пізнати інших людей, обмінятися з ними інформацією, співпрацювати і водночас пережити емоційний стан, що виникає в результаті спілкування. Саме тому спілкування тривалий час привертає увагу та є предметом наукової зацікавленості інтердисциплінарних досліджень – філософії, психології, соціології, педагогіки, управління соціальними системами та ін.

Серед низки завдань, функцій, мети людського спілкування на особливу увагу заслуговує проблема впливу однієї людини на іншу. Саме

завдяки спілкуванню відбувається соціалізація особистості, трансляція досвіду матеріальної й духовної діяльності та її результатів від одного покоління до іншого. Без спілкування неможливими б стали освіта, навчання і виховання підростаючого покоління, управління спільною діяльністю людей, та й сама діяльність взагалі. Без спілкування не могло б існувати, успішно функціонувати й розвиватися і навіть саме людське суспільство.

Міжособистісне спілкування завжди передбачає певну мету, для досягнення якої людина використовує певний психологічний вплив. Цей вплив призначений для того, щоб підкорити партнера своїй волі, примусити його діяти спільно з вашими інтересами, відповідно послабивши його волю, його опір вашим прагненням, які не співпадають з його прагненнями, а також послабити його здатність і можливість діяти, виходячи зі своєї власної мети. Почасті зовнішні прояви такого впливу та його мета навіть не видаються агресивними. Досить часто вони можуть мати більш м'яку форму і полягати, наприклад, у тому, щоб сподобатись партнерові по спілкуванню, привабити його до себе.

Проблема психологічного впливу на іншу людину здавна цікавить не лише філософів, психологів, соціологів і педагогів, а й тих, хто здійснює вплив і зацікавлений у підвищенні його ефективності, так і тих, на кого спрямований вплив і хто хотів би навчитися дійовим прийомам захисту від небажаного для нього впливу. Як відзначають автори відомої монографії «Основи менеджменту» М.Х. Мескон, М. Альберт і Х. Федоурі, «вплив, – це будь-яка поведінка одного індивіда, що вносить зміни у поведінку, відносини, відчуття тощо іншого індивіда».

Фактично, психологічний вплив, що здійснюється у процесі спілкування, є маніпулюванням емоціями, станом, принципами, свідомістю. Г. Франке, німецький соціолог, автор однієї з перших книжок з маніпуляції «Людина, якою маніпулюють», дав таке визначення цього поняття: «психічний вплив, який здійснюється таємно, а відповідно, не на

користь тим особам, на яких він спрямований, він не лише підштовхує людину робити те, чого хочуть інші, а й змушує її хотіти робити це» [1, с. 19]. Як відзначає Г.Шиллер, «для досягнення успіху маніпуляція повинна залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантовано, коли той, хто маніпулює, вірить, що усе відбувається природно і неминуче. Іншими словами, для маніпуляції потрібна фальшива дійсність, в якій її присутність не відчуватиметься» [2, с.42].

Особливого значення у змісті та структурі професійної діяльності, яка передбачає керівництво, сьогодні набуває вміння здійснювати вплив на особистість. У сфері інституційних стосунків до таких категорій можна віднести педагогів, керівників, політиків та ін.

Мета будь-якого управління і відповідно впливу на людину полягає в максимальному досягненні влади над нею в ім'я забезпечення оптимального функціонування соціальної організації. У зв'язку з цим виділяють такі завдання впливу, як по-перше, сформуванню певну установку (як певний погляд на якусь проблему); по-друге, змінити психологічну установку; по-третє, здійснити зміни в системі цінностей. Отже, психологічний вплив, який здійснюється у процесі ділового спілкування у формі «керівник – підлеглий», набуває маніпулятивного виду, у якому прослідковуються примусові ознаки до зміни думки, поведінки, емоційного стану.

Виділяють п'ять способів маніпулятивного впливу на людей, у яких примус постає у неявному, прихованому вигляді:

– привернути, привабити особистість до себе. Психологічний механізм діє за простою схемою алгоритмічного характеру «встановлення контакту з людиною → привернення її уваги → викликання її симпатії до вас → її готовність до розмови». Варто наголосити, що швидко реалізувати цей легкий на перший погляд алгоритм вдається лише тим, кому від природи притаманні здібності приваблювати до себе інших людей або тим, хто тривалий час виробляв чи наполегливо тренував свою здатність

приваблювати людей. Крім того, для успішного застосування цього способу необхідно мати розвинений інтелект, широкий світогляд, мати почуття гумору, бути дотепним та мати інші якості, які б робили спілкування з вами цікавим і приємним;

– зацікавити особистість у продовженні спілкування з вами шляхом подання вигідних для неї сторін і можливостей встановленого контакту, спонукати до зацікавлення вами, поглибити цей інтерес і, нарешті, на його основі визначити і зафіксувати вашу взаємну зацікавленість;

– переконання людини за допомогою чіткої логіки ваших суджень, якій ваш співрозмовник звичайно нічого не може протиставити. Це є використання належної і переконливої аргументації тих положень, які ви висловлюєте, всебічного їх обґрунтування і підкресленої демонстрації вашої діловитості;

– дії з використанням активності, високого рівня володіння вами мистецтвом переконання і належного мотивування своїх пропозицій, що практично завжди і безвідмовно викликає бажану для вас реакцію цієї людини;

– завоювання прихильності особистості, перетворення її на свого вірного союзника, досягненні певної влади над нею через абсолютну вірогідність ваших суджень і непохитність позицій. Цей спосіб дозволяє встановити з людиною належні довірчі стосунки, на підставі яких виникає готовність змінити власні позиції, погляди й мету в бажаному для вас напрямку, відбувається «розкриття» партнера по спілкуванню, а отже і створюються передумови для підвищення рівня вашого розуміння цієї людини і більш ефективного і цілеспрямованого здійснення бажаного впливу на неї.

Найважливішим і постійно діючим чинником, який впливатиме на процес спілкування є людські емоції. Адже саме вони здатні як сприяти, так і значно перешкоджати успішності спілкування й досягненню очікуваних його результатів. Почуття симпатії і довіри, доброзичливість,

тобто помірні позитивні емоції створюють ту атмосферу «психологічної відкритості» у спілкуванні, яка необхідна для взаєморозуміння та успішного досягнення взаємоприйнятних результатів. Така атмосфера виступає кращим засобом впливу на співрозмовника, ніж засоби «силового» тиску на нього. Саме тому від уміння керівника, який повинен володіти прийомами створення у партнерів по діловому спілкуванню відповідного емоційного настрою, і будуть залежати результати ділової комунікації. Завдяки цьому партнери, погоджуючись з його думками і пропозиціями, часто здатні сприймати їх як такі, що вони й самі схильні так думати, і що керівник лише більш чітко сформулював те, що вони й хотіли власне йому запропонувати.

Філософія управління сучасними складними соціальними системами виходить з визнання тієї визначальної ролі, яку відіграють психологічні чинники в ефективному забезпеченні бажаного функціонування і розвитку цих систем. Використання цих чинників пов'язано з певним впливом на людей. Виділяють два основних підходи до організації впливу на людину. Перший підхід є владним. Він ґрунтується на твердженні, що влада сама вже дає можливість впливати на поведінку і вчинки інших людей. Другий підхід є психосоціальним. Він визнає, що умовою ефективного впливу стає не влада та використання керівником можливостей, що випливають з його владних повноважень, а належне володіння ним психологічною технікою впливу.

Слід наголосити, що другий підхід не заперечує використання керівником можливостей владного впливу, адже є й такі люди (хоча їх істотно менше), психічні особливості яких вимагають застосування виключно жорстких адміністративних засобів у спілкуванні з ними та постійного контролю. Однак у переважній більшості випадків соціально-психологічний, емоційний вплив на людей виявляється більш ефективним.

Філософія впливу визнає, що міра його інтенсивності завжди залежить від того, наскільки високим є рівень міжособистісних відносин партнерів

по спілкуванню. Тому кожному керівникові необхідно не тільки оволодівати психологічною технікою впливу на людей, а й постійно турбуватися про підвищення своєї професійної та управлінської компетенції, про підтримання свого особистісного авторитету. А це передбачає розвиток його загальної і професійної культури, дотримання морально-етичних принципів, які мають бути його переконаннями. Адже вміння переконувати людей є своєрідним видом мистецтва. При цьому мистецтво переконання є досить складним і тонким. Воно вимагає глибокого розуміння психологічних особливостей співрозмовника, знання його слабких і сильних сторін, його переконань та світоглядних позицій, його цілей, прагнень та інтересів. Однак у будь-якому разі здійснення впливу переконання на людей має відбуватись в межах ділової етики і культури. Так, ще у XVIII ст. І. Кант наголошував на тому, що етика – це філософія переконання.

Список використаної літератури:

1. Франке Г. Манипулируемый человек. / Герберт Франке. – М.: 1964.
2. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Герберт Шиллер. – М.:– 1980.

Melnyk Emilia

PHILOSOPHY OF INFLUENCE: COERCION IN INSTITUTIONAL COMMUNICATION

This article is devoted to the problems of the study of factors which influence the personality that takes place in business communication. The form-making feature of influence is indicated, that shows up as the hidden compulsion and changes the emotional state of personality, behavior, aim of activity.

Keywords: influence, manipulation, constrain, persuasion.

-----***-----

*Пилипенко Т.І., старший викладач
кафедри правових наук та філософії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

У статті розкриваються особливості впливу процесів глобалізації на інформатизацію суспільства в сучасних умовах, основні поняття інформаційної безпеки держави, проводиться аналіз сучасних інформаційних викликів та загроз для Української держави. Досліджується роль держави в формуванні інформаційної політики, як стратегічного, глобального, невичерпного ресурсу людства в сучасному світі.

Ключові слова: глобалізація, глобальний ризик, інформаційна безпека, національна безпека, інформаційний простір, інформаційний суверенітет, інформаційні комунікації, конфлікти і загрози в інформаційній сфері, інформаційно-комунікативні технології, інформаційно-психологічна війна.

У наш час глобалізація з різним ступенем інтенсивності охоплює практично всі сфери життя людського суспільства: економічну, політичну, правову, соціальну, культурно-інформаційну. Видозмінюється специфіка розвитку світу, трансформаційно-модернізаційних змін зазнають традиційні форми соціальної організації, на зміну яким приходять глобальне суспільство, глобальне інформаційне суспільство, глобальне масове суспільство, мережеве суспільство (суспільство мережевих структур) та суспільство глобального ризику [1].

Глобалізація активно або пасивно має великий вплив на ментальність, соціальну поведінку, на життєвий світ людей. В умовах процесу глобалізації змінюються мотиви і ціннісні орієнтири людей. Зростає індивідуалізація сучасних суспільств в умовах прогресуючого ослаблення зв'язків особистості з певним соціальним середовищем або групою, все менш здатних забезпечувати її чіткою і ясною системою норм, цінностей,

стандартів поведінки. Сучасне суспільство – це цивілізація, в основі розвитку і існування якої лежить особлива нематеріальна субстанція, що умовно іменується “інформацією”, яка має властивість взаємодії, як з духовним, так і з матеріальним світом людини.

У науці інформаційного права актуальні проблеми інформаційної діяльності та інші суміжні питання розкривають такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Арістова І.В., Бачило І.Л., Бутузов В.М., Зверєва О.А., Калюжний Р.М., Кресіна І.О., Марущак А.І., Петров Є.В., Шемчушенко Ю.С., Швець М.Я., Яременко О.І та інші.

В умовах переходу України до інформаційного суспільства на часі удосконалення механізмів регулювання правовідносин, що виникають між громадянами, юридичними особами приватного права та державою. Очевидно, що назріла необхідність прийняття Інформаційного кодексу України, адже організаційно-правові основи розвитку інформаційного суспільства потребують інституційного, організаційного та ресурсного забезпечення. Інформаційне суспільство потребує цілісної системи законодавства, гармонізованого з нормами міжнародного права.

Україна потребує реформування інформаційно-комунікаційної сфери для забезпечення національної участі в міжнародних програмах становлення інформаційного суспільства та європейської інтеграції для розв’язання внутрішніх державотворчих проблем, трансформації економіки та використання глобального інтелектуального надбання [2]. Сучасні процеси трансформації міжнародних відносин і геополітичного мислення суттєво впливають на формування нових підходів до національної безпеки, як однієї з центральних проблем геополітики держави. З переходом до постіндустріального суспільства значно посилюється роль таких невоєнних чинників національної безпеки, як стан її інформаційних систем, розвиненість стратегічно важливих галузей науки, загальний культурно-освітній рівень населення, ступінь його соціальної захищеності тощо.

В умовах формування глобального інформаційного суспільства в сучасних конфліктах з'явилася нова фаза – інформаційно-психологічна війна, яка займає проміжну сходинку між політичною кризою і фазою збройного зіткнення, будучи при цьому “поворотною точкою” від мирної фази до військової. У цій фазі технології інформаційно-психологічного впливу на політичні (у тому числі, міжнародні) конфлікти стають одним з вирішальних чинників і високоефективних інструментів в діяльності по їх політичному вирішенню [3]. Сучасне впровадження новітніх інформаційних технологій посилює важливість однієї з основних складових системи національної безпеки – інформаційної безпеки, для забезпечення якої необхідний системний комплексний підхід. Проблеми інформаційної безпеки в умовах глобальної інформатизації і розвитку Інтернету набувають стратегічного значення.

Одне із головних завдань сучасної держави – гарантування інформаційної безпеки особистості, яка характеризується захищеністю її психіки та свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформації, спонукання до образ тощо [4].

Найбільш важливими видами інформації, яких стосується проблема інформаційної безпеки є: стратегічна, політична, соціально-економічна, воєнна, наукова інформація. Актуальність цієї проблеми загострилась в Україні в умовах збройного протистояння з Російською Федерацією. Наприклад, у військовій сфері результат збройної боротьби в більшій мірі залежить від якості інформації, що видобувається, та рівня розвитку інформаційних технологій, на яких засновуються системи розвідки, радіоелектронної боротьби, управління військами і високоточною зброєю.

В сучасних умовах інформація та інформаційні комунікації стають все більш важливими факторами забезпечення стратегічної стабільності і міжнародної інтеграції держави. Рівень інформатизації суспільства, наявність і доступність достовірної інформації про стан і динаміку розвитку економічних, політичних і соціальних процесів у вирішальній

мірі має визначати можливості суспільства в цілому по виробленню і реалізації ефективних рішень у військово-стратегічній, екологічній, соціальній та інших сферах. Саме тому практично всі розвинені держави приділяють особливу увагу створенню та розвитку різного роду інформаційних структур, які повинні забезпечувати входження економіки країни у світовий економічний, інформаційний та науковий простір, оскільки це є необхідною умовою прогресу і безпеки нації. Сучасні світові процеси глобалізації, впровадження новітніх інформаційних технологій, формування інформаційного суспільства посилюють важливість такої складової національної безпеки, як інформаційна безпека [5].

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України в інформаційній сфері є: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України та інші [6].

Процеси глобалізації висувають нові вимоги до системи функціонування національних систем державного управління, які мають стати дієвим та ефективним засобом у вирішенні складних міжкультурних суперечностей, особливо тих, які виникають в процесі гармонізації механізмів спільного функціонування національних держав у світовому просторі. В інформаційній політиці України в добу глобалізації має домінувати стратегія людського розвитку через освіту, науку, культуру і комунікацію. Інформатизація суспільства зумовлює необхідність інформатизації системи освіти, підготовку кваліфікованих кадрів для всіх сфер і галузей суспільного життя. В епоху інформатизації суспільства

помітно зростає роль освіти, оскільки з усіх соціальних інститутів саме освіта є основою його соціально-економічного і духовного розвитку. На даному етапі в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження в європейський освітній простір [7].

На сучасному етапі розвитку державі має належати провідна роль гаранта цілісності національного інформаційного простору, прав суб'єктів інформаційних відносин та ефективного координатора розвитку інформаційних ресурсів. Варто зазначити, що ступінь розбудови інформаційного суспільства є недостатнім та таким, що не відповідає потенціалу та можливостям України, оскільки відсутня належна координація зусиль державного та приватного секторів економіки, низька питома вага впровадження ІКТ в соціально-економічну сферу, особливо в сільське господарство, недостатній рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, повільно відбувається впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ, а рівень державної підтримки виробництва засобів інформатизації не забезпечує потреб економіки та суспільного життя.

За цих умов назріла нагальна потреба в чіткій державній інформаційній політиці України, тому що інформаційні ресурси держави значною мірою перебувають під зовнішнім впливом; інформаційному забезпеченні внутрішньої і зовнішньої політики держави, що створює передумови для її підтримки громадянами, сприяє формуванню об'єктивного іміджу України в світі; наявність цілісної ідеології щодо ефективного функціонування інформаційної владної вертикалі, що виходить з історичного досвіду розвитку України, її географічного простору і населення, традиційних національних інтересів, та, найголовніше, сучасних глобальних викликів та загроз.

Список використаної літератури:

1. Войтович Р. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vidkrytiochi.org.ua/2013/06/blog-post.html>
2. Марущак А.І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності: Навчальний посібник.- К. :Видавничий дім «Скіф», КНТ, 2008.-С. 7

3. Манойло А.В. Проблемы и перспективы исследования информационно-психологических технологий разрешения международных конфликтов. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://yurpsy.fatal.ru/files/stat/manoylo/07.htm>.

4. Жарков Я.. Небезпеки особистості в інформаційному просторі. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2554>.

5. Присяжнюк М.М, Белошевич Я.С. Інформаційна безпека в сучасних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.file:///C:/Users/Admin/Desktop/VKNU_vsn_2013_30_13.pdf.

6. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 року N964-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

7. Коломієць А. М. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства / А. Коломієць // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний наук.-практ. журнал. – Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – №1. – С.20.

Pilipenko Tatyana

INFORMATION COMPONENT OF GLOBALIZATION AS A CHALLENGE FOR THE CONTEMPORARY UKRAINIAN STATE

The article reveals the peculiarities of the influence of globalization processes on the informatization of the society in modern conditions, the basic notions of state information security, an analysis of modern information challenges and threats to the Ukrainian state. The role of the state in the formation of information policy as a strategic, global, inexhaustible resource of mankind in the modern world is explored.

Key words: globalization, global risk, national security, information security, information space, information sovereignty, information communications, conflicts and threats in the information sphere, information and communication technologies, information and psychological warfare.

-----***-----

*Глуханюк Б.Л.,
студентка ФІМ,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті на основі аналізу законодавства України та юридичної практики аналізуються особливості авторського права в освітній діяльності. Автор надає рекомендації щодо реформування законодавства України відповідно до європейського досвіду, які покращили б ситуацію у даній сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське та суміжні права, освітня діяльність.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що авторське право є одним із визначальних факторів сприйняття кожної держави, як високо цивілізованої, і не тільки на папері, а й у реальному житті. Адже авторське право, це одне з прав, яке є досить важливим для кожної держави, у т.ч. і для України. Належне забезпечення, передбачення актуальних правових норм відповідно до сучасних умов життя і захист авторського права дозволяє успішно співпрацювати з розвинутими країнами світу в таких сферах суспільного життя як політична, економічна та культурна.

Освіта постає фундаментом і гарантією прогресу людства в цілому та кожного індивіда зокрема. В умовах безпрецедентних темпів і масштабів модернізації виробничої та інформаційної бази цивілізації, роль системи освіти в житті соціуму та людини постійно зростає. У наш час в українському суспільстві разом з усвідомленням важливості системи освіти відбувається визнання проблем, властивих цій сфері, обумовлених не лише переходом до глобальної інформаційної цивілізації, а й процесами демократизації, гуманізації, становлення правової держави та громадянського суспільства, властивими пострадянському простору [1].

Авторське право в об'єктивному розумінні являє собою сукупність правових норм, що регулюють коло суспільних відносин із створення та використання творів науки, літератури і мистецтва.

В суб'єктивному розумінні авторське право - це особисті немайнові та майнові права, які виникають у автора у зв'язку зі створенням ним твору і охороняються законом. Об'єктом авторсько-правових відносин є нематеріальне благо у вигляді продукту духовної творчості, а саме: твори науки, літератури, мистецтва.

Для інституту авторського права характерний принцип незастосування будь-якої формальності для виникнення правової охорони прав на твір. Цей принцип закріплений у ч. 2 ст. 433 ЦК, а також у ст. 11 Закону "Про авторське право і суміжні права" і означає, що авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для його виникнення і здійснення не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також додержання будь-яких інших процедур. Особа, яка є творцем, вправі спеціальним знаком охорони сповістити про наявність у неї авторських прав і не повинна доводити їх належність, оскільки законом передбачена презумпція авторства особи, яка зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору. Обов'язок підтвердження належності прав може бути покладено на неї лише у ході судового провадження у разі оспорювання цього факту іншою особою.

Право інтелектуальної власності, зокрема і авторське право, є таким же об'єктом права власності, як і будь-які інші об'єкти власності з єдиною особливістю, що воно виражене в переважній більшості в нематеріальній формі й основною цінністю його є не матеріальне втілення, а ідея чи принципи роботи або можливості використання об'єктивно існуючих знань про навколишній світ. У зв'язку із вказаною особливістю, виникають і певні особливості правового захисту авторського права, враховуючи те, що його об'єкти досить різноманітні як за своїм матеріальним і правовим змістом, так і за характером і обсягом правової охорони.

Відповідно до частини 1 статті 3 Закону України «Про авторське право та суміжні права», його дія поширюється на твори в галузі науки, літератури й мистецтва (згідно з частиною першою статті 8 Закону), а саме [2]:

- 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- 3) комп'ютерні програми;
- 4) бази даних;
- 5) музичні твори з текстом і без тексту;
- 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- 7) аудіовізуальні твори;
- 8) твори образотворчого мистецтва;
- 9) твори архітектури, містобудування й садово-паркового мистецтва;
- 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;
- 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- 14) похідні твори;
- 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;

16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;

17) інші твори.

При цьому охорона поширюється, незалежно від місця їх першого оприлюднення (або не оприлюднені, але знаходяться в об'єктивній формі на території України), авторами яких або особами, яким належить авторське право і (або) суміжні права на них, є фізичні особи, які є громадянами України або не є її громадянами, але мають постійне місце проживання на території України, або юридичні особи, які мають місцезнаходження на території України.

В епоху бурхливого розвитку інформаційних технологій усе частіше піднімається питання про їх вплив на всі сфери соціально-економічного, політичного та культурного життя суспільства. Сучасне інформаційне суспільство спрямоване на здобуття і постійне примноження знань. Цьому процесу сприяє розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Використання інформаційних ресурсів мережі Інтернет і локальних мереж полегшує доступ до матеріалів у цифровому форматі. Це дозволяє деяким користувачам без перешкод копіювати і недобросовісно використовувати матеріали, які є інтелектуальною власністю автора. Проблема полягає в тому, що більшість працівників у галузі освіти недостатньо поінформовані з питань охорони авторського права. Зважаючи на виключний характер новітніх цифрових засобів, стає складніше використовувати класичні методи захисту авторського права. Саме тому основним завданням для сучасного інформаційного суспільства і системи авторського права є дотримання певного балансу між інтересами авторів і потребами користувачів (педагогів, науковців, учнів, студентів та інших учасників навчально-виховного процесу). Проблеми дотримання авторського права, що торкаються розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті у новому контексті потребують детального вивчення [3].

Актуальним для освіти і науки України на сучасному етапі її розвитку є проблема дотримання авторських прав і захист інтересів освітян в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті визначено, що важливим пріоритетом розвитку освіти є запровадження освітніх інновацій, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, інтеграція вітчизняної освіти до європейського і світового освітніх просторів, де одним з основних чинників модернізації і розвитку освіти виступає правовий захист освітніх інновацій і результатів науково-педагогічної діяльності як інтелектуальної власності.

Питання впливу нових технологій на авторське право привертає увагу таких міжнародних організацій, як Всесвітня організація інтелектуальної власності, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) і Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). З появою і стрімким розвитком інформаційних та комунікаційних технологій перед сучасною системою авторського права постало завдання адаптувати правове середовище інтелектуальної власності до нових вимог інформаційного суспільства.

У вітчизняній педагогічній науці проблеми, пов'язані з дотриманням авторських прав в інформаційному просторі є надзвичайно актуальними. Адже з розвитком інформаційних технологій перед сучасною системою освіти виникає двоєдине завдання: постійне оновлення і збагачення знань і вмінь усіх учасників освітнього процесу і добросовісне використання результатів інтелектуальної і творчої діяльності, що охороняються авторським правом [4].

Сучасну систему законодавства України у сфері авторського права складають Конституція України, Цивільний кодекс України книга IV Право інтелектуальної власності, Закон України «Про авторське право і суміжні права» та інші підзаконні нормативні акти. Безпосередньо в галузі освіти питання права інтелектуальної власності й дотримання авторських

прав регулюються окремими статтями законодавчих актів, зокрема, статтями 2 і 10 Закону України «Про науково-технічну інформацію», де розкривається питання використання науково-технічної інформації як об'єкта інтелектуальної власності й гарантії охорони прав інтелектуальної власності під час передавання науково-технічної інформації державним органам, службам й установам, статті 5 і 42 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначають зобов'язання вченого дотримуватись етичних норм наукового співтовариства, поважати право на інтелектуальну власність під час здійснення науково-педагогічної діяльності й захист прав інтелектуальної власності у разі їх порушення, у Положенні про дистанційну освіту серед основних напрямків науково-методичного забезпечення дистанційного навчання є участь у створенні науково-методичних основ функціонування банку атестованих дистанційних курсів, які, у свою чергу, сприяють забезпеченню захисту авторських і майнових прав їх розробників. У Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» наголошується на необхідності «...удосконалення захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі авторського права, при розміщенні та використанні творів в мережі Інтернет, про охорону баз даних, дистанційне навчання» [5].

Незважаючи на те, що в основному світова система регулювання охорони інтелектуальної власності вже сформувалася, сьогодні немає будь-яких законів щодо захисту інтелектуальної власності на цифрові матеріали, отже, до проблем ІВ потрібно підходити спочатку на рівні навчального закладу через договори та контракти. На цьому етапі установи повинні співпрацювати з авторами та юридичними конторами на місцях. Це дасть змогу встановити окрему ціну на кожен частину, що входить до курсу. В такому випадку навчальні заклади повинні чітко зафіксувати рівень використання ресурсу, а також чітко розмежувати права, якими володіють автори створених дистанційних курсів, та права, якими володіють

навчальні заклади. Причому порядок та об'єм наданих прав у різних закладах буде різним, що зумовлено специфікою самих навчальних закладів або діапазоном використовуваних технологій.

Крім того, у договорі можуть наводитись рекомендації щодо ефективного використання тих чи інших сучасних технологічних ресурсів, що, у свою чергу, сприяє кращому поширенню дистанційних курсів. Зокрема, це може бути Інтернет-провайдер або протокол передачі даних. Взаємодія робочих таємниць з іншими правами інтелектуальної власності може сильно ускладнювати ситуації, пов'язані із взаємовідносинами автора з навчальним закладом.

Наступним кроком захисту авторських прав на матеріали дистанційних курсів, що розповсюджуються у мережі Інтернет, повинна стати реєстрація робіт у відповідних органах державної влади. Тут виникає такий нюанс. Хоча така реєстрація не є обов'язковою, вона покликана забезпечити захист авторських прав згідно з чинним законодавством і є доказом авторства при виявленні порушень авторського права щодо певного об'єкта, якщо такий факт буде встановлено або у тому випадку, якщо власність складна або коли передбачаються багаторазові похідні використання.

Загалом немає чітких вказівок щодо складання таких угод. Крім того, немає чіткої узгодженості між самими навчальними закладами щодо ступеня контролю над інтелектуальною власністю, поширюваною у Всесвітній мережі, оскільки деякі навчальні заклади бажають суворого контролю над цифровою інтелектуальною власністю, тоді як інші лояльніше ставляться до контролю над такими об'єктами ІВ [6].

Таким чином, сучасна система освіти України недостатньо забезпечена необхідними навчально-методичними й інформаційно-комунікаційними засобами для дотримання авторського права на електронні матеріали. Питання дотримання авторського права у цифровому середовищі досі не є предметом широкої підготовки і підвищення кваліфікації педагогів.

Згідно із статтею 23 Закону України “Про авторське право й суміжні права”, “Вільне відтворення примірників твору для навчання” та статтею 444 Цивільного кодексу України “Випадки правомірного використання твору без згоди автора”, матеріали, призначені для навчання, можуть містити результати інтелектуальної діяльності інших авторів за умови дотримання існуючих вимог та зазначення джерела запозичення та імені автора, обсяг такого відтворення повинен відповідати зазначеній меті [7]. Водночас необхідно зауважити, що в законодавстві України відсутні нормативні документи з питань охорони інтелектуальної власності в мережі Інтернет, хоча проблеми охорони інтелектуальної власності сьогодні вийшли в світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Внаслідок всеосяжній інтелектуалізації сучасної світової економіки проблеми охорони інтелектуальної власності дедалі більше стають політичною проблемою, пов’язаною з економічною безпекою та вимагають стратегічних підходів до їх вирішення.

Список використаної літератури:

1. Авторське право і суміжні права: Європейський досвід: У 2-х книгах / За ред. А. С Довгерта. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.
2. Антонов В. М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право. - К.: КНТ, 2005.
3. Борхович Л., Монастырский А., Трохова М. Ваша интеллектуальная собственность. — СПб: Питер, 2001.
4. Введение в интеллектуальную собственность. — ВОИС, 1998.
5. Дроб'язко В.С, Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2004.
6. Інтелектуальна власність в Україні: Правові засади та практика. — Т. 2: Авторське право і суміжні права / За ред. Г. І. Миронка, В. С. Дроб'язка. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999.
7. Липчик Д. Авторское право и смежные права / Пер. с фр. — М.: Ладомир, Издательство ЮНЕСКО, 2002.

Bogdan Glukhanyuk

PECULIARITIES OF COPYRIGHT IN EDUCATIONAL ACTIVITY

The article analyzes the peculiarities of copyright in educational activities on the basis of analysis of Ukrainian legislation and legal practice. The author

makes recommendations about the reforming of Ukrainian legislation in accordance with European experience, which would improve the situation in this area.

Key words: intellectual property, copyright and related rights, educational activity.

-----***-----

*Гура А.О.,
студентка ФІЕП,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА СТУДЕНТІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу чинного Законодавства проаналізовано інформаційні права студентів, визначено перешкоди у їх реалізації, перспективи внесення змін до Законодавства з метою приведення у відповідність до європейських норм.

Ключові слова: інформаційні права, інформаційні технології, інформація.

Швидкий розвиток інформаційних технологій, запровадження їх у життєдіяльність суспільства і функціонування органів державної влади, стали передумовою формування інформаційного суспільства. Ці технології не оминули і навчальний процес. У всіх без винятку ВНЗ України активно використовуються новітні інформаційні технології. Відповідно кожен учасник навчального процесу – викладач чи студент повинен знати сутність своїх інформаційних прав, поява яких стала можливою лише завдяки розвитку та впровадженню сучасних інформаційних технологій. Інформація становить основу благополучного та постійного розвитку суспільства та громадян, зокрема як суб'єктів суспільних відносин, які користуються цією інформацією. Водночас розбудова інформаційного суспільства нерозривно пов'язана із забезпеченням інформаційних прав громадян, а конкретно – студентства, яке є однією із найактивніших груп населення у плані користування інформацією.

Проблема інформаційних прав є доволі актуальною, адже сучасний світ не можливо уявити без інформації, всеохоплюючого явища, яке полонило планету в останні десятиріччя. Актуальність питання підтверджується значною кількістю досліджень, спрямованих на вивчення

інформаційних прав. До таких варто віднести: монографії Ю. Шемшученка, І. Чижа [13], В. Тація, О. Петришина [9]; статті І. Діордіци [2], К. Калюжного [8], Т. Костецької [11], Є. Пілата [12]. Питання інформаційних прав студентів відображене і в сучасному Українському законодавстві, а зокрема в Конституції України [10]; Законах України «Про інформацію» [6], «Про доступ до публічної інформації» [5], «Про освіту» [7], «Про вищу освіту» [4].

Інформаційні права людини і, власне, студентів, як покоління, яке у майбутньому будуватиме Україну, лежать в основі розбудови демократичної правової держави, є одним з основних інститутів громадянського суспільства та головним надбанням і цінністю європейської спільноти, а тому їх закріплення в офіційних документах є беззаперечним. Це стосується як міжнародних актів, так і законодавства України, відповідних законів, в яких визначені права та обов'язки студентів.

На міжнародному рівні інформаційні права вперше були закріплені у Загальній Декларації прав людини, прийнятій Організацією Об'єднаних Націй у 1948 р., а саме у ст. 12, ст. 18, ст. 19 [3].

Конституція України також визначає правовий статус особи у сфері інформаційних відносин. Інформаційні права і свободи людини та громадянина належать до так званих прав «першого покоління» – громадянських, політичних, які першочергово визначались невід'ємною частиною людської гідності [9].

Основою інформаційних прав людини безперечно є право на інформацію (закріплене Конституцією, ст. 34), яке включає право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [10]. Відповідно основою права на інформацію є право людини на отримання інформації.

Конституційне право громадян України на інформацію за своєю структурою є складним правом, основними елементами якого є: право

на вільне збирання інформації; право на вільне зберігання інформації; право на вільне використання інформації; право на вільне поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір; право на охорону та захист інформації [13, с. 294].

Закон України «Про інформацію» регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації. Ст. 2 цього закону встановлює основні принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя [6].

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Адже права і свободи людини стають правами громадянина в конкретній визначеній державі тільки тоді, коли вони визнаються та закріплюються в основних нормативно-правових актах цієї держави. Сьогодні ми живемо в інформаційному суспільстві, в якому інформаційні права відіграють надзвичайно важливу роль. У зв'язку з цим в Україні продовжується формування правової системи, що забезпечує гарантування та захист інформаційних прав громадян. Однак право на інформацію не завжди використовується громадянами. Зокрема така група населення як студенти, почасти навіть не знають про власні інформаційні права [8, с. 56].

Інформаційні права та свободи студентів юридично закріплені у Законі України «Про освіту» та Законі України «Про вищу освіту».

Так, частина 1 ст. 51 Закону України «Про освіту» стверджує, що кожен студент (учень, вихованець, курсант, аспірант тощо) має гарантоване державою право на доступ до інформації в усіх галузях знань та право на користування навчальною, науковою, виробничою,

культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою навчального закладу. Однак, ст. 52 встановлює і обов'язок, пов'язаний з інформаційною сферою, а саме: систематичне та глибоке оволодіння знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищення загального культурного рівня [7].

Закон «Про вищу освіту» також підтверджує закріплені права студентів на інформацію. Згідно зі ст. 62 Закону студенти мають право на: безоплатне забезпечення інформацією для навчання у доступних форматах з використанням технологій, що враховують обмеження життєдіяльності, зумовлені станом здоров'я (для осіб з особливими освітніми потребами); участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікації; вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти [4].

Також права та обов'язки студентів в інформаційній сфері відображені у Правилах внутрішнього розпорядку, встановлених безпосередньо навчальним закладом, згідно з нормами вітчизняного законодавства.

Одним із головних інформаційних прав студентів, безперечно є право на доступ до публічної інформації. Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом України «Про доступ до публічної інформації» [5]. Керуючись цим законом кожен студент може здійснити запит на одержання будь-якої інформації (у рамках закону) і отримати від розпорядника інформації

відповідь на запит. Розпорядником може бути суб'єкт владних повноважень (державні органи, органи місцевого самоврядування), юридичні особи, суб'єкти господарювання тощо, від яких можна одержати доступ до інформації що стосується (наприклад) використання бюджетних коштів, інформацію щодо умов постачання товарів, послуг, цін на них та ін. [12, с. 131].

Зважаючи на те, що спектр інформаційних прав студентів є досить широким, головною проблемою все ж залишається недостатня обізнаність студентства у власних правах. Доказом цьому служить акція «Я маю право знати», проведена Українською Гельсінською спілкою з прав людини у вересні 2016 р. Акція відбулась у кількох українських містах одночасно, в тому числі у м. Вінниця. У ній взяли участь декілька вищих навчальних закладів міста. Результати опитування показали, що студенти знають про своє право на доступ до публічної інформації, але рідко ним користуються, майже ніколи не подавали запиту на доступ до публічної інформації і відповідно не писали скаргу [1].

Отже, гарантоване Конституцією України право на інформацію стає усе більш важливим елементом існування демократичного суспільства. Інформаційні права є можливістю, а не зобов'язанням людини. І вона на власний розсуд визначає обсяг і міру реалізації свого права. Студентство, окрім зазначених інформаційних прав, користується певними особливими правами та свободами в інформаційній сфері. Однак ці права не завжди виконуються, а більшість студентів навіть не знає про власні інформаційні права, їх здійснення та захист. Тобто, окрім вдосконалення чинного інформаційного законодавства України, важливим кроком, здійсненим державою повинні бути різноманітні акції, програми, які б сприяли підвищенню рівня правової освіченості студентів в галузі інформаційних прав.

Список використаної літератури:

1. Бобрусь О. Вінницькі студенти рідко користуються правом на доступ до публічної інформації / О. Бобрусь // 20 хвилин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://vn.20minut.ua/Podii/vinnitski-studenti-ridko-koristuyutsya-pravom-na-dostup-do-publichnoyi-10547766.html>.

2. Діордіца І. Класифікація інформаційних прав і свобод людини та громадянина / І. Діордіца // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 7. – С. 116-122.

3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

4. Закон України «Про вищу освіту»: № 1556-VII від 01.07.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page4>.

5. Закон України «Про доступ до публічної інформації»: № 2939-VI від 13.01.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

6. Закон України «Про інформацію»: № 2657-XII від 02.10.1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

7. Закон України «Про освіту»: № 1060-XII від 23.05.1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page2>.

8. Калюжний К.Р. Сутність інформаційних прав людини в науці інформаційного права / К. Р. Калюжний // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2012. – № 4. – С. 55-58.

9. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл., і доповн. – Харків: Право, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coollib.com/b/340418/read#t32>.

10. Конституція України. Редакція від 30.09.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

11. Костецька Т. А. Конституційно-правове регулювання інформаційних прав: деякі термінологічні аспекти / Т. А. Костецька // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 114-117.

12. Пілат Є. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи / Є. Пілат // Вісник Львівського Університету. – 2010. – Вип. 50. – С. 127-132.

13. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижа. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 384 с.

Gura Hannah

INFORMATIONAL RIGHTS OF STUDENTS ACCORDING TO THE UKRAINE'S LEGISLATION

The article analyzes the information rights of students on the basis of the analysis of the current legislation, identifies the obstacles on the way of their implementation, the prospects of amending the legislation in order to bring it in line with European norms.

Key words: information rights, information technologies, information.

*Федоришина І.С.,
студентка ФІЕП,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

**ПРАВО БУТИ ЗАБУТИМ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ПРАВ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД
РЕГУЛЮВАННЯ**

У статті на основі аналізу українського законодавства та світового досвіду проаналізовано поняття «персональні дані», особливості їх захисту, збереження та використання в сучасному інформаційному просторі.

Ключові слова: право бути забутим, право на забуття, захист персональних даних, права суб'єкта даних, права людини в Інтернеті.

Головним принципом поняття інформаційного права є те, що власником особистої приватної інформації в першу чергу є ви самі. Воно означає, що особа має право подати до оператора пошукової системи мережі Інтернет та / або до вищого органу влади чи суду скаргу / позов про видалення або зміну посилань на певні інтернет-сторінки, які містяться в списку результатів пошуку, що з'являється після введення імені такої особи до пошукової строки.

Право бути забутим є елементом нового права людини на захист персональних даних. У свою чергу, останнє, зазвичай, виводили з права на недоторканність приватного і сімейного життя (права на приватність), яке закріплено в усіх основних міжнародних документах із прав людини. Наприклад, у Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 року йдеться про те, що її метою є забезпечення дотримання для кожної особи «її прав й основоположних свобод, зокрема її права на недоторканність приватного життя, у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що її стосуються» [2, ст. 1].

В Європейському Союзі закон, що регулює поводження з персональними даними, вперше було прийнято в 1995 році. З нього випливає, що будь-які дані, що відносяться до певної людини, або дані, за якими можна встановити особу людини, можуть бути оброблені тільки з його згоди. Передавати дані за межі Євросоюзу дозволяється в тому випадку, якщо приймаюча сторона готова в достатній мірі їх захистити. Закон було прийнято до того, як більшість громадян Європи підключилися до Інтернету, тому у січні 2012 року Єврокомісія запропонувала новий законопроект про захист даних.

Однією з найбільш обговорюваних формулювань законопроекту стало так зване «право бути забутим». Воно дозволяє подавати запити на видалення даних про особу з Інтернету і пошукових систем зокрема. Не так давно цим правом скористався іспанець Маріо Костеха Гонсалес, який виграв у травні 2014 року справу проти Google в Європейському суді. Гонсалеса не влаштувало те, що Google видавала за запитом з його ім'ям посилання на статтю 1998 року в газеті *La Vanguardia*. Там йшлося про те, що через борги йому довелося продати будинок, що перебував під заставою. Іспанець, який давно звільнився від боргів та назвав цю інформацію вже не актуальною, домогся видалення посилання з подачі Google через державне агентство із захисту даних.

Людей, які публічно домагаються права бути забутими, після цього їх запам'ятовують назавжди. З 31 травня цього року до компанії Google почали надходити запити від громадян європейських країн, охочих прибрати з видачі системи свого імені посилання, які їм не подобаються. У перший день прийшли 12 тисяч запитів, а всього до кінця липня в Google звернулося близько 91 тисячі осіб. З пошукової видачі прибрати кілька посилань на статті з сайтів газети *The Guardian* і *BBC*, у тому числі історію колишнього глави *Merrill Lynch* Стенлі О'ніла, який наблизив банк до краху. Виникає протиріччя, про яке писала *The Guardian*: люди публічно

домагаються права бути забутими, і після цього їх запам'ятовують назавжди.

Прихильники ініціативи нагадують про право недоторканності приватного життя і збираються чітко розмежувати закриті та суспільно важливі дані про особу. У новітній версії законопроекту є три критерії, кожен з яких дозволяє людині вимагати видалення даних: 1) дані більше не потрібні їх власнику; 2) людина відкликає свою згоду на обробку даних; 3) людину не влаштовує мета обробки даних.

Останнім часом європейські країни стурбовані тим, як Google розпоряджається персональними даними користувачів. Так, Італія зажадала від Google пояснень, як дані зберігаються та використовуються для реклами, розрахованої на певну цільову аудиторію.

Право суб'єкта персональних даних вимагати у контролера даних видалення цих даних закріплено у багатьох міжнародних договорах, рішеннях міжнародних організацій та актах національного законодавства, проте не всі вони гарантують визнання ними права на забуття. Наприклад, у згаданій Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 року йдеться, що суб'єкт даних може вимагати виправлення або знищення даних, якщо їх обробляли всупереч положенням внутрішнього законодавства, що запроваджують принципи, зазначені у Конвенції [2, ст. 8]. Але, обговорюючи право бути забутим, ми маємо на увазі стирання даних, які обробляють і які знаходяться у вільному доступі без порушення законодавства. Подібно до цього, в Законі України «Про захист персональних даних» зазначено, що суб'єкт персональних даних має право «пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними».

Саме на основі положень Суд ЄС у своєму рішенні у справі Маріо Костехи Гонсалеса визнав існування права бути забутим, принаймні у

відносинах користувачів Інтернету з пошуковими системами [12]. Сама справа стосувалася звернення іспанського громадянина до корпорації Google з приводу видалення посилань на оголошення у газеті (електронна версія видання містилася на сайті) щодо продажу його будинку на аукціоні за борги. Заявник обґрунтовував необхідність стирання даних тим, що інформація не є актуальною – оголошення вийшло близько 12 років тому, борг давно погашено і, незважаючи на це, пошукова система у відповідь на введення його імені видавала посилання на цю інформацію, яка завдавала шкоди його репутації. У рішенні Суд встановив, що з метою забезпечення прав, передбачених у згаданих положеннях Директиви, «оператор пошукової системи зобов'язаний видаляти зі списку результатів, виданих у відповідь на пошуковий запит на основі імені особи, посилання на веб-сторінки, розміщені третіми особами, що містять інформацію про цю особу, також і у випадку, коли ім'я або інформація не видалена перед тим або той самий час з самих веб-сторінок, і навіть тоді, коли публікація на цих сторінках розміщена на законних підставах».

Як наслідок, приватні особи, на яких поширюється дія норм права ЄС щодо захисту персональних даних, отримали право звертатися до операторів пошукових систем з вимогою видалення посилань на інформацію про них в Інтернеті, а пошуковим системам довелося створити відповідні форми на своїх сайтах та забезпечити опрацювання таких звернень і реагування на них. Важливо й те, що численні положення Директиви та рішення Суду обмежують реалізацію зазначеного права, зокрема, коли йдеться про обробку персональних даних для цілей журналістики, художньої чи літературної діяльності, або коли інформація має суспільне значення та є необхідною для реалізації свободи вираження. Отже, за таких умов оператори пошукових систем змушені оцінювати кожен випадок окремо та приймати рішення на основі зважування конкуруючих прав людини та індивідуальних і суспільних інтересів. З часу ухвалення рішення Суду ЄС звернення до операторів пошукових систем

набули масового характеру. Наприклад, за інформацією корпорації Google, за період з травня 2014 року вона отримала понад 560 тис. запитів на видалення інформації та розглянула питання щодо видалення близько 1.7 млн посилань.

Наступним кроком у напрямі визнання права бути забутим в ЄС стало прийняття у квітня 2016 року Регламенту 2016/679 про захист персональних даних, покликаного замінити Директиву 95/46/ЄС (його застосовуватимуть з 25 травня 2018 року). У ньому міститься окрема стаття 17 під назвою «Право на стирання (право бути забутим)», яку доповнює ст. 21 «Право подавати заперечення».

В Іспанії діє закон про захист персональних даних, відповідно до якого дані не можуть бути використані для інших цілей, ніж були зібрані, якщо це не стосується історії, статистики або науки. Персональні мають бути видалені, якщо вони не є більш необхідними або відповідними меті, у зв'язку з якою були зібрані або збережені. Закон передбачає процедуру видалення таких даних, крім тих, які представляють історичну, статистичну, наукову значущість. Для захисту і контролю збору, обробки та виконання інших дій з персональними даними іспанських громадян, у 1993 році було створено Національне агентство з захисту даних — організація, що знаходиться під контролем Міністерства Юстиції. Саме Агентство стало першою інстанцією, куди звернувся Маріо Костеха Гонсалес з вимогою про видалення своїх персональних даних.

Як і в Іспанії, в Італії діють Кодекс про захист персональних даних 2003 року і державна організація із захисту персональних даних. В Італії право на забуття розглядається насамперед з точки зору права кожного громадянина на видалення з архіву новин певних біографічних фактів, здатних завдати шкоди його честі або репутації.

Франція вважається родоначальницею концепції права на забуття. У 2010 році у цій країні була прийнята Хартія про право на забуття, що стала першою спробою уряду Франції вбудувати концепцію права на забуття в

Інтернеті до національної системи права. Хартія є зведенням норм і правил поведінки для держави і корпорацій у сфері захисту персональних даних у мережі. Вона була підписана колишнім міністром з розвитку електронної економіки Наталі Косцюшко-Морізе і представниками таких Інтернет-гігантів, як Microsoft і Skyblog (Facebook і Google відмовилися підписувати документ).

Застосування права на забуття в Аргентині пов'язано насамперед з позовами публічних осіб проти регіональних підрозділів Google і Yahoo з вимогами видаляти певні пошукові запити або посилання на світлини. У 2009 році Вірджинія да Куна виграла справу проти Google і Yahoo про видалення посилань на фотографії сексуального характеру, що містять згадку її імені. У 2010 році рішення було скасовано апеляційним судом на тій підставі, що пошукові системи не можуть бути визнані відповідальними за зміст індексованого ними контенту. Остання, із приблизно сотні подібних випадків, справа Марії Белен Родрігес проти Google і Yahoo 2014 року. Позов про видалення посилань на світлини був відхилений. У своєму рішенні суд зробив акцент на тому, що пошукові системи можуть бути визнані відповідальними за контент своїх каталогів тільки у виняткових випадках.

В українському законодавстві відсутні норми, які б зобов'язували пошукові системи видаляти персональну інформацію. Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 року (станом на 14.02.2015), обробка персональних даних здійснюється відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідає визначеним цілям такої обробки. Персональні дані мають бути точними, достовірними та оновлюватися в міру потреби, визначеною метою їх обробки. Склад та зміст персональних даних мають бути відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки.

Персональні дані підлягають видаленню або знищенню у разі:

- закінчення строку зберігання даних, визначеного згодою суб'єкта персональних даних на обробку цих даних або законом;
- припинення правовідносин між суб'єктом персональних даних та володільцем чи розпорядником бази, якщо інше не передбачено законом;
- видання відповідного припису Уповноваженого або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого;
- набрання законної сили рішенням суду щодо видалення або знищення персональних даних.

Подальше впровадження в Україні європейської моделі права на забуття пов'язано з відносинами Асоціації Україна — ЄС, застосуванням судової практики ЄСПЛ у національному судочинстві, а також із майбутньою законотворчою діяльністю.

Таким чином, у багатьох є частина минулого, про яку має забути Інтернет, але тут виникає проблема: хто вирішує, які дані можуть бути видалені і яка інформація повинна бути збережена? Де межа? Іншими словами, ризик - це випереджальна самоцензура. І результатом цього може бути ситуація, коли один і той же термін у пошуку в Європі і США дає абсолютно різні результати.

Право бути забутим може призводити до придушення свободи слова, цензури та «переписування історії». Не виключено, що намагаючись уникнути великих штрафів за порушення положень Регламенту про захист персональних даних, багато власників сайтів прийматимуть рішення на користь стирання даних, навіть якщо це створюватиме загрози для свободи вираження чи інших прав. Також існує ймовірність, що окремі контролери даних можуть під приводом реалізації права бути забутим переслідувати власні комерційні цілі в межах завдань репутаційного менеджменту.

Щодо утвердження права бути забутим у правовій системі ЄС, усе ж необхідно зосередити увагу на серйозних проблемах, з якими доведеться

зіштовхнутися на цьому шляху. Паралельно із відносинами з ЄС, модель цього права буде розвиватися і в Україні.

Супротивники права бути забутим вважають, що воно суперечить поняттям свободи слова та вільного доступу до інформації, а значить, веде до цензури. Прихильники ініціативи нагадують про право недоторканності приватного життя і збираються чітко розмежувати закриті та суспільно важливі дані про особу.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_326
2. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
3. Bennett, Steven C. "Right to be forgotten: Reconciling EU and US Perspectives, The." Berkeley J. Int'l L. 30 (2012): 161.
4. Dear Google: open letter from 80 academics on 'right to be forgotten' [Electronic resource] / The Guardian. – Access mode : <https://www.theguardian.com/technology/2015/may/14/all>
5. Google – Конфіденційність і умови. Ключові терміни [Електронний ресурс].–Режим доступу <https://www.google.com.ua/intl/uk/policies/privacy/key-terms/>
6. Werro Franz. The Right to Inform v. the Right to be Forgotten: A Transatlantic Crash, in: Liability in the Third Millennium, Liber Amicorum Gert Brüggemeier, Baden-Baden, 2009.

Fedorishina Inna

THE RIGHT TO BE FORGOTTEN IN THE SYSTEM OF INFORMATION RIGHTS: INTERNATIONAL AND DOMESTIC REGULATORY EXPERIENCE

In the article, based on the analysis of Ukrainian legislation and world experience, the concept of personal data, features of their protection, preservation and usage within the modern information space are analyzed.

Key words: the right to be forgotten; The right to oblivion; Protection of personal data; Rights of the data subject; Human rights on the Internet.

-----***-----

*Беланюк М.В.,
кандидат юридичних наук,
завідувач наукового рганізаційного
сектора НДПП НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОМУ НАСИЛЬСТВУ

У статті на основі аналізу законодавства та юридичної практики аналізуються проблеми правового запобігання інформаційному насильству. Результатом дослідження є формування пропозицій змін до законодавства України та особливостей формування громадянського суспільства з метою запобігання інформаційному насильству.

Ключові слова: інформаційні ресурси, інформаційне насильство, захист інформації.

Проблема інформаційного насильства в Україні та світі в сучасних умовах постала наскільки гостро, що наша держава і світова спільнота не може залишатись осторонь цього явища, адже від захищеності людини від неповноти, невчасності, неточності, перекрученості інформації, що використовується, від негативних інформаційних впливів залежить стан здоров'я і життя людини.

Вітчизняні вчені звертають увагу на те, що все більш актуальним стає не захист інформації, а захист від інформації. Сприяє поширенню інформаційного насильства Інтернет, запровадити цензуру якого досить складно через відсутність централізованого управління, правил використання чи доступу, тощо. Певним чином інформаційне насильство переплелось з терором, який охопив буквально всю планету. Інформаційний терор став вагомим фактором «великої політики». Політична влада інформаційний ресурс може використовувати за своїм розсудом, не виключаючи різних інформаційних маніпуляцій в своїх інтересах [1; с.137-138].

Сприяють інформаційному насильству засоби масової інформації. Подаючи певну інформацію під потрібним ракурсом або ж, навпаки, блокуючи її широке поширення, ЗМІ поступово формують суспільну думку, змінюють наше сприйняття дійсності, створюють і продукують нові стереотипи, міфи і моделі поведінки.

Доступність інформаційних ресурсів присипляє активність пересічного користувача. Сучасна людина більшу частину часу відводить читанню й пошуку інформації, а меншу – аналізу інформації. Іноді через брак часу достовірність отриманої інформації не перевіряється взагалі. Індивід може бути задоволений високим рівнем інформованості та не помічати своєї віддаленості від прийняття рішень [1; с.138].

Відповідно до ст. 3 Конституції України *«людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»* [2]. Отже, держава має створити умови для гармонійного розвитку й задоволення потреб особистості в інформації, гарантувати розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах особистості, забезпечити належний рівень теоретичної та практичної підготовки особистості, за якого досягається захищеність і реалізація її життєво важливих інтересів та гармонійний розвиток незалежно від наявності інформаційних загроз.

Серед положень вітчизняних законодавчих актів, спрямованих на захист суспільства від інформаційного насильства є: Закони України: «Про інформацію», «Про основи національної безпеки», «Про захист суспільної моралі», «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про рекламу» і ін., але і вони не позбавлені суттєвих недоліків, хоча й декларують актуальні вимоги, зокрема:

1) згідно із ст. 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» не допускається поширення відомостей, що становлять державну таємницю, або іншої інформації, яка охороняється законом; закликів до

насильницької зміни конституційного ладу України; закликів до розв'язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті; необґрунтованого показу насильства; пропаганди; трансляції програм або їх відеосюжетів, які можуть завдати шкоди фізичному, психічному чи моральному розвитку дітей та підлітків [3];

2) виробництво та обіг у будь-якій формі продукції, що містить елементи насильства і жорстокості, дозволяються виключно за умови дотримання обмежень, установлених законодавством (ст. 2 Закону України «Про захист суспільної моралі») [4];

3) інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини відповідно до ст. 28 Закону України «Про інформацію» [5];

4) захист від намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації є одним з базових завдань в боротьбі з інформаційними загрозами. До інших загроз віднесено: прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави (ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки») [6].

Складність боротьби з інформаційним насильством правовими засобами виникає почасти через невизначеність або неоднозначне тлумачення та надмірну розпливчатість формулювань в нормативно-

правових актах, що іноді не стикаються між собою. Як приклад можна навести закон України «Про захист суспільної моралі», в якому відсутнє визначення поняття «продукції, що містить елементи насильства та жорстокості» та терміну «культ насильства й жорстокості» [7].

Отже, нині актуальною є потреба систематизації вітчизняного законодавства з питань захисту особи і суспільства від інформаційного насильства та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.

Крім правових методів на сьогодні вкрай актуальним є необхідність формування в суспільстві критичного мислення та вміння самостійно працювати з інформацією і так організувати свою діяльність в системах електронних комунікацій, щоб зберегти здоров'я (психічне й фізичне).

У. Еко переконаний, що сучасний соціум немислимий без медіаосвіти людини, так як в найближчому майбутньому наше суспільство розділиться або вже розділилося - на два: тих, хто в своїх контактах з медіа обходиться без критичного відбору одержуваної інформації, і тих, хто здатний відбирати і обробляти інформацію. При цьому потрібно *«навчити людей вибирати головне і корисне, бо, якщо вони не навчаться цього робити, доступ до всієї цієї інформації виявиться повністю марним»* [8].

Проблема протидії інформаційному насильству – це комплексна проблема. Очевидно, що державна політика в інформаційній сфері повинна бути конструктивною і виваженою, поєднувати зусилля на різних рівнях: держави, громадянського суспільства і громадян.

Урядові нашої держави необхідно проводити цілеспрямовану роботу з гармонізації та вдосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки та захисту від інформаційного насильства. Дієвим важелем для досягнення цієї мети стане створення системи громадського контролю за діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування, громадсько-політичних структур у сфері боротьби з проявами обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та маніпулювання масовою свідомістю; недопущення монополізації національного

інформаційного простору; популяризації національних культурних цінностей; державної підтримки вітчизняного виробника інформаційної продукції; посилення державного контролю за додержанням вимог інформаційної безпеки в системах збирання, обробки, зберігання і передачі інформації; своєчасне виявлення зовнішніх загроз національному інформаційному суверенітету та їх нейтралізації шляхом постійного удосконалення форм і способів протидії інформаційно-психологічним операціям, спрямованих на послаблення національної безпеки держави, підготовка спеціалістів з питань інформаційної безпеки, тощо [9, с.59-66].

Крім зазначеного, вирішенню питання протидії інформаційному насильству сприятиме розвиток медіа-освіти, її підтримка на рівні влади, підвищення медіа-грамотності громадян, яка полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприятимуть добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню та передаванню інформації різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Дзьобань А. П., Панфілов А. Ю., Соболева С. М. Інформаційне насильство: змістовний аспект // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 1 (28) 2016, с. 148
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>
4. Закон України «Про захист суспільної моралі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>
5. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20110106>
6. Закон України “Про основи національної безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
7. О. Бугера. Телевізійна продукція з елементами насильства та агресії: проблема впливу на протиправну поведінку неповнолітніх // Відновне правосуддя в Україні: щоквартальний бюлетень.- К.- № 3, листопад, 2007, с.36-39
8. Эко У. От Интернета к Гутенбергу // Новое литературное обозрение. — 1998. — № 32.
9. Фурашев В.М. Законодавче забезпечення інформаційної безпеки України // “Інформація і право”, No 1(10)/2014, С.59-66.

**PROBLEMS OF LEGAL PREVENTION OF INFORMATIONAL
VIOLENCE**

The article analyzes the problems of legal prevention of informational violence on the basis of analysis of legislation and legal practice. The result of the study is the formation of proposals for amendments to the legislation of Ukraine and the peculiarities of the formation of civil society in order to prevent information violence.

Key words: information resources, informational violence, information protection.

-----***-----

*Кириленко О.Г., к.і.н., доцент,
завідувач відділу НБУВ
Білінець Н.Г.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТНИХ ПОТОКІВ УКРАЇНИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Автори аналізують документальні потоки України з інтелектуальної власності у НБУВ. Визначено перспективи та основні напрямки розвитку документальних потоків з інтелектуальної власності.

Ключові слова: документ, документний потік, інтелектуальна власність.

В умовах інформаційного суспільства наукові бібліотеки здійснюють моніторингові дослідження інформаційних потоків з метою визначення тенденцій розвитку різних галузей знань. Об'єктом бібліотечних моніторингових досліджень є електронні ресурси, представлені в мережі Інтернет, вхідні потоки до документно-комунікаційних систем, національний потік видавничої продукції України.

Відділ з охорони інтелектуальної власності Інституту бібліотекознавства НБУВ проводить дослідження в інноваційному напрямі для вітчизняного бібліотекознавства, спрямовані на вирішення проблем інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку інтелектуальної власності в інформаційній сфері. Важливим напрямом в цьому аспекті є моніторинг документних потоків України та інформаційного контенту мережі Інтернет з інтелектуальної власності з метою підготовки інформаційно-аналітичних продуктів.

Актуальність проблеми дослідження документних потоків України з інтелектуальної власності обумовлена такими факторами:

- відділ з охорони інтелектуальної власності НБУВ проводить дослідження проблем інтелектуальної власності з позицій бібліотекознавчого підходу;

- співпраця з науковими установами, навчальними закладами України зумовила необхідність інформаційно-аналітичного забезпечення дослідницької, освітньої та прикладної діяльності з інтелектуальної власності на основі моніторингу документних потоків з цього напрямку та підготовки на цій основі інформаційно-аналітичних продуктів;

- аналіз тематичної складової моніторингу документних потоків з інтелектуальної власності можливо здійснити лише на основі комплексного вивчення бібліографічних та повнотекстових інформаційних ресурсів НБУВ та державної реєстраційної бібліографії Книжкової палати України.

Моніторинг документних потоків України здійснюється співробітниками відділу за інформаційними ресурсами НБУВ та виданнями реєстраційної бібліографії Книжкової палати України ім. Івана Федорова (Літопис книг, Друк України) дозволяє аналізувати розвиток цього напрямку, визначати закономірності та тенденції становлення сфери інтелектуальної власності в період розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Аналіз вхідного документного потоку НБУВ (книги, брошури, дисертації) з інтелектуальної власності здійснювався на основі: дослідження ресурсів електронного каталогу бібліотеки; аналізу на де візу документів виставки нових надхожень з метою визначення семантичних ознак змісту документів та їх відповідності тематичному спрямуванню; співставлення даних за ресурсами НБУВ з реєстраційною бібліографією Книжкової палати України ім. Івана Федорова.

Моніторинг вхідного потоку, проведений протягом 2016-2017 рр., дозволив виявити 57 назв друкованих видань з проблем інтелектуальної власності, виданих в Україні в 2015 році. Зокрема, аналіз ресурсів електронного каталогу за рубрикатором НБУВ дозволив знайти 46 назв видань. Аналіз виставки нових надходжень НБУВ, шляхом перевірки документів на де візу, дозволив знайти ще 11 назв. За результатами аналізу

документного потоку за типологічною ознакою виявлено: 35 наукових видань (19 назв монографій, 16 назв матеріалів конференцій), 22 навчальні та начальні-методичних видань. Виявлення джерел з інтелектуальної власності супроводжувалося складанням списку літератури, що в подальшому може бути основою для створення науково-допоміжної бібліографії.

Моніторинг публікацій з інтелектуальної власності за Літописом книг Книжкової палати України ім. Івана Федорова за 2015 - 2016 р., що побудований за таблицями УДК, дозволив знайти 23 назви. Порівняння знайдених описів документів дозволило знайти лише одне видання відсутнє в електронному каталозі НБУВ. На основі дослідження документних потоків з інтелектуальної власності України співробітниками відділу здійснюється узагальнений аналіз видової, типологічної, тематичної та географічної, видавничої структури документів, визначаються сучасні тенденції в динаміці видань і публікацій, а також акцентується увага на актуальних проблемах охорони інтелектуальної власності в інформаційній сфері.

За результатами дослідження вхідного документного потоку було визначено:

- різнобіжності у вхідному документному потоці НБУВ і Книжкової палати України ім. Івана Федорова;
- розсіювання інформації в вхідному документному потоці, пов'язане з представленням інтелектуальної власності не тільки в правознавстві, чи економіці, а й в інших галузях науки та суспільної діяльності;
- у наукових виданнях фахівцями з інтелектуальної власності допущено багато помилок у визначенні індексів УДК;
- тематичні рубрики УДК не дозволяють повною мірою відобразити проблеми інтелектуальної власності і прикладні аспекти в суміжних науках (зокрема, в інформаційному праві).

Kyrylenko Alexander, Belinets Natalia

**STUDY OF DOCUMENTAL FLOWS OF UKRAINE ON THE TOPIC OF
INTELLECTUAL PROPERTY**

The authors analyze the documentary flows of Ukraine on the topic of intellectual property in NBUV. The prospects and main directions of development of documentary flows on the topic of intellectual property are determined.

Key words: document, documental flow, intellectual property.

-----***-----

*Кислиця О.С.,
заступник начальника
Територіального управління
Державної судової адміністрації
України в Вінницькій області*

ПРАВОВА ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

У статті на основі аналізу законодавства України, судової практики висвітлено проблему правової інституалізації електронного судочинства в Україні. Визначено переваги, недоліки та перспективи впровадження електронного судочинства.

Ключові слова: електронні ресурси, судочинство, реєстр.

Рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 затверджено положення про автоматизовану систему документообігу суду (далі – АСДС). Для вдосконалення АСДС та скорочення витрат на програмне забезпечення у 2012 році Державною судовою адміністрацією України спільно з державним підприємством «Інформаційні судові системи» (далі Підприємство) здійснено заходи щодо запровадження в загальних судах комп'ютерної програми «Д-3» (далі – КП «Д-3»).

Автоматизована система забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в суді, а саме:

- реєстрацію та розподіл вхідної кореспонденції, реєстрацію вихідної кореспонденції, а також внутрішніх документів суду;
- розподіл судових справ між судьями (колегіями суддів), визначення запасного судді, слідчого судді, присяжних;
- взяття на контроль та здійснення контролю за виконанням вхідних та внутрішніх документів суду, інформування голови суду, керівника апарату суду та особи, відповідальної за опрацювання документа, про закінчення строків його виконання;

- фіксування етапів проходження документів до їх передачі в електронний архів, а також передачі судових справ з однієї судової інстанції до іншої;
- реєстрацію процесуальних дій та документів у судовій справі;
- контроль за дотриманням процесуальних строків розгляду судової справи та інформування головуєчого судді (судді-доповідача), голови суду та секретаря судової палати про закінчення цих строків;
- використання ЕЦП для підписання оригіналу електронного документа суду;
- оперативний пошук судових справ та документів за їх реквізитами;
- індексацію документів та їх контекстний пошук;
- виготовлення та видачу копій судових рішень та виконавчих документів на підставі даних, що містяться в автоматизованій системі, в тому числі надсилання засобами електронного зв'язку оригіналів електронних судових рішень;
- зберігання текстів судових рішень та інших документів, створених у автоматизованій системі;
- відправку оригіналів електронних судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень;
- надання в установленому законом порядку інформації про стан розгляду судових справ;
- підготовку та автоматичне формування статистичних даних, узагальнюючих, аналітичних показників, отриманих на підставі внесеної до автоматизованої системи інформації;
- формування звітності суду про стан здійснення судочинства;
- надсилання засобами електронного зв'язку оригіналів електронних документів суду (в тому числі текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень);
- передачу судових справ до електронного архіву;

- надсилання оригіналів електронних документів суду до державних реєстрів та інформаційних систем інших державних органів і установ.

Під час роботи в програмі користувачу доступні:

- реєстри справ у вигляді таблиці з реквізитами всіх зареєстрованих в системі справ;

- реєстри документів у вигляді таблиці з реквізитами всіх створених в системі документів. Документ може або відноситися до справи, або бути поза справою;

- необхідні довідники, засоби узагальнення, пошуку і виведення інформації, та допоміжні засоби, такі як реєстри відправки.

Користувач має можливість у будь-якому реєстрі відібрати потрібні записи за допомогою засобів фільтрації та роздрукувати їх реквізити. Також, користувач має можливість переглянути для будь-якого запису реєстру відповідні йому записи інших реєстрів, наприклад, для документа по справі, можна переглянути статистичну картку відповідної справи. Отже, у КП «Д-3» є всі засоби для реєстрації та узагальнення даних.

КП «Д-3» забезпечує можливість виготовляти і зберігати в базі даних готові до друку документи. Документи створюються і редагуються у вбудованому у програму текстовому редакторі.

За допомогою документів підтверджується та фіксується будь-яка дія в суді. Додавання документів певного типу до справи використовується для зміни характеристик справи. Отже, паперове діловодство суду представляє собою у системі процес додавання документів до відповідних справ і додавання документів, які не відносяться до справи, в реєстр документів.

Однією з новацій Кримінального процесуального кодексу України (набув чинності 20 листопада 2012 року) стала можливість здійснення дистанційного судового провадження. Дистанційне судове провадження – це здійснення судового провадження у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі що знаходиться поза межами приміщення суду.

Застосування відеоконференц-зв'язку у судочинстві дає змогу, зокрема:

- 1) підвищити рівень безпеки судової діяльності;
- 2) значно скоротити час розгляду кримінальних справ у суді;
- 3) заощадити кошти на транспортування та в цілому вирішити проблему доставки в судові засідання осіб, які тримаються під вартою;
- 4) не відволікати для конвоювання і забезпечення охорони в суді працівників органів внутрішніх справ;
- 5) зменшити ймовірність втечі засуджених з-під варти;
- 6) забезпечити право засуджених особисто викласти свою позицію щодо питань, що розглядає суд;
- 7) полегшити психологічний стан підсудного — він не почуватиме себе невпевнено, як це часто буває, в залі судового засідання, особливо якщо там присутні його родичі та знайомі;
- 8) зменшити ризик поширення захворювань, на які страждають особи, які тримаються під вартою;
- 9) значно скоротити проміжок часу від вчинення злочину до призначення покарання винній особі.

Усього станом на сьогодні проведено 8141 сеанс відеоконференцзв'язку під час досудового розслідування та судового провадження в місцевих загальних судах, а саме: 2013 рік – 186, 2014 рік – 2357, 2015 рік – 1811, 2016 рік – 3023, I квартал 2017 року – 764 сеанси.

Також з метою забезпечення своєчасного інформування учасників судового процесу (кримінального провадження) про час і місце розгляду справи, оскільки найчастіше причиною судової тяганини є неявка учасників процесу до зали судового засідання, з 01 жовтня 2013 року у всіх місцевих та апеляційних загальних судах запроваджено своєчасне інформування учасників судового розгляду про час і місце розгляду цивільної справи (кримінального провадження) за допомогою відправлення текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень (згідно з наказом

Державної судової адміністрації України № 119 від 20 вересня 2013 року «Про реалізацію проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження) у місцевих та апеляційних загальних судах»).

Відправлення текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень відповідає порядку, визначеному частиною 6 статті 74 Цивільного процесуального кодексу України та частиною 1 статті 135 Кримінального процесуального кодексу України.

До 01 жовтня 2013 року вказаний проект був запроваджений у 15 судах.

Для отримання тексту судової повістки в електронній формі за допомогою SMS-повідомлення учаснику судового процесу потрібно подати до суду заявку про отримання судової повістки в електронній формі за допомогою SMS-повідомлення у відповідній справі.

Судова повістка в електронному вигляді буде надсилатися учаснику судового процесу, який подав відповідну заявку до суду, на його номер мобільного телефону, вказаний в такій заявці.

SMS-повідомлення від суду надходять до абонентів мобільних операторів (Київстар, МТС, Life) під коротким альфанумеричним ім'ям SUDPOVISTKA (замість номера телефону відправника).

Для абонентів CDMA операторів (PEOPLEnet та Інтертелеком) SMS-повідомлення від суду надходять під коротким номером 4116.

Усього станом на сьогодні надіслано 124182 тексти судових повісток у вигляді SMS-повідомлень під час досудового розслідування та судового провадження в місцевих загальних судах, а саме: 2013 рік (3 місяці) – 152, 2014 рік – 17245, 2015 рік – 19493, 2016 рік – 21512, I квартал 2017 року – 7378 повісток.

З 17 червня 2013 року у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції запроваджено порядок щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу в частині

надсилання судом таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді, паралельно з документами у паперовому вигляді (згідно з наказом Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 року № 72 «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» зі змінами внесеними наказом Державної судової адміністрації України від 14 червня 2013 року № 81).

Наказом Державної судової адміністрації України від 07 листопада 2016 року № 227 затверджено новий Тимчасовий регламент надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження.

Дана послуга надає можливість отримувати процесуальні документи в електронному вигляді паралельно з документами у паперовому вигляді. Мета – забезпечити обмін документами в електронному вигляді між судом та сторонами процесу, сприяти поступовому переходу документообігу суду в електронний формат, прискорення проходження справ та обмін інформацією.

Забезпечити електронний обмін документами між всіма державними органами, установами, громадянами на єдиному державному стандарті.

Для отримання процесуальних документів в електронному вигляді потрібно:

1. Зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (завести поштову скриньку електронного суду), розміщеній на офіційному веб-порталі судової влади.

2. Подати до суду заявку про отримання процесуальних документів в електронному вигляді, яку необхідно роздрукувати на офіційному веб-порталі судової влади України у вищевказаному розділі. Процесуальні документи у відповідній справі, що видані після дати подання вказаної Заявки до суду, будуть надходити в електронному вигляді на зареєстровану електронну адресу учасника судового процесу.

Сутністю проекту є:

- 1) надходження процесуальних і не процесуальних документів в електронному форматі, скріплених електронно-цифровим підписом шляхом направлення їх на офіційну електронну адресу суду;
- 2) формування, розгляд та рух справ по судових інстанціях, зберігання справ в електронному вигляді;
- 3) автоматичне оформлення виконавчих документів та направлення їх до виконавчої служби;
- 4) обмін інформацією між іншими державними органами та установами: прокуратурою, міграційною службою, виконавчою службою, національною поліцією, фіскальними органами, безоплатною вторинною правовою допомогою, прикордонною службою.
- 5) розширення кола користувачів «електронний суд»
- 6) поступове запровадження електронної медіації. За допомогою спеціально створеної програми стане можливим встановити приблизні терміни розгляду справи, з урахуванням проходження по всіх інстанціях, з розрахунком сплати судового збору.

Переваги проекту - доступність, прозорість правосуддя, прискорення розгляду справ, економія коштів громадян та бюджетних установ.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: станом на 30 вересня 2016 року/ Верховна Рада України;
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 14 квітня 2017 року/ Верховна Рада України;
3. Цивільний процесуальний кодексу України: станом на 26 квітня 2017 року;
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції»: стааном на 04 липня 2012 року/ Верховна Рада України;
5. Рішення Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 «Положення про автоматизовану систему документообігу суду»
6. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах (20 квітня 1959 р.): станом на 08 листопада 2001 року;
7. Наказ Державної судової адміністрації України від 10 листопада 2014 року №155;
8. Рішення Ради суддів України від 06 листопада 2014 року № 51 «Щодо внесення змін до Положення про автоматизовану систему документообігу суду»;

9. Наказ Державної судової адміністрації України від 07 листопада 2016 року № 227 «Про затвердження Тимчасового регламенту надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження».

Kislyzia Oleg

**LEGAL INSTITUTIONALITY OF ELECTRONIC JUSTICE IN
UKRAINE**

In the article, based on the analysis of Ukrainian legislation, judicial practice, the problem of legal institutionalization of electronic court proceedings in Ukraine is highlighted. The advantages, disadvantages and prospects of implementation of electronic justice are determined.

Key words: electronic resources, judicial process, registry.

-----***-----

*Литвинова Л. А., кандидат наук
із соц. комунікацій,
науковий співробітник НБУВ*

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОДУКТ ЯК СЛУЖБОВИЙ ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

У статті на основі аналізу нормативних актів та власного практичного досвіду проаналізовано проблему бібліотечно-інформаційного продукту як службового об'єкту авторського права.

Ключові слова: бібліотека, інформаційний продукт, авторське право.

Сучасна бібліотека - це не автономне книгосховище з обмеженим доступом до інформаційних ресурсів, а складна інфраструктура, пов'язана із забезпеченням швидкого та ефективного доступу до накопиченої інформації. Основне соціальне завдання бібліотеки полягає в наданні послуг, що забезпечують відкритий і рівноправний доступ до інформації для всіх категорій користувачів. Надання послуг, в свою чергу, вимагає створення специфічних бібліотечно-інформаційних продуктів: каталогів, картотек, баз даних, бібліографічних покажчиків, анотованих списків літератури, оглядово-аналітичної інформації, монографій, збірників доповідей, статей, науково-практичних та методичних посібників, сценаріїв масових заходів тощо. Тобто ці продукти є результатом бібліотечно-бібліографічної роботи співробітників бібліотеки, створених в ході виконання своїх посадових обов'язків. Бібліотечно-інформаційні продукти, як правило, є службовими творами, і на них поширюються всі положення ст. 16 Закону України "Про авторське право і суміжні права" (далі – Закон) та ст. 429 ЦК України.

Проаналізувавши пп. 2.1, 2.2 Рекомендацій щодо правового режиму службових творів Державної служби інтелектуальної власності, можна виділити наступні ознаки службового твору:

- 1) твір має бути створений автором у порядку виконання службових обов'язків;
- 2) твір має бути створений відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між автором і роботодавцем;
- 3) виконання роботи може бути здійснено як протягом робочого часу, так й у позаробочий час, незалежно від місця створення службового твору; як із застосуванням засобів і матеріалів, що належать роботодавцю, так і без застосування таких засобів та матеріалів.

На сучасному етапі існує термінологічна неузгодженість щодо терміна «службовий твір» загального закону (Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) із спеціальним законом (Законом України «Про авторське право і суміжні права» (далі - Закон). Так, у ст. 429 ЦК України, на відміну від ст. 16 Закону, законодавець не оперує поняттям «службовий твір», а використовує словосполучення «об'єкт, створений у зв'язку із виконанням трудового договору». У наведених вище статтях законів існує ще одна парадоксальна ситуація. Так, у ст. 16 Закону закріплено, що службовий твір створює автор за трудовим або цивільно-правовим договорами. У той час, як у ст. 429 ЦК України з'являється працівник, у якого відсутні будь-які авторські права на службовий твір, оскільки законодавством України про авторське право цього не передбачено. Положення ст. 429 ЦК України вступає у протиріччя з ч. 1 ст. 435 ЦК України, якою закріплено, що первинним суб'єктом авторського права є саме автор твору, а не працівник.

Виходячи із викладеного, на практиці, говорячи про службові твори поняття «автор» і «працівник», застосовують в однаковому значенні.

Службовий твір є об'єктом авторського права. В існуючому законодавстві немає визначення поняття «твір», але вказується на його ознаки. Перш за все, твір є результатом творчої діяльності. Показником творчого характеру, на думку багатьох вчених, є його оригінальність, що виражається у новому змісті, новій формі, ідеї, концепції та ін. У цьому сенсі кожний твір є новим, оригінальним, неповторним. Це означає, що два

різних автори ніколи не напишуть два однакові твори. Якщо це відбувається, то говорять про плагіат. Якщо якесь творіння не є результатом творчої праці, то така робота не може бути визнана твором і, отже, об'єктом авторського права. Не вважається об'єктом авторського права суто технічна робота (наприклад, передрук на друкарській машинці чи набір на комп'ютері чужого твору або навіть його літературна обробка - редагування, коректура тощо).

Другою ознакою твору є наявність об'єктивної форми (ч. 3 ст. 8 Закону), що робить його доступним для сприйняття, допускає можливість відтворення. Форма вираження твору може бути усна, письмова, звуко- чи відеозапис, зображення, об'ємно-просторова тощо. Розвиток науки і техніки породжує все нові форми вираження твору. Чинне законодавство не містить повного переліку об'єктів авторського права, оскільки життя у своєму розвитку може породжувати все нові й нові форми об'єктивного вираження творчої діяльності людей. Для надання правової охорони не має значення чи твір опублікований, чи ще не опублікований, - важливо, щоб він був виражений у певній об'єктивній формі. Задум будь-якого автора, який склався у його свідомості в закінчену певну форму, але ще не виражений у будь-якій об'єктивній формі, не визнається об'єктом авторського права.

Як зазначалось вище, твір як об'єкт авторського права має бути втілено у певну матеріальну форму: рукопис, книгу, збірник тощо. Але авторське право на твір (як нематеріальний об'єкт авторського права) не завжди збігається з правом власності на матеріальний носій, в який втілено твір. Тому, не слід підміняти твір як об'єкт авторського права рукописом, примірником книги. На матеріальний носій, в який втілено твір, може існувати окреме право власності, право користування (оренди) тощо, але не авторське право. Між тим продаж своєї книги не позбавляє письменника його авторського права.

Авторське право як специфічна галузь права, закріплює суб'єктивні права автора на результати приватної творчості, створеної в процесі його інтелектуальної діяльності, до яких належать літературні, музичні, театральні, художні, наукові та аудіовізуальні твори. Авторське право охороняє вказані твори з моменту їх створення. Авторське законодавство встановлює чіткий режим використання творів - хто і на яких умовах вправі використовувати охоронюваний твір. Тільки власник авторського права має виключне право використання твору, а всі інші особи вправі використовувати твір лише за згодою власника виключних авторських прав. Авторське право наділяє авторів творів науки, літератури, мистецтва й інших правовласників особистими і майновими правами. Авторське право визначає, що є відтворенням, виконанням, показом, обнародуванням твору. Однак, воно абсолютно не регламентує процедуру використання творів. Правове регулювання використання твору виходить за межі авторського права

Отже, як службовий об'єкт авторського права бібліотечно-інформаційний продукт, як оприлюднений, так і не оприлюднений, як завершений, так і не завершений, незалежно від його призначення, жанру, обсягу, мети, а також способу чи форми вираження підлягає охороні. Сутність службового твору, його наукова цінність значення не мають. Авторське право охороняє будь-які твори незалежно від їх призначення і достоїнств. Проте охороняється лише форма вираження твору, а не його зміст, тобто охорона не поширюється на ідеї, принципи, методи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

**LIBRARY-INFORMATION PRODUCT AS A SERVICE OBJECT
OF AUTHOR'S RIGHT**

In the article, based on the analysis of normative acts and own practical experience, the problem of the library and information product as a service object of copyright is analyzed.

Keywords: library, information product, copyright.

-----***-----

*Маньгора В.В., кандидат
педагогічних наук,
доцент кафедри права
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«МАУП» Вінницького інституту*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті на основі аналізу провідного педагогічного досвіду аналізуються проблеми застосування в освітньому процесі дистанційної освіти. Виділено переваги та недоліки застосування дистанційної освіти.

Ключові слова: освіта, освітні технології, дистанційна освіта.

Сьогодні все більшого поширення набуває дистанційна освіта. Збільшується кількість вузів, які пропонують дистанційну форму навчання, у тому числі і юридичну, така тенденція спостерігається у всьому світі. Провідні світові навчальні заклади відкривають центри дистанційного навчання в інших країнах, найбільш віддалених точках Земної кулі. Міграційні процеси змушують багатьох людей залишати батьківщину і шукати кращої долі за кордоном. Виникають труднощі в адаптації у нових умовах, у тому числі і отриманні освіти. Дистанційна форма освіти може допомогти українським мігрантам отримати українські дипломи та стати більш конкурентними.

За оцінками аналітичного центру CEDOS число українців на студіях в іноземних університетах станом на 2014/2015 навчальний рік становило 59648 осіб. Серед найбільш бажаних для навчання країн, як і раніше, залишаються Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання з 2009 по 2015 роки склала 129 %. Якщо порівнювати 2014 і 2015 роки, то приріст складає майже 29 % або 13266 осіб. Причому 2/3 цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах. Вони показали найбільш стрімке збільшення, як в абсолютному, так і відносному

показниках, – з 14951 до 22833 особи. Також значний відносний та абсолютний приріст українських громадян на студіях демонстрували канадські, чеські та італійські університети [1].

Така тенденція в Україні може призвести до негативних наслідків: нестача кваліфікованих кадрів, демографічні проблеми, які мають Польща, Чехія, Словаччини та інші країни. Одним з напрямків вирішення даної проблеми є відкриття дистанційних навчальних центрів українськими вузами за кордоном, розробка спільних навчальних програм з іноземними навчальними закладами. Цільовою аудиторією дистанційних навчальних центрів можуть бути громадяни України, які тимчасово або постійно навчаються або працюють за кордоном, особи, які проживають у географічно віддалених від ВНЗ населених пунктах, особи з особливими потребами та особи, які спроможні самостійно або прискорено опанувати навчальні програми.

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад Міжрегіональна академія управління персоналом» розвиває інноваційні проекти, які стосуються надання освітніх послуг за кордоном через закордонні навчально-консультаційні центри відкритої освіти: Вірменський, Балканський, Камчатський, Лісабонський, Лодзинський, Мадридський, Молдавський, Празький, Грузинський, Руставський, Тираспольський, Урало-Сибірське представництво.

Принципово важливо, що закордонні центри відкритої освіти спеціалізуються на навчанні за українськими освітніми стандартами, тобто за європейськими стандартами, оскільки з 2005 року Україна стала учасницею Болонської конвенції, яка передбачає взаємне визнання дипломів про вищу освіту. В країнах Європи МАУП спеціалізується на навчанні трудових мігрантів з України та з інших країн СНД, особливо багато студентів із Західної України [2]. Важливо зазначити, що більшість лекцій читаються українською мовою, і цим академія продовжує традиції

Українського вільного університету в Празі, який діяв в міжвоєнний період, і діє зараз у Мюнхені.

МАУП одним з найперших почав впроваджувати дистанційне навчання (телекомунікаційне навчання). Вперше в Україні почала працювати система дистанційної освіти через мережу супутникового зв'язку (Телеуніверситет). Діяльність Телеуніверситету передбачає мовлення на філії та інститути Академії. У корпоративній мережі більше 40 регіональних підрозділів. Перевагами дистанційного Інтернет-навчання, порівняно з традиційними формами надання освітніх послуг, є гнучкість, коли студенти мають можливість навчатися у зручний для себе час та у зручному місці і паралельно з навчальним процесом займатися професійною діяльністю.

Телекомунікаційне навчання – це двосторонній дистанційний зв'язок між викладачами, які викладають курси, і студентами. До проведення занять у режимі відеоконференції залучаються досвідчені фахівці відповідних галузей, видатні науковці та практики, які викладають курси з найбільш актуальних дисциплін навчального плану.

Дистанційна освіта - це освіта, яку людина може здобувати протягом усього життя. Безперервність освіти зумовлена розвитком науково-технічного процесу, зміною вимог до працівників.

Згідно статистиці дистанційного навчання за кордоном, більшість студентів – це люди, які вже мають певний професійний досвід і хочуть його поглибити без відриву від виробництва. Але останнім часом, із розвитком технологій дистанційного навчання, не лише друга, а й перша освіта за допомогою Інтернет стає доступною і все більш популярною.

Дистанційна освіта - це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання (Концепція).

Серед найбільш часто використовуваних термінів, що відносяться до дистанційного навчання, можна назвати наступні: кореспондентна освіта,

домашнє навчання, самостійне навчання, зовнішнє навчання, безперервне навчання, дистанційне навчання, навчання з опорою на технічні засоби, або опосередковане навчання, відкрите навчання, відкритий доступ, гнучке і розподілене навчання.

Під дистанційним навчанням відповідно до п. 1.2 «Положення про дистанційне навчання» від 23 квітня 2013 р. розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Завданням дистанційного навчання є забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей.

Дистанційне навчання від традиційних форм відрізняють наступні риси: гнучкість, модульність, паралельність, охоплення, технологічність, соціальна рівність, нова роль викладача.

Дистанційне навчання (дистанційна освіта) - це можливість:

- пройти навчання без відриву від виробництва, тобто не витрачаючи час і кошти на поїздки, не покидаючи основного місця роботи;
- навчатись у зручний для себе час, у зручному місці;
- застосовувати отриманні знання на практиці;
- отримувати консультації та брати участь в обговоренні питань в процесі навчання, в режимі on-line;
- підвищити творчий та інтелектуальний потенціал за рахунок самоорганізації, прагнення до знань, уміння самостійно приймати відповідальні рішення;

Відповідно до статті 9 Закону України «Про загальну середню освіту» [4], статті 12 Закону України «Про професійно-технічну освіту» [5], статті 42 Закону України «Про вищу освіту» [6], навчання, може здійснюватися за дистанційною формою у:

- загальноосвітніх навчальних закладах;
- професійно-технічних навчальних закладах;
- вищих навчальних закладах;
- закладах післядипломної освіти або структурних підрозділах вищих навчальних закладів, наукових і освітньо-наукових установ, що здійснюють післядипломну освіту.

Нормативно-правове регулювання дистанційної освіти у ВНЗ України за дистанційною формою навчання здійснюється відповідно до Конституції України (статті 41, 54), Цивільного кодексу України (статті 418-448), Закону України «Про вищу освіту» від 01.07. 2014 р. (стаття 49), Закону України „Про Національну програму інформатизації від 04.02.1998 р., Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р., «Про інформацію» від 02.10.1992 р., Постанови Кабінету Міністрів України „Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір” від 27.12.2001 р., Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої

освіти» від 29.04.2015 р. № 266, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» від 30.12.2015 р. № 1187, Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 р. № 928/2000, «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» затвердженої постановою Міністерством освіти і науки України 20.12.2000 р., «Положення про дистанційне навчання» (наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466), «Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової і організаційної роботи педагогічних і науково - педагогічних працівників вищих навчальних закладів» (наказ Міністерства освіти і науки України від 07.08.2002 р. № 450), «Щодо Рекомендації про порядок і створення, організацію і роботу державної екзаменаційної (кваліфікаційної) комісії у вищих навчальних закладах України» (лист Міністерства освіти і науки України від 29.12.1993 р. № 83-5/1259), «Про затвердження Примірного статуту вищого навчального закладу» (наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.03. № 60 р.), «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.1993 р. № 93), «Про затвердження Положення про порядок переведення, відрахування та поновлення студентів вищих навчальних закладів освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 15.07.1996 р. № 245), «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямами і спеціальностями» (наказ Міністерства освіти і науки України від 30.10.2013 р. № 1518, «Про затвердження Положення про академічні

відпустки та повторне навчання у вищих закладах освіти» (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 06.06.1996 р. № 191/153).

Навчатися дистанційно можуть особи, які здатні і мають можливість отримувати знання та виконувати навчальний план за допомогою дистанційних освітніх технологій, Інтернету, а також використання інших видів комунікаційних засобів.

Навчальний процес за дистанційною формою навчання здійснюється у таких формах: самостійна робота; навчальні заняття; практична підготовка; контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять за дистанційною формою навчання є: лекція, семінар, урок, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації та інші.

Лекція, консультація, семінар, урок проводяться зі студентами (учнями, слухачами) дистанційно у синхронному або асинхронному режимі відповідно до навчального плану.

Отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб'єктами дистанційного навчання під час навчальних занять, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації у синхронному або асинхронному режимі.

Практичне заняття, яке передбачає виконання практичних (контрольних) робіт, відбувається дистанційно в асинхронному режимі. Окремі практичні завдання можуть виконуватись у синхронному режимі, що визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Лабораторне заняття проводиться очно у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях або дистанційно з використанням відповідних віртуальних тренажерів і лабораторій.

До інших видів навчальних занять при здійсненні навчального процесу можуть відноситись ділові ігри, виконання проектів у групах тощо. Ці види навчальних занять можуть проводитись очно або дистанційно у

синхронному або асинхронному режимі, що визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Практична підготовка студентів (учнів, слухачів), які навчаються за дистанційною формою навчання, проводиться за окремо затвердженою навчальним закладом програмою.

Контрольні заходи з навчальної дисципліни (предмета) при здійсненні підготовки фахівців за дистанційною формою навчання у ВНЗ включають проміжний (тематичний, модульний), підсумковий та інші визначені ВНЗ контролі знань, умінь та навичок, набутих студентом у процесі навчання.

Усі контрольні заходи у ВНЗ можуть здійснюватись відповідно до рішення навчального закладу дистанційно з використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема відеоконференцзв'язку за умови забезпечення аутентифікації того, хто навчається, або очно.

Державна атестація при підготовці фахівців за дистанційною формою навчання здійснюється державною екзаменаційною комісією згідно з статтею 7 Закону України «Про вищу освіту» [6].

Впровадження дистанційного навчання в українських вищих навчальних закладах, у тому числі в їх іноземних представництвах дозволить здобувати українську освіту всім бажаючим, зменшить кількість українських студентів, які навчаються в іноземних вузах, сприяє збереженню зв'язку з батьківщиною, та кращій адаптації в разі реєміграції.

Список використаної літератури:

1. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? / Єгор Стадний, Олександра Слободян - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/>
2. Піляєв І. МАУП надає освіту міжнародного рівня / Ігор Піляєв // Персонал. 2009. - № 39(341). – 30 вересня-6 жовтня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net>
3. Положення про дистанційне навчання, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
4. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р. № 651-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 28. – Ст. 230
5. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – № 32. – Ст. 215.

6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 37–38. – Ст. 16–27.

Mangora Vladimir

FEATURES OF DISTANCE EDUCATION AT THE MODERN STAGE

In the article, based on the analysis of the leading pedagogical experience, the problems of application for the distance educational process are analyzed. The advantages and disadvantages of the usage of distance education are highlighted.

Key words: education, educational technologies, distance education.

-----***-----

*Мазур І.В., доцент
кафедри всесвітньої історії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат історичних наук*

*Ніколіна І.І., доцент
кафедри всесвітньої історії
ВДПУ ім. М. Коцюбинського,
кандидат історичних наук*

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджуються окремі аспекти формування політичних еліт у період незалежності України, їх розвиток, становлення та особливості трансформації, участь їх у процесах державотворення і зміцненні сучасного українського суспільства.

Ключові слова: еліта, політична еліта, політико-управлінська еліта, політична номенклатура, механізми впливу, політична система

Проблема політичної еліти в українському суспільстві була, є і буде актуальною. Ця тематика завжди приваблювала як науковців, так і політиків найвищого рангу. Проте виникало багато питань щодо місії та візії політичної еліти у ході формування інформаційного суспільства, її завдань та стабілізації нашого суспільства, особливо у період трансформації. Власне, процеси кін. 80-90-х рр. ХХ ст. проілюстрували боротьбу номенклатури і неономенклатури. Адже з проголошенням Акта державності 24 серпня 1991 року гостро постала проблема “чи є взагалі в Україні політична еліта?”, “чи є та група національно свідомої верстви українського народу, що здатна управляти державою в інтересах демократії?”

Значна частина аналітиків та українських політологів прийшла до висновку, що політична еліта у нашій країні ще тільки починає формуватись. Праці таких відомих політологів, як Г.Моски, В.Парето та

інших представників “теорії еліт” на цей період залишалися невідомими, їх не було опубліковано ні українською, ні російською мовами. І тому лише умовно можна було поділити формування еліти за допомогою функцій, які вони виконували. До цих умовно-елітних груп належать ті, кого можна назвати “протоелітою” (лідери громадських організацій, парламентські групи, урядовці, лідери промислово-фінансових груп, банків). Етап формування нової еліти поділяється на псевдоеліту і постеліту. До псевдоеліти належить частина депутатів, випадкових у політиці осіб, а постеліта (значна частина старої еліти, що зберігає свої позиції у рудиментарних суспільних інститутах: лідери старих одержавлених профспілок, лідери старих жіночих та дитячих організацій). Звідси й випливає, що до усталеної елітної групи зараховуємо вчених, митців, відомих журналістів, лікарів, вчителів, тобто тих, чий громадський авторитет залишається високим незалежно від суспільних змін. Взагалі, зважаючи на доволі абстрактний характер поняття “еліта”, вчені пропонують й інші поняття, які фіксують певний аспект, характеристику людей, що належать до владних груп [4, с. 33].

Саме від груп, у чиїх руках влада, залежить тип переходу та успіхи трансформацій старого ладу в новий. В Україні трансформація відбувається через “вростання” старих еліт (партійної номенклатури і “червоного” директорату) у нові відносини при невирішеності проблеми передавання влади (хоч би тимчасової) в руки нових політичних сил, за несформованості останніх і чим далі, тим більше їхньої розпорошеності поміж різних партій і груп інтересів. Причиною нереконструкторської поведінки владної еліти в Україні була саме якість еліти, її склад, її орієнтації. Саме на відповідальність еліти покладено той обов'язок, що дає новий поштовх до втілення нових рішень і відновлення політичної системи.

Мета і завдання дослідження: з'ясувати важливість політичної еліти в українському суспільстві у період трансформації, її інтеграційний чинник в

стабілізації країни, зокрема. Наукова новизна дослідження полягає у спробі розглянути формування політичної еліти через призму методу політичного аналізу. Як зауважують політологи Б.Кухта, Н.Теплоухова, "еліта – це завжди кращі, ініціативніші, тобто – меншість. Елітне середовище мусить бути відкрите для оновлення, якщо ж процес просування знизу догори припиняється, тоді еліта костеніє, наступає її ерозія і дане середовище втрачає свої позиції" [3, с. 99].

Це означає, що залучення найдостойніших осіб суспільства веде до своєрідного відродження системи ідей, Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 20, 2008 69 моральних цінностей. Незалежно від соціально-політичної системи суспільство ділиться на два клани – панівний “політичний клас”, який є меншістю, організовує, керує державою, користується певними привілеями, і клас, яким керують, – неорганізована більшість. Гарантом політичної стабільності всередині і поза межами держави є своєрідне переміщення еліти. У сучасному українському державотворенні еліті належить особлива роль, місце і призначення у формуванні стабілізаційних механізмів. Мабуть, найскладніше питання у сучасній Україні – це наявність національної еліти. Посткомуністичне суспільство однаково потребує як кваліфікованої еліти, здатної наслідувати владні структури, забезпечуючи вирішення стратегічних завдань національного розвитку, так і справжньої, духовно зрілої інтелігенції. Кризовий стан з формуванням, підготовкою останньої – одна з найбільш важких проблем нашої нинішньої культури.

Своєрідне трактування елітизму подає С.Рябов – “погляд на політику й на суспільство, згідно з яким вони завжди й неухильно перебувають під впливом правлячої меншості (“еліти”), яка ухвалює найважливіші загальні рішення і зосереджує владу у своїх руках” [6, с. 83].

Власне, 1990–1995 рр. умовно можна назвати першим етапом, коли до вищих ешелонів влади української держави здійснили різкий перехід багато людей з лав контреліти радянських часів. Серед них було чимало

представників творчої та наукової інтелігенції. Проте з плином часу більшість з них втрачали свої посади. Злетіти на вершину влади у переломний час виявилось значно легше ніж утримати владу. Інші ж не змогли реалізувати тих ідей та гасел, які підняли їх до вершини, й вони інкорпоровалися у нову систему елітних відносин. Насправді цей процес значно складніший, не треба забувати, що у політико-ідеологічному плані лідерство належить новим політичним силам суспільства. У цьому плані і відбулась інкорпорація саме нової еліти з колишньої номенклатури, яка запозичила гасла націонал-демократів. Щодо організаційно-управлінських методів, стилю роботи і публічної поведінки, організації приватного життя, різноманітних посадових привілеїв, то нова еліта перейняла це від старої без змін. Другий етап, що займає хронометричні рамки від 1995 р. і триває донині – це владарювання неономенклатурного чиновництва, для якого характерні клановість управління власністю і клановість утримання державної влади, непрофесіоналізм, психологія “тимчасовості” [4, с.36].

Ще однією характерною відмінною рисою української правлячої еліти, що відрізняє її від європейської політики, є малий відсоток жінок в урядових структурах. Так, в останніх трьох урядах була мала кількість жінок, що свідчить про гендерну нерівність керівного апарату, адже не було й жінок серед голів обласних держадміністрацій, лише у 1997 р. на 690 урядовців припадало 33 місця, що зайняли жінки. Питання жінки і політики довгим часом залишилось малодослідженим фактом і взагалі партійні списки були складені лише з представниками чоловічої статі, а представниці жіночої статі залишались десь далеко в останніх рядах. Звичайно, не можна вважати, що в Україні наявна дискримінація, але вибори і жіноча активність є ще вагомим чинником для збільшення політичної активності кампаніях як на місцевому, регіональному, так і на національному рівнях. І це мало відображення у попередніх виборчих кампаніях ще з 1991 р, коли на загальноукраїнській рівень вийшли лише дві колоритні особи – Н. Вітренко і Ю. Тимошенко, які вже до 1998 року

стали вагомими фігурами в українській політиці. Цей факт свідчить про те, що жінки, які прийшли із бізнесу, мали підґрунтя для втілення своїх програм і політичних гасел. Також варто зазначити, що частка жінок у парламенті України скоротилася на 2 %, якщо у Верховній Раді України чотирнадцятого скликання вона становила 7 %, то нині становить 5% від загальної кількості депутатського складу. Не дуже втішною була й картина виборів 2006–2007 рр., коли жінки становили ще менший відсоток, ніж у попередні роки. Через те, що заміни еліт не відбулося ні на початку, ні під час переходу, політичній системі України притаманні, поряд з демократичними ознаками, риси, що характерні для олігархічних та інших недемократичних режимів. Це правовий нігілізм найвищих посадових осіб, надмірний вплив бюрократії на економіку і політику, байдужість до потреб та інтересів пересічного громадянина [5, с. 28].

Варіант відповіді 2000 р.

1. Байдужість влади до проблем простої людини
2. Матеріальне зубожіння значних верств населення
3. Повільний хід реформ в Україні
4. Все більше розшарування на багатих і бідних
5. Корупція на владному рівні

Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 20, 2008 До першої п'ятірки найгостріших проблем потрапили три питання, які так чи інакше стосуються бідності як наслідку врядування теперішнього правлячого класу: байдужість влади до проблем простої людини, зубожіння значних верств населення та проблема все більшої соціальної нерівності. Саме тому, що теперішня українська еліта об'єктивно не зацікавлена у радикальних змінах і справжніх реформах, суспільна трансформація в Україні має суперечливий, непослідовний характер Хоча цей час приніс цілу низку суперечок між неузаконеним новим та юридично і морально вимираючим старим, зіткненнями різних світоглядних прагнень, групових та корпоративних домагань, проте й у

добу соціально-політичної невизначеності певна “дезорганізована організація” суспільства не зникає, життя й надалі триває.

Образ трансформованого суспільно-політичного ладу якраз і залежить від процесів, які тільки й утримують суспільство від остаточного саморуйнування, правового “безмежжя”, безладдя та хаосу в перехідний період, та які визначають майбутню соціально-культурну форму: це процеси легітимізації. Аналіз шляхів становлення політичного режиму у посткомуністичних умовах України та країн Центрально-Східної Європи вказує на головну закономірність цієї легітимації. У разі кризи легітимності, яка провокує дестабілізаційні процеси у внутрішній системі, проходить політичне утвердження владних осіб та інститутів влади, які не стільки шукають для суспільства підґрунтя власної легітимації – природну систему базових цінностей, скільки щоразу намагаються авторитарно створити її “під себе”. Йдеться про стійкий комуністичний застій посткомуністичної влади – знову й знову відтворювати (наскільки це дозволить час та реальні зміни, що відбулися) неототалітарні форми самолегітимації [1, с.8].

Подолати цю згубну штучність, а то й примарність політичної організації пострадянського суспільства можна лише на єдиному шляху справді демократичного процесу легітимації. Це означає творення таких політичних умов, за яких максимально природно, поза адміністративним тиском, командним нав’язуванням та культурним примусом відбудовується легітимаційна основа української держави – нова колективна ідентичність. Як зауважив В. Денисенко, формування української державності і всієї пов’язаної з нею системи політичних, соціальних, економічних, моральних та інших основ – це, звичайно, власний шлях, власна доля, власний вибір через пошук узагальненої історією власної структури координат самовизначеності. Отже, є сенс, досліджуючи особливості тих самих перехідних процесів в Українській державі на сучасному етапі, звернутися до аналізу загальних принципів, які

визначили кроки, форму та зміст сучасної демократії західного типу [2, с.8].

На нашу думку - творення політичної еліти у ході державотворення – це перспективний процес легітимації. Українська політична теорія, так само, як і українська національна держава, набула якісно нових ознак. Отже, необхідно розрізнити трансформацію як особливий стан суспільства, що перебуває у ході модифікації його структури, що постійно змінюється, й у період трансформаційної кризи. Найістотніші зміни відбуваються у соціокультурній сфері: у нормах, цінностях, уявленнях. Соціокультурна, економічна та політична сфери розвиваються за своїм сценаріями, логікою. Вони опосередковано взаємопов'язані, будучи одне для одного середовищем змін.

Відзначимо, що роль та місія сучасної політичної еліти, національної ідеї та національної ідентичності української нації були важливим індикатором державотворення України починаючи з кінця 1980-х років. Значну увагу у трансформації українського суспільства приділено історичній спадщині комуністичного минулого. Йдеться про стійкий комуністичний застій посткомуністичної влади – знову й знову відтворювати (наскільки це дасть змогу час та реальні зміни, що відбулися) неототалітарні форми самолегітимації.

Подолати цю згубну штучність, а то й примарність політичної організації пострадянського суспільства можна лише на єдиному шляху справді демократичного процесу легітимації. Це означає творення таких політичних умов, за яких максимально природно, поза адміністративним тиском, командним нав'язуванням та культурним примусом, налагоджується легітимаційна основа української держави – нова групова ідентичність творення політичної нації, державотворення загалом, що і є перспективним процесом легітимації.

Список використаної літератури:

1. Бистрицький Є. Політична філософія посткомунізму: горизонти методології // Політична думка. – 1995. – № 1. – С. 3–8.
2. Денисенко В. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях нового часу європейської історії. – Львів, 1997. – 274 с.
3. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідерство. – Львів, 1995. – 199 с. 4. Наумкіна С., Козловська Л. Аналіз розвитку української політичної еліти у 1994– 1999 роках // Нова політика. – 1999. – № 6. – С. 33–37.
5. Політичні режими сучасності та перехід до демократії / С.А. Давимука, А.Ф. Колодій та ін. – Л., 1999. – 166 с.
6. Рябов С. Політологія: словник понять і термінів. – К., 2001, – С.8.

Inna Mazur, Inna Nikolina

POLITICAL ELITE IN THE CONTEXT OF FORMATION OF INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE

The article examines some aspects about the formation of political elites during the period of independence, their development, formation and peculiarities of transformation, their participation in the processes of state building and strengthening of the modern Ukrainian society.

Key words: elite, political elite, political and management elite, political nomenclature, mechanisms of influence, political system.

-----***-----

*Остапець А.С.
студентка ФІЕП,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ПРАВОВІ ЗАСОБИ БОРОТЬБИ З АКАДЕМІЧНИМ ПЛАГІАТОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті на основі аналізу законодавства України, інтернет-ресурсів досліджуються питання засобів боротьби з академічним плагіатом. Визначено проблеми та перспективи діяльності у даній сфері.

Ключові слова: плагіат, інформація, програмні продукти, закон, відповідальність.

В теперішній час особливо активізувалося обговорення проблеми академічного плагіату й окремих науковців-плагіаторів. Відповідно до п.3. ст. 32. Закону України «Про вищу освіту», на вищі навчальні заклади покладено обов'язок “вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності”. Згідно з цим законом будь-які навчально-дослідні роботи мають проходити перевірку на виявлення плагіату. Експертами було проаналізовано близько 40 програм, які дозволяють встановити текстові запозичення у дослідженнях, але жоден з цих ресурсів не задовольняє систему на 100 % [1]. Аби перевірити достовірність онлайн-ресурсів, потребу введення такого закону та правильність роботи системи, потрібно провести аналіз, який допоможе у вирішенні питання щодо проблем та перспектив боротьби з академічним плагіатом.

В умовах інформаційного суспільства однією із проблем, які викликають інтерес, є загострення проблеми привласнення авторства. Цим негативним проявам сприяють збільшення обсягу інформації, правова нерегульованість цифрового простору, а у транзитивних державах, до

яких належить Україна, також деградація науково-освітньої галузі та криза моралі.

З появою законодавства про захист авторства потрібно говорити про встановлення певного розподілу між плагіатом і авторським правом, які до того були практично не розмежовані.

Сучасне поняття авторського права не має єдиного загального визначення. Бернська конвенція передбачає презумпцію авторства (автором вважається той, чиє ім'я вказано на обкладинці книжки за відсутності доказів зворотного), але не надає його дефініції, оскільки діє за принципом національного режиму охорони авторського права.

Поруч з авторським правом юридичного наповнення набуло і поняття «плагіат» в його сучасному розумінні. Зокрема, Британська енциклопедія визначає плагіат як дію, в ході якої те, що написано іншою особою, видається за своє власне. Проте, вказується на відсутність ознак плагіату, якщо повторені думки викладені іншими словами або якщо доведено, що аналогічне висловлення спало комусь на думку незалежно.

Академічний плагіат, будучи різновидом плагіату як такого, має деякі особливості. Його головною ознакою є функціонування в академічній, тобто науково-освітній сфері. Звідси впливають інші його характеристики і параметри. Передусім, слід зазначити, що освіта і наука не можуть існувати та розвиватися без постійного освоєння наукової спадщини. Що стосується навчальної сфери, то тут знайомство студентів зі здобутками науковців є ключовою складовою та невід'ємним атрибутом освіти. У науковій діяльності дослідник теж керується не тільки вільним польотом своєї фантазії. Кожне якісне дослідження базується на ретельно опрацьованому науковому доробку попередників. Отже, необхідність запозичень певною мірою міститься у самій природі наукового пізнання.

У зв'язку із поширенням текстових запозичень та боротьбою з академічним плагіатом Міністерством освіти та науки України було

введено ряд законів, які допоможуть врегулювати посягання на авторське право та створення власних навчально-дослідних робіт [2].

Розглянемо основні закони, які підтверджують факт плагіату в університетах України.

Закон «Про вищу освіту» у ст. 69 називає академічним плагіатом оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

Деякі університети затверджують власні Положення про запобігання академічному плагіату, за якими, як стверджується, можуть відрахувати з вищого навчального закладу. Проте у ст. 46 Закону «Про вищу освіту» відсутня така підстава для відрахування як плагіат. Згідно з п. 6 цієї статті відрахувати можуть у випадках, передбачених законом. Не підзаконним актом – постановою, наказом чи положенням. А тим паче – не локальними Положеннями університету.

Проте у ст. 6 Закону «Про вищу освіту» встановлені суворі санкції для тих, хто захищає наукові роботи чи дисертації. Якщо в роботі виявили плагіат, то можуть скасувати рішення спеціалізованої вченої ради про присвоєння наукового ступеня й видачу відповідного диплома. Усіх учасників процесу (голову та членів вченої ради, офіційних опонентів, які дали позитивні висновки) позбавляють права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на 2 роки. Університет на цілий рік втрачає право створювати такі ради.

Для студентів законодавчо не встановлена відповідальність за плагіат у курсових і рефератах. Тільки коли студент завдав матеріальної шкоди авторові, а останній звернувся до суду. Але така шкода, згідно з ч. 1 ст. 176 Кримінального кодексу, повинна перевищувати неоподатковуваний мінімум доходів громадян у 20 і більше разів. У Кримінальному кодексі неоподатковуваний мінімум, якщо він не стосується покарання за злочин, дорівнює сумі податкової соціальної пільги [3].

Наразі зупинимося на виявленні плагіату у студентських роботах під час написання навчально-дослідних завдань, рефератів, курсових. В Україні Міністерством освіти запроваджують національний репозитарій академічних текстів, куди будуть завантажуватися всі студентські роботи, які будуть доступні для антиплагіатної перевірки.

Для порівняння були обрані онлайн-сервіси для виявлення плагіату, які знаходяться у вільному доступі:

1. **CONTENT-WATCH** <http://www.content-watch.ru/text/>
2. **TEXT.RU** <http://text.ru>
3. **UNPLAG** (компанії ТОВ «Антиплагіат») <https://ua.unplag.com/>
4. **PLAGIARISMA** <http://plagiarisma.ru/>

Для порівняння було використано програмне забезпечення «**ЕТХТ Антиплагіат**», за допомогою якого було здійснено пакетну перевірку на плагіат. Для прикладу було взято статтю, яка складалася з уривків різних робіт, отриманих з Інтернет-джерел та статтю, написану власноруч без використання допоміжних ресурсів.

Результати дослідження такі:

Онлайн-сервіс CONTENT-WATCH <http://www.content-watch.ru/text/>

Скопійована стаття - унікальність тексту 10 %

Авторська стаття – унікальність тексту 100 %

Онлайн-сервіс TEXT.RU <http://text.ru>

Скопійована стаття – унікальність тексту 0,39%

Авторська стаття – унікальність тексту 100%

Онлайн-сервіс UNPLAG (компанії ТОВ «Антиплагіат»)

Скопійована стаття – унікальність тексту 0,49%

Авторська стаття – унікальність тексту 100%

Онлайн-сервіс PLAGIARISMA <http://plagiarisma.ru/>

Скопійована стаття – унікальність тексту 0%

Авторська стаття - унікальність тексту 70 %

Програма ETXT Антиплагіат

Скопійована стаття – унікальність тексту 1 %

Авторська стаття – унікальність тексту 95 % [4].

Під час оцінювання скопійованого тексту найменш точним виявився ресурс **CONTENT-WATCH**, інші ресурси показали 0-1% унікальності тексту, що було близьким до результатів програми **ETXT Антиплагіат**. При перевірці авторського тексту **онлайн-сервіс PLAGIARISMA** виявив 70 % унікальності, у порівнянні з 95 %, які вказала програма **ETXT Антиплагіат**. Інші сервіси не виявили плагіату взагалі.

Отже, найбільш точним був онлайн-сервіс **PLAGIARISMA**, його результати були найближчими до програми **ETXT Антиплагіат**. Проте варто відзначити сервіс **TEXT.RU**, який є доволі точним та зручним у використанні, а також має корисні додаткові можливості, такі як: перевірка орфографії та виявлення повторів у тексті [5].

Це дослідження показало, що студент може самостійно перевіряти свою роботу на виявлення плагіату в онлайн-ресурсах, адже їх точність співпадає з перевіркою роботи потужного програмного забезпечення, яким зазвичай користуються університети. Варто зазначити, що навіть якщо робота повністю написана власноруч, це не виключає можливості виявлення плагіату, адже, як вказано раніше, кожне якісне дослідження базується на ретельно опрацьованому науковому доробку попередників [6].

Таким чином, постійне збільшення текстової інформації у вигляді книг, статей, поширення інформації в мережі Інтернет тощо, вказує на те, що в боротьбі з плагіатом необхідні спеціальні програмні продукти, які зможуть порівнювати твори авторів, значно скоротять затрачений час на проведення експертизи працівниками освіти та заберуть людський фактор у перевірці на виявлення плагіату.

Список використаної літератури:

1. Academic Plagiarism – Режим доступу: <http://www.academicplagiarism.com/> – Заголовок з екрану.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» // Законодавство України про охорону інтелектуальної власності. За станом на 25 червня 2007 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. видав-во, 2007.

3. Капіца Ю., Рассомахіна О., Шахбазян К. Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав в Інтернеті // Інтелектуальна власність. – № 4. – 2012. – С. 13–24.

4. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті – К.: Школа, 2004.

5. Плагіат: неприємна випадковість чи злий намір? // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 1. – 2012. – С. 56–62.

6. Порало І.В. Інтелектуальний капітал України у полоні плагіату // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – № 4. – 2009. – С. 89–97.

Ostapets Anastasia

**LEGAL MEASURES IN FIGHT WITH AN ACADEMIC PLAGIAT:
PROBLEMS AND PROSPECTS**

In the article on the basis of analysis of the legislation of Ukraine and Internet resources, the questions of the means of combating academic plagiarism are investigated. The problems and prospects of activity in this area are determined.

Keywords: plagiarism, information, software products, law, responsibility.

-----***-----

*Пономарьова А.М.,
студентка ФІЕП,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ОФІЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ

У статті аналізується зміст та характеристики офіційного документа як можливого предмета злочину.

Ключові слова: документ, злочин, предмет злочину.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається підвищення ролі документообігу, тому важливим є не тільки регулювання відносин, які виникають з приводу створення та обігу документів у суспільстві, а й їх кримінально-правова охорона.

Проблемою захисту суспільних відносин, предметом яких виступають документи, в Україні останніми роками займались Ю.П. Дзюба, І.М. Осика, Н.М. Парасюк, Н.О. Тімошенко, С.С. Тучков.

Офіційний документ як предмет злочину, передбаченого ст. 358 КК України, – це документ, що містить зафіксовану на будь-якому матеріальному носії інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища чи факти, які породили чи здатні породити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи – докази у правозастосовній діяльності, що складається, видається чи посвідчується повноважною (компетентною) особою органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, які здійснюють незалежну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, визнаються самозайнятими особами, яким законом надане право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити [4].

На думку Ю.П. Дзюби, під документом слід розуміти предмет встановленої форми як у матеріально-речовинному, так і в електронному вигляді, на паперовому, електронному або іншому носіїві (пластику, металі), який містить інформацію, що засвідчує (підтверджує) факти, які мають юридичне значення [2, с. 13].

Предметом злочину, склад якого передбачений ст. 358 КК України, мають визнаватися також копії документів, засвідчені і видані у встановленому законом порядку. Копія – це документ, що містить інформацію, ідентичну до інформації на документі, виданому та оформленому у відповідності до вимог законодавства України, і з яким законодавство пов’язує виникнення, зміну чи припинення прав та обов’язків осіб, зазначених у цьому документі (оригіналі) [1, с. 120].

У ч. 3 ст. 358 КК передбачена кримінальна відповідальність за використання завідомо підробленого документа. Використання завідомо підробленого документа є закінченим злочином з моменту, коли документ пред’явлено або подано винним незалежно від того, чи вдалося йому досягти поставленої мети. Наступне безперервне або періодичне користування тими і іншими правами на підставі раніше поданого або пред’явленого документа не перетворює злочин, передбачений ч. 3 ст. 358, у триваючий або продовжуваний. [5, с.267].

Також, слід враховувати досвід, отриманий під час аналізу законодавства Європейських держав. Наприклад, Кримінальний кодекс Голландії, що є одним з найстаріших кодифікованих кримінальних законів в світі, оскільки був прийнятий ще в ХІХ ст. містить розділ ХІІ «Виготовлення документів», в якому ч.1 ст. 226 КК Голландії передбачає, що особа, винна в підробці документів, підлягає строку тюремного ув’язнення не більше ніж сім років. Також слід звернути увагу на досконалу законодавчу техніку, оскільки диспозиція ч. 1 ст. 226 КК Голландії містить вичерпний перелік документів, за виготовлення яких встановлена кримінальна відповідальність. КК Швеції в ст. 3 гл. 14

свідчить, що злочин, передбачений в ст. 1 гл. 4 («Про злочини, пов'язані з фальсифікацією»), розглядається як тяжкий у випадку, якщо предметом злочину виступають важливий державний архівний документ або документ особливої важливості у сфері торгівлі, такі як, наприклад, митна застава, акція або застава, або діяння на інших підставах було особливо шкідливим за своїм характером [2, с. 219-222].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити: науці кримінального права бракує ґрунтовних досліджень, аналізу та напрацювання відповідних заходів запобігання, присвячених поглибленому вивченню предметів окремих видів злочинів, зокрема документів як предметів злочинів, що може бути напрямком для подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Безпалько С. В. Документ як предмет злочину, передбаченого ст. 358 КК України / С. В. Безпалько // Право і суспільство. - 2011. - № 4. - С. 118-124.
2. Дзюба Ю.П. Кримінальна відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (аналіз складу злочину): автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю.П. Дзюба ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2008. —20 с.
3. Кашкаров, О. О. Аналіз кримінального законодавства деяких країн Європи, що встановлює кримінальну відповідальність у сфері обігу цінних паперів / Кашкаров О. О. // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – 2008 . – №2. – С. 218 – 223.
4. Кримінальний Кодекс України : від 01.01.2016 р., № 2341-III, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
5. Парасюк Н. М. Юридичний аналіз підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів за Кримінальним кодексом України / Н. М. Парасюк // Університетські наукові записки. - 2008. - № 3. - С. 262-268.

Ponomareva Anastasia

OFFICIAL DOCUMENT AS A SUBJECT OF CRIME

The article analyzes the content and characteristics of an official document as a possible crime subject.

Key words: document, crime, subject of crime.

*Фаліштинська А.Р.,
студентка ФІМ,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

РЕКЛАМА ЯК ЗАСІБ ЗАБРУДНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано особливості функціонування інформаційного середовища та його забруднення засобами реклами. На основі аналізу наявного матеріалу та проведеного соціологічного опитування визначено вплив реклами на поведінку людини, сформульовано пропозиції протидії негативному впливу реклами на інформаційне середовище.

Ключові слова: інформаційне середовище, ЗМІ, реклама, маніпулювання.

Перехід до інформаційного типу людської цивілізації на перший план логічно висуває поняття інформація, яка здатна відповідати вимогам часу високих технологій. Чимало засновників футуристичних концепцій наголошують на надзвичайно потужних потенційних можливостях сучасного суспільства. Зокрема, ще на початку ХХ ст. всесвітньо відомий винахідник Нікола Тесла зауважував: «Поширення цивілізації можна порівняти з вогнем, спочатку це слабка іскра, потім мерехтливий вогник, а згодом могутнє полум'я, наділене швидкістю і силою». Повною мірою можна погодитися із даним твердженням.

Однак, об'єктивний та всебічний аналіз особливостей функціонування та розвитку сучасного суспільства засвідчує, що існує також ряд перепон у даному процесі. Зокрема, значний обсяг інформації не дозволяє її легко та повноцінно сприймати. В сучасному світі основним місцем збереження та поширення інформації є мережа Інтернет, яка є справжньою інформаційною бомбою в руках невмілої людини. Використання людиною Інтернету можна порівняти зі споживанням їжі - коли людина споживає їжу належної якості та у відповідній кількості, вона приносить їй користь, коли споживає неправильно – то отримує шкоду.

В загальному потоці інформації особлива увага приділяється такій проблемі, як забруднення інформаційного середовища, яке найчастіше здійснюється за допомогою реклами. Особливої актуальності інформаційне забруднення набуло останнім часом: члени сучасного інформаційного суспільства постійно піддаються впливу лавини зайвої, найчастіше агресивної інформації. Завдяки інформації всі події світу миттєво стають загальновідомими і впливають на людину з усіх каналів масової інформації. Інформаційне забруднення відчувають й інші біологічні види. Також на нас впливають різноманітні фактори неспокою, які несуть інформаційне (сигнальне) навантаження: шум, світло та ін.

Дослідженню питань інформаційного середовища присвячені праці Арського Ю.М., Гіляревського Р.С., Блюменау Д.І., Мелюхіна І.С., Шрейдера Ю. А.

Зокрема, Арський Ю.М. та Гіляревський Р.С. дають визначення поняття «інформаційне середовище» як сфери діяльності суб'єктів, пов'язаної із створенням, перетворенням, споживанням інформації [1, с.207].

Практичне вивчення інформаційного середовища можливо на прикладі засобів масової інформації (друкованих та телевізійних), що взаємодіють із людьми. Структура інформації, яка надається засобам масової інформації, в ідеальному випадку повинна відображати потреби населення, а в реальному випадку відбувається практично навпаки – засоби масової інформації формують світогляд й інформаційні потреби населення, в чому і проявляється їх роль як найважливішого інструменту державного та регіонального управління. Засоби масової інформації як об'єкт дослідження зручні й тим, що вони містять різнорівневу інформацію, яку легко сегментувати для кожного видання, вони ж саме і створюють та удосконалюють інформаційне середовище [2].

Основними функціями інформаційного середовища є реалізація оперативного обміну інформацією та її зберігання в такій формі, яка

забезпечить подальше використання в процесі відтворення знань, тобто не тільки збереження примірника, а й ідентифікацію змісту.

Тому можна говорити про когнітивну функцію цього середовища, що сприяє перетворенню інформації в індивідуальне знання користувачів (цей складний процес не до кінця вивчений наукою), а останнього через створення користувачами текстів - в інформацію.

Також існують такі функції як, збір і реєстрація інформації, її зберігання, оброблення, актуалізація, що забезпечує підтримання інформації, а також обробка запитів користувачів. В інформаційному середовищі також відбувається видалення даних. Це необхідна стадія попередньої обробки даних і підготовки їх до завантаження в систему, особливо у випадках, коли використовується декілька джерел даних. Зазвичай вона включає процедури фільтрації даних, усунення неузгодженості, надмірності і різних помилок, заповнення пропусків, а також інші процедури, спрямовані на поліпшення якості даних. Перевірка достовірності даних - це змістовна процедура, яка дозволяє встановити, чи адекватно характеризують стан предметної області зібрані для введення в інформаційну систему інформаційні ресурси [3, с.45].

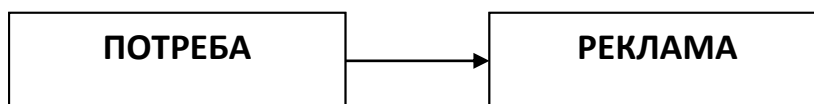
Основною перепорою функціонування інформаційного середовища є інформаційне забруднення. Зауважимо, що дане поняття введено до наукового обігу у 2003 р. засновником компанії «Nielsen Norman Group», Якобом Нельсоном (Jakob Nielsen). Під даним терміном він розумів засмічення інформаційних ресурсів непотрібними, невідповідними та низькоякісними даними. Поширення непотрібної та небажаної інформації може мати згубний ефект на діяльність людини. Воно вважається одним з негативних ефектів інформаційної революції [4, с.5].

В теперішній час інформаційне забруднення є значною проблемою, яка швидко поширюється. Більшість сучасних описів інформаційного забруднення стосується комп'ютерної інформації, як то електронна пошта (e-mail), миттєві повідомлення. Також зауважимо на перевантаженні

життєвого простору людини, громадського транспорту повідомленнями рекламного, розважального, інформаційного характеру; велика кількість білл-бордів, лайт-боксів, інших видів зовнішньої реклами.

За таких умов одним із пріоритетних завдань держави є гарантування інформаційної безпеки особи, яка характеризується захищеністю її психіки та свідомості від небезпечних інформаційних впливів; маніпулювання, дезінформування, образ, спонукування до самогубства тощо.

Реклама, кількість якої постійно зростає, негативно впливає на самопочуття мешканців міст, чинячи як пряму, так і опосередковану дію: шум (аудіо-реклами, СМС - оповіщення), світло (light boxes), зорове напруження (білборди заважають водіям). Різні види реклами мають різне призначення. Проте мета одна – продати якийсь товар чи послугу. Реклами здійснюють потужний вплив на свідомість людини. Наведемо приклад, який повною мірою ілюструє цю ситуацію: припустимо, що дружина попросила чоловіка придбати шампунь та не вказала, якої саме торгової марки. Існує висока ймовірність того, що чоловік із запропонованого асортименту обере саме той продукт, який бачив у рекламі (на телебаченні, в газеті, на флаєрі, в Інтернеті тощо). Схема має наступний вигляд:

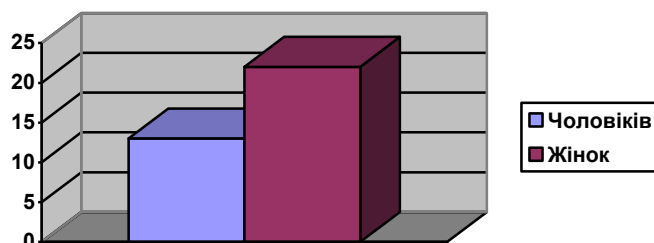

Також реклама може кодувати свідомість людини, спонукаючи її до діяння або бездіяння. Вдалим є вираз Мартті Ларні: Реклама - це засіб спонукати людей потребуватиме того, про що вони раніше не чули [5]. Наведемо приклад: припустимо, що дівчина побачила на телебаченні рекламу йогурту «Активія». У неї виникло бажання придбати йогурт. Відвідавши магазин - вона не буде довго думати і передивлятися увесь асортимент товарів, а придбає продукт саме торгівельної марки «Активія», оскільки її реклама викликала таке бажання. Схема має наступний вигляд:

Таким чином, представлені приклади яскраво ілюструють вплив реклами на людину. З одного боку він може бути позитивним (оскільки допомагає визначитися з вибором), з іншого – негативним. (оскільки може змусити людину придбати товар, який першочергово людина не потребувала).

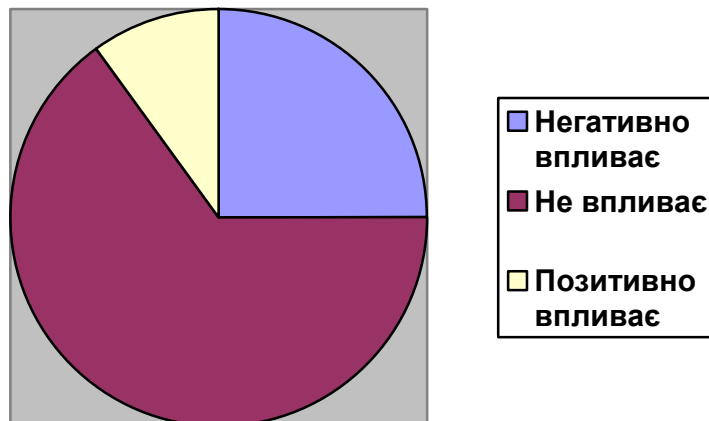
З метою визначення впливу реклами на людей нами було проведено соціологічне опитування, в якому взяли участь 35 респондентів різного віку та соціальної приналежності.

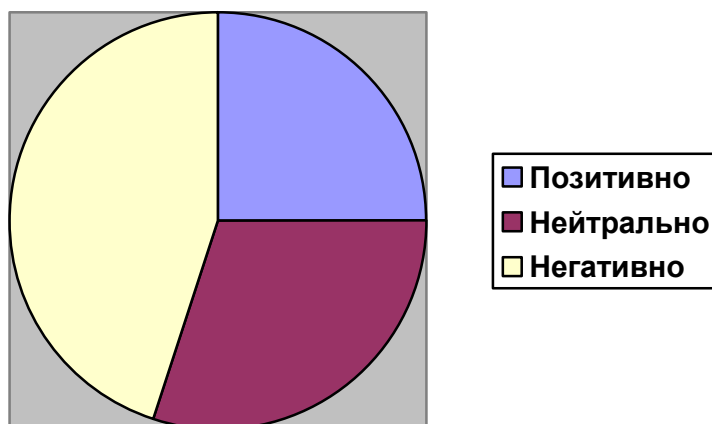
Проаналізуємо результати опитування:

1. Серед усіх опитаних респондентів вид реклами, який найбільше дратує – це Інтернет-реклама.
2. Серед опитаних чоловіків найбільше дратує реклама на телебаченні, жінок – інтернет реклама.
3. Респонденти обох статей виразили невдоволення використанню у рекламі аморальних підходів – рекламі засобів гігієни, особистих речей, алкоголю та ін.

4. На запитання щодо впливу реклами отримали наступні відповіді: 25% опитаних вважають, що реклама негативно впливає на особистість, 65% - не впливає, 10% - реклама впливає з позитивного боку.

5. На запитання щодо ставлення до реклами отримали наступні відповіді: 25% респондентів ставляться до реклами позитивно, 30% - нейтрально, а решта 45% - негативно.

Перегляд реклами у багатьох випадках викликає в людей негативні руйнівні емоції, підвищує їх роздратованість, виснажуючи нервову систему, що згубно впливає на здоров'я людини в цілому. Крім того, комерційна реклама здатна навіть вносити корективи в ціннісну орієнтацію людини – змінюючи напрямок від духовного до матеріального.

5. Абсолютна більшість опитаних зауважують на недостатній державній політиці у сфері регулювання реклами.

Зауважимо, що це дійсно є проблемою – оскільки на сьогодні в Україні цілісної системи державного управління рекламою. Не існує Концепції розвитку реклами не тільки на перспективу, але й на поточний момент. І як наслідок — відсутня державна програма розвитку національної реклами. Не створено чіткої системи управління рекламою з боку органів державної виконавчої влади.

Значна специфіка рекламної діяльності, як відомо, дуже часто супроводжується ілюзією щодо її нескладності: "на рекламі, як і на політиці, розуміються всі". Ця обставина тим більше вимагає обов'язкового залучення до числа розробників законопроектів професійних експертів з числа фахівців, які займаються рекламною діяльністю.

На жаль, дуже часто не враховується той факт, що реклама є частиною інформаційного простору. Нагадаємо, що право на отримання інформації є конституційним правом українського громадянина. Громадянське суспільство, як добре відомо, передбачає наявність свободи слова. Чому ж, в цьому разі, постійно робляться спроби обмежити «свободу економічного слова», тобто право товаровиробників на передачу інформації своїм цільовим аудиторіям. Нагадаємо також добре відомий факт, що в розвинених країнах рекламу називають «п'ятою владою».

Таким чином, реклама у інформаційному середовищі має неоднозначну оцінку. З одного боку, вона здатна локомотивом економічних процесів, з іншого боку - може стати засобом маніпуляції поведінки конкретної людини та людської спільноти в цілому. З метою зменшення негативних наслідків реклами у інформаційному середовищі варто запровадити більш суворий контроль держави за цією сферою. Зокрема, обмежити продукти реклами, визначити чіткі морально-нормативні вимоги до реклами, доцільні місця її розміщення. Також важливо навчитись захищатись від реклами. Здійснити це можна, насамперед, через підняття рівня свідомості та осмислену фільтрацію інформації.

Список використаної літератури:

1. Арский Ю. М., Гиляревский Р. С. Инфосфера: Информационные структуры, системы и процессы в науке и обществе [Текст] / Ю. М. Арский, Р. С. Гиляревский, И. С. Туров, А. И. Черный. — М : ВИНТИ, 1996. - 489 с.
2. Человек и информационная среда. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.congress2008.dialog21.ru/Doklady/16410.htm>
3. Шрейдер Ю. А. Информационные процессы и информационная среда [Текст] / Ю.А. Шрейдер. — СПб : Символ-Плюс, 2000. - 169 с.
4. Якоб Нильсен Веб-дизайн /Я.Нильсен. - СПб: Символ-Плюс, 2003. - 512 с
5. Мартті Ларні Цитати. Электронный ресурс – Режим доступа: https://ru.wikiquote.org/wiki/Мартті_Ларні.

Falishtynska Anastasia

ADVERTISING AS A TOOL FOR INFORMATION SPACE POLLUTION

The article analyzes the peculiarities of the information environment and its pollution by means of advertising. On the basis of available materials and the conducted social survey the influence of advertising on human behavior is found, proposals about counteracting negative impact of advertising on the information environment is formed.

Keywords: information environment, media, advertising, manipulation.

-----***-----

*Півень Т.О.,
студентка ФІМ,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

ДИТИНА ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття присвячена проблемі дитячої особистості у системі інтелектуальної власності. Акцентується увага на праві захисту результатів інтелектуальної діяльності неповнолітньою особою. На основі аналізу, узагальнення й систематизації окремих законодавчих актів зроблено висновок про роль та місце дитини у системі немайнових прав осіб.

Ключові слова: дитина, інтелектуальна власність, немайнові права, права дитини, суб'єкт права.

Проблема дитячої особистості, питання створення умов для її вільного, всебічного та гармонічного розвитку знаходилися, знаходяться та будуть знаходитись в центрі соціального, економічного та політичного курсу України, оскільки діти – це її майбутнє.

Інтелектуальна діяльність займає чи не найважливіше місце серед форм життєдіяльності дитини, тому надзвичайно важливим є дослідження ролі неповнолітнього індивіда у системі немайнових прав осіб. Також, варто зазначити, що даний вид діяльності належним чином сприяє розвитку дитячої особистості [1].

Важливу роль у конструюванні юридичної науки й формуванні правової культури людини та суспільства відіграє розуміння права. Адже раніше, ще за часів античності, панувало патерналістське уявлення дитинства, найбільш раннім варіантом якого була теорія батьківської влади. Відповідно до неї дитинство розглядалось як період перетворення неповнолітнього з об'єкта батьківської влади на людину - суб'єкта права. Дитина була позбавлена як прав, так і обов'язків, оскільки останні можна конструювати тільки відповідно до наявних прав згідно загально

правовому принципу єдності прав та обов'язків. Вироблена дещо пізніше доктрина (держава в ролі батька) також не трактувала дитину як суб'єкта права, йшлося лише про зміну суб'єкта влади над нею. Влада тата лише незначною часткою поступалася владі держави, яка брала на себе функції захисту життя, свободи та власності дитини. Але усвідомлення її як суб'єкта права, римським законодавством не було вироблено.

Християнство виробило реформістське розуміння дитинства. Дитина сприймалася як недосконалий і такий же гріховний дорослий, а дитинство як період, який якомога скоріше слід пройти.

Новий час став періодом зміни ставлення до дитини та вироблення протекціоністської доктрини, відповідно до якої, вона є об'єктом допомоги та турботи, причому не тільки з боку сім'ї, але й з боку держави [2].

Інформаційно-наукова революція викликала нові зрушення у розумінні прав дітей, що виразилося у визнанні їх автономними суб'єктами права хоча й такими які потребують особливої турботи з боку батьків, суспільства та держави. Нова система цінностей, проголошена Конвенцією про права дитини, визначає принципово новий підхід світу дорослих до світу дитини. У ній викладено усі їхні права та свободи.

Конвенція від 20.11.1989 р., ратифікована Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91 р, визначає дитину як людську істоту до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

Що ж стосується інтелектуальної діяльності неповнолітнього, то відповідно до ст. 13 Конвенції кожна дитина має право вільно висловлювати свої думки. Це право включає свободу шукати, одержувати й передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на її ж вибір.

Українське законодавство розрізняє два типи осіб до 18 років: особи до 14 років (малолітні); особи від 14 до 18 (неповнолітні).

Надалі розглядаючи дитину, як суб'єкт права інтелектуальної власності, даний критерій буде відігравати вагомую роль. Тому що в залежності від віку вона має різні права та обов'язки, в тому числі й авторські. До прикладу, малолітня дитина має лише немайнові права, тоді як неповнолітня вже може розпоряджатись майновими правами автора.

Так, неповнолітні можуть вступати в правовідносини між собою та з іншими особами. Стаття 177 Цивільного кодексу України вказує на результати інтелектуальної та творчої діяльності, які в свою чергу відповідно до положень ч. 1 ст. 418 ЦК України становлять право інтелектуальної власності дитини.

Варто також відзначити, основні нормативні акти, що встановлюють місце даного індивідуума у сфері інтелектуальної власності:

- Конституція України (, ст.55, Закон України «Про авторські та суміжні права ст.14, ч.1 ст. 41, ч.2 ст.11) [3];
- Цивільний кодекс України (ст.31, ст.32, ст.177, ч.1 ст.418) [6];
- Конвенція про права дитини, схвалена Генеральною асамблеєю ООН (ст.13).

Відповідно до ч.1 статті 41 КУ кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Згідно із статтею 418 ЦКУ особа має особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Таким чином, ми бачимо, що законом не встановлено мінімальний віковий бар'єр для набуття цивільної дієздатності в сфері особистих немайнових авторських прав.

Згідно зі статтею 55 Конституції України кожна особа має право на судовий захист прав інтелектуальної власності. Діти також можуть захищати свої авторські права, єдиним винятком є те, що вони не можуть зробити цього самостійно. Тому вони не можуть бути позивачами або відповідачами в суді, а можуть діяти лише через законних представників.

Тому у захисті авторських прав дітей повинні брати участь як батьки, так і держава [3].

Автор-дитина також має право укладати авторські договори, це підтверджується загальним правилом про цивільну дієздатність фізичної особи. Такі особистості визнаються не тільки авторами своїх творінь, у них також виникає і право на ці результати інтелектуальної діяльності. Разом з тим, вони можуть мати низку авторських або патентних прав на будь-які результати інтелектуальної, творчої діяльності, а також оформити права на ці результати або ж укласти авторські й ліцензійні договори. Не потрібно забувати, що описані вище майнові права виникають лише в осіб віком від 14 до 18 років. За малолітніх дітей договори укладають їх законні представники (батьки, усиновлювачі, опікуни). Проте варто слідкувати, щоб договір укладався відповідно до інтересів дитини [4].

Досліджуючи здійснення неповнолітньою особою наданих їй особистих немайнових прав, варто помітити, що вони не є тими особистими правами, без яких не може існувати дитина. Оскільки їх здійснення залежить від таланту чи обдарованості неповнолітнього і є, на нашу думку, більше винятком, аніж загальноприйнятою нормою для дитини, оскільки стосується не всіх дітей, а лише талановитих. Як наслідок, здійснення особистих немайнових прав у сфері інтелектуальної власності буде особливим у кожному конкретному випадку [5].

Отже, для автора-дитини ст.14 Закону України «Про авторське право та суміжні права» встановила перелік особистих немайнових прав автора, до яких належать:

- Вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;

- вибирати псевдонім, зазначати й вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

- вимагати збереження цілісності твору й протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі й репутації автора.

Підсумовуючи усе вищесказане, варто відзначити, що кожна неповнолітня особа має право на захист результатів своєї інтелектуальної діяльності, що є невід'ємними елементами особистих немайнових відносин за її участю, які вона здійснює за допомогою вчинення активних дій самостійно чи через зобов'язуючих осіб.

Список використаної літератури:

1. Закон України. Про авторське право і суміжні права. Від 23.12.1993. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Конвенція про права дитини. Генеральна асамблея ООН. 20 листопада 1989 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Крестовська Н.М. Сучасне розуміння прав дитини // докт. юрид. наук, проф., Національний університет «Одеська юридична академія» - Одеса, 2011. – ISSN 1995-6134.
5. Синегубов О.В. Особливості здійснення особистих немайнових прав дітей, що виникають на підставі створення результатів їхньої інтелектуальної, творчої діяльності // Харківський національний університет внутрішніх справ. Право і суспільство, № 6-1. – Харків, 2014.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Piven Tetyana

CHILD AS A SUBJECT OF INTELLECTUAL RIGHT

The article focuses on the problem of child personality in the system of intellectual property. A special attention is paid for the protection principles of intellectual activity results by minors. Based on the analysis, generalization and systematization of certain legislative acts the conclusion about the role and place of the child in the system of moral rights is made.

Keywords: child, intellectual property, moral rights, rights of the child, the subject of law.

*Куліков Г.М.,
студент ФІЕП,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

РЕАКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА BREXIT

Стаття присвячена висвітленню реакції на результати референдуму щодо членства Великої Британії в Європейському союзі 2016 року у інформаційних ресурсах України та Російської Федерації. На основі дослідження публіцистичних матеріалів, що звертають увагу на актуальні проблеми Brexit проаналізовано їх наслідки для політичного майбутнього Європейського союзу.

Ключові слова: інформаційні ресурси, публіцистика, Brexit.

Інформаційні ресурси – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [1]. Для сучасного суспільства в умовах збільшення значення інформаційних технологій у житті кожної людини найбільш популярними джерелами отримання інформації стають інтернет-ЗМІ. Однією із переваг яких є можливість перегляду новин, аналізу думок авторитетних діячів, висвітлення власних поглядів на певні події у будь-яку хвилину. Значення засобів масової інформації для суспільства і функціонування держави важко переоцінити. Найголовніше завдання ЗМІ – інформування щодо різних питань життєдіяльності держави й суспільства, впливаючи на підсвідомість людей, відповідно до існуючої в країні ідеології.

В умовах сьогодення для країн Західної Європи гостро постала проблема імміграції жителів Близького та Середнього Сходу, яка спричинила у 2013 р. гостре питання референдуму про вихід країни з ЄС ініційований тодішнім прем'єр-міністром Великої Британії Девідом Кемероном. На думку уряду, позитивне рішення референдуму сприяло би відокремленню Британії від внутрішніх проблем країн європейської зони та розв'язанню міграційної кризи. Для Європи існувала проблема, що

подібний досвід могли би перебрати на себе й інші країни, наприклад, Австрія. Але, як показав час, подібного не сталося.

Дана тема є досить новою для політичної науки. Значну увагу їй приділили саме представники Європейської комісії Д.Туск, Ж.-К.Юнкер, адже саме вони є найбільш обізнаними у ситуації, що склалася, щодо можливих наслідків виходу Великої Британії з ЄС. Також важливими є дослідження Г. Вольфа, Т. Левінсона, Н. Рубіні, С. Хілл, щодо наслідків виходу ВБ з ЄС. В Україні такими дослідженнями займались І. Яковюк, Л. Лисенко, Є. Попко.

Метою статті є порівняльний аналіз висвітлення результатів референдуму та наслідків виходу Великої Британії з Європейського Союзу в електронній публіцистиці України та Російської Федерації.

23 червня 2016 р. на території Великої Британії та Гібралтару було проведено референдум щодо доцільності членства Великої Британії в ЄС, за результатами якого 51,9% тих, хто проголосував обрали варіант про вихід з Європейського Союзу [2].

Дана подія одразу стала предметом обговорення як і в Українських, так і світових ЗМІ. Реакція українських мас-медіа зрозуміла – занепокоєність щодо власних перспектив вступу до ЄС. А от думки світової спільноти розділилися на 2 табори: той, представники яких з жалем віднесли до розриву союзу Європи і Великої Британії, та той, представники яких з радістю сприйняли результати референдуму як можливість вдалого використання для пропаганди. Фактично, Україну можна віднести до першого табору, саме тому протиставлятися будуть український та російський огляд преси цієї тематики.

Сайт «Новий час.юа» зазначає 7 негативних наслідків виходу Британії з ЄС: фінансовий крах, безробіття, знецінення майна, вихід з торгівлі, референдуми у Шотландії та Північної Ірландії, бюрократичний хаос та втрату важливого гравця для ЄС. Найважливішою проблемою автор даного аналізу виділяє фінансову: *«Внаслідок цієї авантюри Лондон*

втратить статус головного фінансового центру Європи, а суттєва частина фінансових операцій буде перенесена в інші грошові столиці світу для більшої надійності»[3].

Сайт «Громадське» 24 червня, на наступний день після референдуму виклав власну аналітичну статтю, головною особливістю якої є аналіз наслідків Brexit не лише для Великої Британії (як в статті Нового часу), а й для Європи та України. Головний наслідок, на думку авторів, полягає в послабленні ЄС та в можливому ефекті доміно в інших країнах. Також просліджується думка про користь результатів плебісциту для російської пропаганди: *«Вихід Британії з ЄС — наразі найгучніша перемога євроскептичних рухів на континенті.» [4].*

Сайт 24tv.ua у статті «Які наслідки матиме вихід Великобританії з Євросоюзу» найбільшу увагу приділено можливим втратам для бізнесу, в аргумент наведено слова аналітика Centre for European Reform Крістіана Одендола, який зазначив, що 10% ВВП Британії залежить від торгівлі з Євросоюзом та вважає, що можливі грошових втрат буде більше *ніж* відносно невеликих витрат з бюджету.[5].

Сайт ТСН у записі від 13 червня 2016 року «Вихід Великобританії з ЄС може стати початком кінця для Євросоюзу – Туск» зазначено про небезпеку можливості проведення аналогічних плебісцитів в інших країнах Європейського Союзу. На думку Туска, можливий Brexit підбурить до дій усі радикальні антиєвропейські сили всередині ЄС, існування якими у сучасній політичній ситуації не варто нехтувати [6].

Відзначимо, що дане побоювання не стало дійсністю. Фактично, за рік після цієї новини, 29 березня 2017 року, на сайті Світ.юа вийшла стаття «Експерти назвали реальні наслідки виходу Британії з ЄС» в якій зазначено, що країни Західної Європи зрозуміли негативні наслідки подібних референдумів для країн, на прикладі кризи Великої Британії. Свій вибір на користь ЄС зробили Нідерланди та Австрія, в яких на виборах

перемогли проєвропейські кандидати Марк Рютте та Александр Ван дер Беллен відповідно[7].

Завершивши аналіз української періодики, проаналізуємо реакцію російських інформаційних ресурсів на Brexit.

Реалізуючи імперську політику Російської федерації, спрямовану на критику та дестабілізацію розвитку ідей об'єднання Європейських країн, російські журналісти не обійшли дану подію. Електронна газета «Ведомости» повністю підтверджує пропагандистський напрямок російських ЗМІ. Стаття вказаного ресурсу присвячена обов'язковості реформування ЄС, для підтвердження даної тези наводять слова колишнього посла США в Росії Майкла Макфолла, який вказує на слабкість Європи, в той час як Росія, її союзники набирають силу і навіть збільшують свої ряди.[8].

Одним із небагатьох інформаційних телеканалів, який більш правдиво висвітлює події є «Дождь». На сайті даного телеканалу 24 червня 2016 р. було опубліковано статтю «Вихід Британії з ЄС: що це значить для нас усіх. Сім наслідків. Від падіння фунта до відділення Шотландії» в якому автор звертає увагу на можливе продовження подібних референдумів та ставить під питання саме майбутнє ЄС, вважаючи даний інцидент величезним ударом для самого проекту європейської інтеграції, та порушенням логіки розвитку європейського континенту: прагнення до відкриття кордонів[9].

Незважаючи на популярну ідею «перемоги» Brexit для Росії, в статті газети «Известия» голова комітету з міжнародних справ Ради Федерації Костянтин Косачов висловлює думку, що вихід Великобританії з ЄС не є вигідним для Федерації через обов'язковість відображення внутрішніх проблем Європи на торгово-економічних відносинах з Росією [10].

Таким чином, інформаційні ресурси – сукупність документів у інформаційних системах. На сьогоднішній день найбільш популярними джерелами отримання інформації стають інтернет-ЗМІ. Одним із основних

завданнях яких є інформування щодо різних питань життєдіяльності держави й суспільства, впливаючи на підсвідомість людей, відповідно до існуючої в країні ідеології.

Розглянувши реакції українських та російських науковців та суспільних діячів, можна зробити висновок, що дійсно існує різниця між висвітленням результатів та наслідків референдуму про вихід Великої Британії з Європейського Союзу. Якщо українські ЗМІ фактично не виходять з контексту поглядів європейських мас-медіа, то російські майже повністю підтримують існуючий режим та висвітлюють дані події однобічно, не виходячи з контексту ідеології «загниваючого Заходу», звертаючи увагу на слабкість об'єднаної Європи та можливості подібних сценаріїв в інших країн Союзу.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР // Верховна Рада України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
2. Results UK votes to leave the EU [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results.
3. Піти по-англійськи: 7 найвідчутніших наслідків виходу з ЄС власне для Британії [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/publications/pidstupnij-albion-7-najbilsh-vidchutnih-naslidkiv-dlja-britaniji-pislja-vihodu-z-jes-156274.html>.
4. Британія виходить з ЄС: головні наслідки [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/brytaniia-vykhodyt-z-yes-holovni-naslidky>.
5. Які наслідки матиме вихід Великобританії з Євросоюзу [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://24tv.ua/yaki_naslidki_matime_vihid_velikobritaniyi_z_yevrosoyuzu_n695042.
6. Вихід Великобританії з ЄС може стати початком кінця для Євросоюзу – Туск [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://tsn.ua/svit/vihid-velikobritaniyi-z-yes-mozhe-stati-pochatkom-kincyu-dlya-yevrosoyuzu-tusk-671803.html>.
7. Експерти назвали реальні наслідки виходу Британії з ЄС [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://svitua.com.ua/news/201703/2857-eksperty-nazvaly-realni-naslidky-vyhodu-brytaniyi-yes>.
8. Что означает выход Великобритании из Евросоюза [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/06/27/646852-vihod-velikobritanii>.
9. Выход Британии из ЕС: что это значит для нас всех. Семь последствий. От падения фунта до отделения Шотландии [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://tvrain.ru/articles/brexit-412017/>.
10. Косачев: выход Великобритании из ЕС невыгоден России [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://izvestia.ru/news/619364>.

**REACTION OF THE INFORMATION RESOURCES OF
UKRAINE AND THE RUSSIAN FEDERATION TO BREXIT**

The article is devoted to revealing the reaction to the outcome of the referendum about British membership of the European Union in 2016 through electronic periodicals in Ukraine and the Russian Federation. Based on a study of journalistic materials, the attention is paid to the current problems of Brexit analysis of their implications for the European Union political situation.

Keywords: informational resources, journalism, Brexit.

-----***-----

УДК [347.77/.78+316.77](08)

I-74 Інформаційні ресурси, інтелектуальна власність, комунікації в освітньо- науковій та інноваційній сферах: філософсько-правові та прикладні аспекти: Матеріали круглого столу / 12 травня 2017 р., м. Вінниця / Упорядники : Довгань О. Д., Беланюк М.В., Лапшин С.А., Радзієвська О.Г., Яременко О. І. – ВДПУ, НДПП НАПрН України, К., Видавничий дім «АртЕк» – 2017. – 227 с.

У матеріалах круглого столу висвітлено актуальні філософсько-правові та прикладні проблеми розвитку інформаційних ресурсів, інтелектуальної власності та комунікацій в освітньо-науковій та інноваційній сферах. Тези виступів учасників круглого столу із числа експертів і вчених, науково-педагогічних працівників, представників державних органів та громадських організацій надані у авторській редакції.

УДК [347.77/.78+316.77](08)

ISBN 978-617-7264-68-1

Формат 60x84/16. Спосіб друку – цифровий.

Ум.друк. арк. 13,19

Тираж 100 прим. Виготовлено з оригінал-макета в друкарні

01032, м. Київ, вул. Саксаганського 110-в
тел/факс (044) 234-94-56, 234-90-73

21001, м. Вінниця, вул. К.Острозького, 32,
тел. 26-71-33

ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»
04050, м. Київ, вул.. Мельникова, буд. 63
Тел.. 067 440 11 37

www.artek.press

www.book-on-demand.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції –
серія № ДК №4779 від 15.10.14р